

**МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE**

**МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ РОЗВИТОК НАУКИ,
ОСВІТИ, ТЕХНОЛОГІЙ ТА СОЦІОГУМАНІТАРНОЇ
СФЕРИ: СУЧАСНІ ТРЕНДИ І ВИКЛИКИ**

**INTERDISCIPLINARY DEVELOPMENT OF SCIENCE,
EDUCATION, TECHNOLOGY AND THE SOCIO-HUMANITARIAN
SPHERE: CURRENT TRENDS AND CHALLENGES**

**Збірник тез доповідей
Book of abstracts**

**10 липня 2025 р.
July 10, 2025**

**м. Кременчук, Україна
Kremenchuk, Ukraine**

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE

МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ РОЗВИТОК НАУКИ,
ОСВІТИ, ТЕХНОЛОГІЙ ТА СОЦІОГУМАНІТАРНОЇ
СФЕРИ: СУЧАСНІ ТРЕНДИ І ВИКЛИКИ

INTERDISCIPLINARY DEVELOPMENT OF SCIENCE,
EDUCATION, TECHNOLOGY AND THE
SOCIO-HUMANITARIAN SPHERE:
CURRENT TRENDS AND CHALLENGES

Збірник тез доповідей
Book of abstracts

10 липня 2025 р.
July 10, 2025

м. Кременчук, Україна
Kremenchuk, Ukraine

УДК 37:082.2(06)

Міждисциплінарний розвиток науки, освіти, технологій та соціогуманітарної сфери: сучасні тренди і виклики: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Кременчук, 10 липня 2025 р.). Кременчук: ЦФЕНД, 2025. 183 с.

У збірнику тез доповідей представлено матеріали учасників Міжнародної науково-практичної конференції “Міждисциплінарний розвиток науки, освіти, технологій та соціогуманітарної сфери: сучасні тренди і виклики” з:

Буковинський державний медичний університет
Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України “Ніжинський агротехнічний інститут”
Волинський національний університет імені Лесі Українки
ДВНЗ “Донбаський державний педагогічний університет”
ДВНЗ “Ужгородський національний університет”
Дніпровський державний медичний університет
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Западно-Казахстанський аграрно-технічний університет імені Жангир хана
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Київський національний університет будівництва та архітектури
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Львівський державний університет внутрішніх справ
Львівський національний університет імені Івана Франка
Національна академія Служби безпеки України
Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”
Національний технічний університет України “Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”
Національний транспортний університет
Національний університет “Львівська політехніка”
Національний університет “Чернігівська політехніка”
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
ННІ “Українська інженерно-педагогічна академія” Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника

Сумський державний університет

Сумський національний аграрний університет

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира
Гнатюка

ТОВ “РЕФОРМ”

Українська державна льотна академія

Харківський національний університет внутрішніх справ

Чернівецький національний університет

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу
Західноукраїнського національного університету

У збірнику тез доповідей висвітлюються результати наукових досліджень з актуальних питань науки, освіти, технологій та соціогуманітарної сфери.

Тематика конференції охоплює актуальні проблеми: педагогічних наук; освіти (дошкільної, початкової освіти, середньої, професійної та спеціальної освіти); філологічних наук; права; економіки та управління; фінансів, обліку, банківської справи, страхування; бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту; менеджменту, маркетингу, підприємництва та торгівлі; публічного управління, адміністрування та державного управління; психологічних наук; медичних та фармацевтичних наук; біології та біохімії; хімічних наук; ветеринарної медицини; технічних наук, виробництва та технологій; інформаційних технологій та кібернетики; історії та археології; філософських наук; культури, мистецтва та культурології; соціальних комунікацій; соціальної роботи та соціального забезпечення.

Видання розраховане на науковців, викладачів, працівників органів державного управління, студентів вищих навчальних закладів, аспірантів, докторантів, працівників державного сектору економіки та суб’єктів підприємницької діяльності.

ЗМІСТ CONTENTS

СЕКЦІЯ 1. ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ SECTION 1. PEDAGOGICAL SCIENCES	9
Вербівський Д. С. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	9
Войтишен Д. А. ДО ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ “ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВІ ЯКОСТІ” ПСИХОЛОГА.....	14
Значко Ю. С. ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК НАУКОВА КАТЕГОРІЯ	18
Козубовський Р. В. ІНТЕГРАЦІЯ ОСВІТИ, ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ І ВИРОБНИЦТВА В ЗАРУБІЖНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ.....	22
Милян Ж. І. ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОГО СОЦІОКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА.....	25
СЕКЦІЯ 2. ОСВІТА (ДОШКІЛЬНА, ПОЧАТКОВА ОСВІТА, СЕРЕДНЯ, ПРОФЕСІЙНА ТА СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА) SECTION 2. EDUCATION (PRESCHOOL, PRIMARY, SECONDARY, VOCATIONAL AND SPECIAL EDUCATION)	28
Бондаренко Н. В., Соколова Л. В., Наголкіна З. І. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ЕКОЛОГІЧНИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ТЕМИ “ФОРМУЛА ПОВНОЇ ЙМОВІРНОСТІ ТА ФОРМУЛА БАЙЕСА” В КУРСІ ТЕОРІЇ ЙМОВІРНОСТЕЙ.....	28
Власюк І. В. ПІДСИЛЕННЯ НАВИЧОК КРИТИЧНОГО ЧИТАННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ПЛАТФОРМ ЦИФРОВОГО СТОРІТЕЛІНГУ	32
СЕКЦІЯ 3. ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ SECTION 3. PHILOLOGICAL SCIENCES	34
Мартинів О. М. ЛІНГВОСЕНСОРІКА ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ СУЧАСНИХ ГУМАНІТАРНИХ СТУДІЙ: ФРАЗЕОЛОГІЧНИЙ ВИМІР	34

Ротова Н. В. ВИХОВНА СКЛАДОВА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЯК СПОСІБ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО САМОРОЗВИТКУ І САМОВДОСКОНАЛЕННЯ	41
СЕКЦІЯ 4. ПРАВО SECTION 4. LAW	44
Баранкова В. В. УКРАЇНА НА ШЛЯХУ ВТІЛЕННЯ ПРАВОВИХ ЗАСАД ЛАТИНСЬКОГО НОТАРІАТУ	44
Сирко М. В. ДО ПИТАННЯ ПРО ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІНІСТЕРСТВ У РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА	49
СЕКЦІЯ 5. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ SECTION 5. ECONOMICS AND MANAGEMENT	52
Литвиненко С. М., Клименко М. Є. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ: ДОСВІД УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ	52
Лункіна Т. І. ЛЮДСЬКІ РЕСУРСИ: ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ	56
Столяренко О. М. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ	59
Холодов О. А. ІННОВАЦІЙНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА	62
СЕКЦІЯ 6. ФІНАНСИ, ОБЛІК, БАНКІВСЬКА СПРАВА, СТРАХУВАННЯ SECTION 6. FINANCE, ACCOUNTING, BANKING, INSURANCE	66
Кульчицька Н. Є. ОПТИМІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МУНІЦИПАЛЬНОЇ ОСВІТИ: БАГАТОКРИТЕРІАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ІЗ УРАХУВАННЯМ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ	66
СЕКЦІЯ 7. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ SECTION 7. ACCOUNTING, ANALYSIS AND AUDIT	69
Сук П. Л. РОЗПОДІЛ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ ЗА МЕТОДОМ НА ОСНОВІ ЧИСТОГО ДОХОДУ ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ РОБІТ	69
СЕКЦІЯ 8. МЕНЕДЖМЕНТ, МАРКЕТИНГ, ПІДПРИЄМНИЦТВО ТА ТОРГІВЛЯ SECTION 8. MANAGEMENT, MARKETING, ENTREPRENEURSHIP AND TRADE	73
Володін О. О. ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК МАЛОГО БІЗНЕСУ	73

Голобородько М. В. ІННОВАЦІЙНІ МАРКЕТИНГОВІ СТРАТЕГІЇ В ПІДПРИЄМНИЦТВІ	77
Іншин Б. І. ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ СУБ'ЄКТА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	81
Ковтуненко Є. В. АСПЕКТИ ІНТЕГРАЦІЇ ПРОГНОЗУВАННЯ КОНКУРЕНТНОГО СТАТУСУ В СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТОРГОВЕЛЬНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ	85
Колесник Д. К. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ	89
Копиця Р. В. ВПЛИВ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	92
Лазаренко О. В. ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ СТРАТЕГІЙ ТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	96
СЕКЦІЯ 9. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ, АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ SECTION 9. PUBLIC MANAGEMENT, ADMINISTRATION AND PUBLIC ADMINISTRATION...	100
Захарін А. А. СОЦІАЛЬНА РЕІНТЕГРАЦІЯ ВЕТЕРАНІВ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ.....	100
СЕКЦІЯ 10. ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ SECTION 10. PSYCHOLOGICAL SCIENCES	105
Дуб В. Г., Николаїшин М. І. ЕМОЦІЙНІ ПЕРЕЖИВАННЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ЯК ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	105
Лісніченко Т. В. ПСИХОЛОГІЯ ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА ТА ПСИХОЛОГІЧНО-СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА РОБІТНИКІВ.....	108
Потапов С. О. ФЕНОМЕН РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ: ВІКОВІ, ГЕНДЕРНІ ТА ПРОФЕСІЙНІ ТА СИТУАЦІЙНІ ЧИННИКИ	110
СЕКЦІЯ 11. МЕДИЧНІ ТА ФАРМАЦЕВТИЧНІ НАУКИ SECTION 11. MEDICAL AND PHARMACEUTICAL SCIENCES.....	115
Єхалов В. В., Романюта І. А., Миронов Д. В. ТЕРМІЧНІ ОПІКИ РОТОВОЇ ПОРОЖНИНИ В ДОРΟΣЛИХ І ДІТЕЙ	115

Малишевський І. О., Мишковський Ю. М., Кифяк П. В. ГЕОПРОСТОРОВИЙ МУЛЬТИАГЕНТНИЙ АНАЛІЗ ЗЛОЯКІСНИХ НОВОУТВОРЕНЬ ОРГАНІВ ЧЕРЕВНОЇ ПОРОЖНИНИ З УРАХУВАННЯМ ВИСОКОГО ІНДЕКСУ МАСИ ТІЛА	120
СЕКЦІЯ 12. БІОЛОГІЯ ТА БІОХІМІЯ SECTION 12. BIOLOGY AND BIOCHEMISTRY	123
Павлишак Я. Я., Литвинко І. БІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ФАРМАКОЛОГІЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ЛАВАНДИ ВУЗЬКОЛИСТОЇ (<i>LAVANDULA ANGUSTIFOLIA</i> MILL.)	123
СЕКЦІЯ 13. ХІМІЧНІ НАУКИ SECTION 13. CHEMICAL SCIENCES	126
Крижановська Я. П., Гомеля М. Д., Шаблій Т. О., Макаренко І. М. ПЕРЕРОБЛЕННЯ КОНЦЕНТРАТИВ ПРОЦЕСІВ ОПРІСНЕННЯ ВОДИ З ОТРИМАННЯМ АЛЮМІНІЄВИХ КОАГУЛЯНТІВ	126
СЕКЦІЯ 14. ВЕТЕРИНАРНА МЕДИЦИНА SECTION 14. VETERINARY MEDICINE	131
Кушалиев К. Ж., Габдуллин Д. Е. ОЦЕНКА РЕПРОДУКТИВНОГО СТАТУСА И БИОХИМИЧЕСКИХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ КРОВИ МАТОЧНОГО ПОГОЛОВЬЯ МОЛОЧНОГО СКОТА В ХОЗЯЙСТВАХ ЗАПАДНО-КАЗАХСТАНСКОЙ И АКТЮБИНСКОЙ ОБЛАСТЕЙ	131
СЕКЦІЯ 15. ТЕХНІЧНІ НАУКИ, ВИРОБНИЦТВО ТА ТЕХНОЛОГІЇ SECTION 15. TECHNICAL SCIENCES, PRODUCTION AND TECHNOLOGY	135
Ільків Є. Ю., Галярник М. В. ОПТИМІЗАЦІЯ ПОШУКУ ПУНКТІВ ДЕРЖАВНОЇ ГЕОДЕЗИЧНОЇ МЕРЕЖІ ДЛЯ НАДІЙНОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ МАГІСТРАЛЬНИХ ГАЗОПРОВОДІВ	135
СЕКЦІЯ 16. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА КІБЕРНЕТИКА SECTION 16. INFORMATION TECHNOLOGY AND CYBERNETICS	137
Догадайло О. С. МОДЕЛЮВАННЯ АЛГОРИТМІВ УПРАВЛІННЯ ГІБРИДНИМ БПЛА	137
Мацишин А. А. СТВОРЕННЯ ВЕБ-ДИЗАЙНУ ІНТЕР'ЄРНОЇ СТУДІЇ INSPIRA	141
Сабат В. І., Богоніс О. О. ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ВОДЯНИХ ЗНАКІВ У ЦИФРОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ	143
Провальний О. В., Піх М. М. ПРОГРАМУВАННЯ ДОПОВНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ	148

СЕКЦІЯ 17. ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ	
SECTION 17. HISTORY AND ARCHEOLOGY	152
Овчаренко П. О.	
УНІЙНА КОНФЕСІОНАЛІЗАЦІЯ ЛЬВІВСЬКОЇ ЄПАРХІЇ ЗА ЄПІСКОПА АФНАСІЯ ШЕПТИЦЬКОГО (1715-1746)	152
Романько І. І.	
ІСТОРИЧНА БІОГРАФІКА В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (З ДОСВІДУ СТВОРЕННЯ “ВІРТУАЛЬНОГО МЕМОРІАЛУ ПАМ’ЯТІ” В УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВНІЙ ЛЬОТНІЙ АКАДЕМІЇ)	156
СЕКЦІЯ 18. ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ	
SECTION 18. PHILOSOPHICAL SCIENCES	160
Фенюк Л. Д.	
МИСТЕЦЬКО-ФІЛОСОФСЬКЕ ТРАКТУВАННЯ КАТЕГОРІЇ ЗАПЕРЕЧЕННЯ.....	160
СЕКЦІЯ 19. КУЛЬТУРА, МИСТЕЦТВО ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ	
SECTION 19. CULTURE, ART AND CULTURAL STUDIES.....	164
Жанг Їїа / Zhang Yijia	
КОМПОЗИЦІЙНО-ТЕМАТИЧНІ ТА ЖАНРОВІ РІЗНОВИДИ ТАНГО	164
Жанг Юге / Zhang Yuhe	
МИСТЕЦТВО ФЛАМЕНКО: СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ	168
Неїзжала В. В., Пахота Н. В.	
ТРАНСФОРМАЦІЯ СТАВЛЕННЯ УКРАЇНЦІВ ДО ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА В УМОВАХ СОЦІАЛЬНИХ ТА КУЛЬТУРНИХ ВИКЛИКІВ СУЧАСНОСТІ	172
Погосьян Д. Р.	
ВИКОРИСТАННЯ КОМПОЗИЦІЇ В ГРАФІЧНОМУ ДИЗАЙНІ: АКТУАЛЬНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВА.....	176
СЕКЦІЯ 20. СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ	
SECTION 20. SOCIAL COMMUNICATIONS	178
Skorokhod T.	
PERSONAL BRAND FORMATION	178
СЕКЦІЯ 21. СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	
SECTION 21. SOCIAL WORK AND SOCIAL SECURITY.....	180
Трубник І. В., Толмачова П. В.	
СОЦІАЛЬНА РОБОТА ЗІ СТУДЕНТСЬКОЮ МОЛОДДЮ ЗАСОБАМИ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ АНІМАЦІЇ	180

УДК 378.091:004.9:001.895

Вербівський Д. С.

к. п. н., доцент,

доцент кафедри комп'ютерних наук та інформаційних технологій,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ ДО ЗАСТОСУВАННЯ
ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Ефективність методичної системи підготовки майбутніх учителів інформатики до застосування інноваційних технологій в професійній діяльності зумовлюється комплексом організаційно-педагогічних умов.

У дослідженні доцільно окреслити зміст понять “умова”, “педагогічні умови” та “організаційно-педагогічні умови”. У філософському розумінні умова трактується як залежність явища від чинників, що забезпечують його виникнення та розвиток [1, с. 230]. Н. Москалюк зазначає, що умови виступають складником причинно-наслідкових зв'язків і створюють можливість реалізації причин, якими в освіті є поставлені цілі [2].

У педагогічній літературі педагогічні умови розглядають як сукупність чинників і обставин, що впливають на результативність навчального процесу. А. Алексюк і О. Дубасенюк визначають їх як передумови ефективного досягнення освітніх цілей [3; 4], а Л. Велитченко – як поєднання соціально-педагогічних і дидактичних обставин, що забезпечують керованість і результативність навчання [5].

Організаційно-педагогічні умови, за М. Чеботарьовим і М. Швардак, – це сукупність взаємопов'язаних факторів і можливостей, що створюють спеціальне середовище для цілеспрямованої підготовки майбутніх фахівців [6; 7].

Таким чином, поняття організаційно-педагогічних умов характеризує взаємодію зовнішніх і внутрішніх факторів, які через активність суб'єкта визначають якість і результативність педагогічних процесів.

На основі проведеного аналізу можна виділити такі характеристики поняття організаційно-педагогічних умов: це сукупність зовнішніх і внутрішніх чинників, що взаємодіють через активність особистості або колективу та впливають на розвиток педагогічних процесів. Водночас поняття педагогічних умов є ширшим і охоплює організаційні умови [8].

З огляду на мету дослідження, організаційно-педагогічні умови ефективної підготовки майбутніх учителів інформатики до застосування інноваційних технологій визначаються як система взаємопов'язаних факторів, що підвищують результативність цього процесу та можуть адаптуватися до особливостей освітньої діяльності [9].

Зважаючи на складність інтеграції сучасних технологій, підготовка фахівців потребує комплексу взаємопов'язаних умов, кожна з яких є підґрунтям для наступної.

На основі вивчення науково-методичної літератури, власного досвіду та опитування здобувачів вищої освіти спеціальності Середня освіта (Інформатика) визначено кілька ключових умов, зокрема: стимулювання мотивації до використання інновацій, оновлення змісту підготовки з акцентом на сучасні технології, поєднання традиційних і творчих методів навчання, інтеграція активних методів у підготовку.

У контексті цифрової трансформації освіти важливо створити комплекс організаційно-педагогічних умов, що забезпечують системну підготовку вчителів інформатики, інтеграцію теорії та практики й формування готовності до інноваційної діяльності.

Особливої уваги потребує створення умов для *формування позитивної мотивації до опанування інноваційних технологій*. Професійне становлення майбутніх учителів інформатики неможливе без внутрішнього прагнення до самовдосконалення, розвитку творчості, набуття навичок застосування цифрових інструментів у педагогічній діяльності. Формування такої мотивації здійснюється через гейміфікацію освітнього процесу, підтримку студентських ініціатив, публічне визнання досягнень, створення цифрових портфоліо, а також впровадження особистісно орієнтованого підходу, що враховує індивідуальні потреби здобувачів освіти.

Однією з провідних організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх учителів інформатики до застосування інноваційних технологій є *модернізація змісту професійної підготовки*. Цей процес передбачає оновлення й перегляд освітніх програм з урахуванням сучасних вимог цифровізації суспільства, положень Концепції “Нова українська школа”, стратегічних документів розвитку вищої освіти та рекомендацій міжнародних організацій. Модернізація змісту професійної підготовки реалізується шляхом включення до навчальних планів освітніх компонент, орієнтованих на опанування сучасних інноваційних технологій, посилення міжпредметних зв’язків і практичної спрямованості навчання, інтеграції знань інформатики з іншими предметними галузями та формування готовності до розв’язання реальних педагогічних завдань із використанням цифрових інструментів.

Важливою умовою, що забезпечує високий рівень професійної підготовки, є створення *інноваційного освітньо-розвивального середовища (ІОРС)*. Воно визначається як системне утворення, що об’єднує матеріально-технічні, інформаційні, організаційні та педагогічні ресурси й спрямоване на формування професійної компетентності майбутніх учителів інформатики. ІОРС функціонує на засадах відкритості, інтерактивності, міждисциплінарності й динамічного оновлення освітнього контенту [10]. Складовим компонентом такого середовища є *електронне інформаційно-освітнє середовище (ЕІОС)*, яке інтегрує цифрові платформи, інструменти для управління навчанням, віртуальні лабораторії, технологічні хаби, сервіси візуалізації та організації колаборації учасників освітнього процесу. Ресурсна насиченість і гнучкість ЕІОС створюють умови для індивідуалізації навчання, розвитку цифрових і професійних компетентностей здобувачів вищої освіти, а також стимулюють їх активну участь у створенні й адаптації освітнього контенту [11].

Особливе значення у формуванні готовності до застосування інноваційних технологій посідає *впровадження практико-орієнтованого підходу*. Він передбачає моделювання реальних педагогічних ситуацій, організацію міждисциплінарних проєктів, розроблення авторських освітніх ресурсів і застосування сучасних цифрових засобів в освітньому процесі. Практична підготовка включає різні види навчальної та виробничої практики, у межах яких здобувачі освіти набувають досвіду проєктування, апробації й реалізації

інноваційних рішень у шкільному середовищі. Такий підхід дозволяє не лише закріпити теоретичні знання, а й сформувати впевненість у власних можливостях, здатність самостійно приймати рішення та адаптуватися до умов цифрової трансформації освіти.

Не менш важливою організаційно-педагогічною умовою є *професійна підготовка науково-педагогічних працівників*, які здійснюють підготовку майбутніх учителів інформатики. Ефективність реалізації інноваційного освітнього контенту значною мірою залежить від рівня їх цифрової компетентності, обізнаності з новітніми методиками навчання, готовності до використання EdTech-рішень та здатності виступати наставниками для колег і здобувачів освіти. Професійне зростання викладачів забезпечується участю у тренінгах, онлайн-курсах, сертифікаційних програмах, стажуваннях у провідних закладах вищої освіти, а також активною діяльністю у професійних спільнотах, що сприяє обміну досвідом і спільній розробці інноваційних моделей викладання.

Суттєвим чинником успішної підготовки майбутніх учителів інформатики до застосування інноваційних технологій виступає *запровадження міждисциплінарного та інтегрованого підходів у навчанні*. Такі підходи забезпечують цілісність знань, формування системного мислення, розвиток здатності до міжпредметної кооперації та використання інструментів інформатики у розв’язанні комплексних навчальних завдань.

Таким чином, реалізація комплексу організаційно-педагогічних умов, що охоплюють оновлення змісту підготовки, створення інноваційного освітнього середовища, застосування практико-орієнтованого та інтегрованого підходів, розвиток цифрової компетентності викладачів і формування внутрішньої мотивації здобувачів освіти, є запорукою ефективної професійної підготовки майбутніх учителів інформатики до застосування інноваційних технологій у сучасному освітньому просторі.

Список літератури

1. Бліхар В. С., Козловець М. А., Горохова Л. В., Федоренко В. В., Федоренко В. О. Філософія: словник термінів та персоналій. Київ : КВІЦ, 2020. 274 с.
2. Москалюк Н. В. Професійна компетентність майбутніх учителів у системі підготовки до педагогічної діяльності [Електронний ресурс]. *Молодий вчений*.

2016. № 12. С. 465–468. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_12_114 (дата звернення: 11. 05. 2025р.).

3. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України: історія, теорія: підручник. Київ : Либідь, 1998. 560 с.

4. Дубасенюк О. А. Професійно-педагогічна освіта: методологія, теорія, практика: : монографія. Житомир : Житомирський державний педагогічний університет, 2015. 210 с.

5. Велитченко Л. К. Психологічні основи педагогічної взаємодії: дис. ... д-ра психол. наук. Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова. Київ, 2006. 508 с.

6. Чеботарьов М. К. Формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління у процесі професійної підготовки: дис. ... канд. пед. наук. Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”. Харків, 2020. 331 с.

7. Швардак М. В. Система підготовки майбутніх керівників закладів загальної середньої освіти до застосування технологій педагогічного менеджменту: дис. ... д-ра пед. наук. Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія. Хмельницький, 2022. 292 с.

8. Вербівський Д. С. Концептуальні основи застосування інноваційних технологій в підготовці майбутніх вчителів інформатики. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2024. С. 72–76.

9. Токарська О. А., Вербівський Д. С., Миклін О. В. Розвиток професійної компетентності вчителя інформатики в системі неперервної освіти: навч.-метод. посіб. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2021. 212 с.

10. Вербівський Д. С. Роль інноваційних технологій у підготовці майбутніх вчителів інформатики. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2024. Вип. 215. С. 118–122. DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2024-1-215-118-122>.

11. Вербівський Д. С., Сікора Я. Б., Усата О. Ю. Медіаграмотність як один зі складників процесу підготовки сучасного педагога професійного навчання. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2021. № 1(48). С. 69–72. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2021.48.69-72>.

УДК 159.944:378.2

Войтишен Д. А.

аспірант

Харківського національного університету внутрішніх справ

ДО ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ “ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВІ ЯКОСТІ” ПСИХОЛОГА

Проблема професійно значущих якостей у вітчизняній науці почала активно досліджуватися у 20–30-ті роки ХХ ст. Саме на цей період припадають перші спроби психологічного вивчення окремих професій та вимог, що ці професії висувають до особистості фахівця.

Незважаючи на різноманітність визначень, які є у психолого-педагогічній літературі, під професійно значущими якостями фахівця здебільшого розуміють:

- адаптовані до певної професійної діяльності компоненти цілісної особистості (С. Максименко, Н. Чепелева та ін.);

- особливості особистості фахівця, необхідні для оволодіння спеціальними знаннями і навичками, а також для досягнення ефективності в професійній праці (А. Борисюк, Н. Гілберт, та ін.);

- професійно значущі для особистості й суспільства якості, які дають людині можливість реалізувати себе в конкретних видах трудової діяльності (О. Андрійчук, І. Мартинюк, Н. Пророк та ін.);

- системоутворювальні, центральні чи провідні властивості, що визначають можливість реалізації професійної діяльності на належному рівні (Г. Костюк, Н. Пов’якель, І. Марчук, В. Ройлян та ін.).

Кожен із наведених вище підходів відображає певну грань поняття “професійно важливі якості”, розкриваючи й поглиблюючи його зміст. Саме вони є основою власного бачення сутності даного поняття.

Узагальнюючи викладені вище підходи до визначення поняття “професійно важливі якості”, можна зазначити, що більшість авторів наголошують на тому, що професійно важливі якості – це, перш за все, особистісні якості, які сприяють ефективному опануванню певної професії.

Вони визначають ставлення людини до професійних функцій і професіоналізації в цілому, а також ступінь прийняття її змісту та умов

діяльності. Ступінь сформованості професійно важливих якостей визначає процес розвитку людини як професіонала.

При визначенні сутності професійно важливих якостей вчені-дослідники звертають увагу на конкретизацію їх переліку.

Н. Гілберт (N. Gilbert) акцентує увагу на таких психологічних характеристиках: інтелектуальні (мислення), етичні (поведінка), емоційні (відчуття), вольові (здатність до самоврядування), організаторські (механізм діяльності) якості [7].

Г. Костюк виокремлює три компоненти у структурі якості особистості: знання, мотиви, способи дій і констатує, що в структурі кожної якості певне місце посідає компонент “знання”. Проте наявність знань не забезпечує відповідну поведінку. Навіть якщо людина володіє і знаннями, і навіть навичками певної поведінки, але в неї відсутні внутрішні переконання і спонукання, то знання й навички не будуть дієвими. Тому важливим компонентом якості особистості є система внутрішніх стійких переконань і мотивів, що стимулюють людину до тих або інших дій, обумовлюють закріплення норм і правил, що засвоюються особистістю, перетворення їх у внутрішні звичні способи регуляції поведінки. Особливо це стосується вимог до поведінки у певній професійній діяльності [3].

О. Цільмак, пояснюючи розбіжності підходів, покладених в основу відомих класифікацій професійних якостей майбутнього фахівця, зазначає, що вони зумовлені двома чинниками – професією та особистістю. На підставі зазначеного, дослідниця виокремлює три рівні властивостей, які займають особливе місце як у навчальній, так і в професійній діяльності майбутнього фахівця, що зумовлюють його професійні якості. Серед них авторка виокремлює:

- суб’єктні властивості, що відображають рівень розвитку професійної свідомості (професійна цілеспрямованість, професійні знання, професійні плани й програми, професійна ідентифікація);

- особистісні властивості, що характеризують ставлення суб’єкта до природи, суспільства, праці, інших людей, самого себе тощо;

- індивідуальні властивості, що відображають статеві, вікові, соматичні, нейродинамічні, процесуальні особливості (увага, мислення, темперамент тощо) [6, с. 52].

Серед професійно важливих якостей особистості фахівця дослідники акцентують увагу на спрямованості, цілеспрямованості та відповідальності (Н. Ткаченко); наполегливості, ініціативності, готовності до ділового спілкування, сумлінності, ретельності, толерантності, лояльності, організаторських здібностях, об'єктивності, соціальній проникливості (А. Мельник [5]); емпатійних здібностях; комунікативних рисах, що сприяють певному рівню досягнень у професійній діяльності; професійній готовності (актуалізація можливостей для виконання педагогічної діяльності); професійній спрямованості (система мотивів, що зумовлена ставленням фахівця до професії); професійному покликанні та професійній свідомості (І. Марчук [4]).

Серед основних якостей психолога називають: ерудованість, гуманність, доброзичливість, переконливість, уміння спілкуватися з “обізнаними” клієнтами (О. Андрійчук, О. Юдіна); зовнішня та внутрішня культура, щирість, уміння зберігати конфіденційність (М. Барна, Л. Супрун, О. Уваркіна, Т. Цісар); комунікативні якості психолога (О. Корж, О. Цільмак та ін.).

Професійно важливі якості психолога розглядаються у межах як психолого-педагогічних, так і медико-психологічних досліджень. А. Борисюк виокремлює такі професійно важливі якості медичного психолога: *мотиваційно-ціннісні* (мотивація вибору професії, мотивація навчальної діяльності, соціально-психологічні установки в мотиваційно-потребовій сфері, спрямованість особистості, ціннісні орієнтації), *когнітивні* (індивідуальний стиль мислення, тип і рівень інтелекту), *емоційно-вольові* (впевненість, емоційна стійкість, рішучість, емоційна чутливість), *морально-регулятивні* (самоконтроль в емоційній сфері, у діяльності й поведінці, самоконтроль у спілкуванні, порядність, щирість, чесність, принциповість, толерантність), *комунікативні* (відкритість у спілкуванні, адекватний психологічний захист, гнучкість спілкування, емпатійність, низький рівень групової залежності та егоїстичності, комунікативна компетентність) [1].

При всій своєрідності комплексів професійно важливих якостей у різних видах соціономічних професій можна виокремити комплекс особистісних якостей, які є професійно важливими для будь-якого виду професійної діяльності. У психології праці є традиційна класифікація професійно важливих якостей фахівців за такими групами: моральні, комунікативні, вольові,

інтелектуальні, перцептивні якості, мнемічні (якості пам'яті), атенційні (якості уваги); психомоторні. У професіограмі, яка є характеристикою професії, традиційно визначені основні вимоги до таких якостей (психофізіологічних властивостей) особистості професіонала: атенційні (увага), спостережливість, мнемічні (пам'ять), моторні (рухові), сенсорні (органи почуттів), розумово-імажитивні (інтелект, уява), емоційно-вольові, комунікативні.

Спираючись на дослідження вказаних вчених, вважаємо обґрунтованим запропоноване О. Корж визначення поняття *“професійно важливі якості”* – це визначена вимогами професії сукупність взаємопов'язаних й взаємовпливових властивостей особистості, які забезпечують успішність професійного навчання і подальшої професійної діяльності [2].

Розглянуті підходи науковців демонструють, що і натеper дослідники не дійшли згоди у виявленні сукупності професійно важливих якостей фахівців, зокрема майбутніх психологів. Проте здійснений аналіз наукової літератури дозволив нам урахувати існуючі позиції дослідників для обґрунтування комплексу професійно значущих якостей майбутніх психологів.

Список літератури

1. Борисюк А. С. Психологічні особливості формування професійних якостей майбутнього медичного психолога : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Прикарпат. ун-т ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ, 2004. 229 с.
2. Корж О. Ю. Комунікативні якості майбутніх лікарів. *Науковий вісник Донбасу*. Луганськ, 2011. № 3 (15). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2011_3_11.
3. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ : Радянська школа, 1989. 608 с.
4. Марчук І. П. Формування професійних якостей майбутнього фахівця у процесі контекстного навчання. Одеса : ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2008. 140 с.
5. Мельник А. Деякі питання професійної підготовки фахівців медичного профілю у контексті сучасних інтеграційних процесів. *Вісник Львівського університету*. Серія “Педагогіка”. 2010. Вип. 26. С. 34–40.
6. Цільмак О. М. Соціальноспрямовані професійно важливі якості психолога консультанта. *Norwegian Journal of development of the International Science*. 2021. № 54. С. 61-65.
7. Gilbert N., Troitzsch K. Simulation for the Social Scientist. London, 1999. 198 p.

УДК 378.015.31:004

Значко Ю. С.

аспірантка

Харківського національного університету внутрішніх справ

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК НАУКОВА КАТЕГОРІЯ

В умовах інформатизації сучасного суспільства, впровадження сучасних інформаційних технологій, зростання ролі інформації в освітньому і науковому процесах проблема формування та розвитку інформаційної культури особистості набуває виняткового значення, стає одним з пріоритетних напрямків вищої школи. Вміння студентів орієнтуватись в інформаційному потоці, працювати з інформацією, критично її оцінювати, самостійно конструювати свої знання, використовуючи різноманітні інформаційні ресурси, є метою сучасної вищої освіти, в тому числі і юридичної.

Дослідження у галузі інформаційної культури є одним із провідних напрямків, що розробляються сучасними науковцями світу. В Україні це питання лише набуває актуальності, проте є певні здобутки, які свідчать про перспективність досліджень цієї галузі.

Важливість формування інформаційної культури особистості цілком усвідомлена суспільством, про це свідчать різноманітні конференції та збільшена кількість публікацій. Усвідомивши проблему як міждисциплінарну, до дослідження долучилися представники багатьох галузей знань: бібліотечної та архівної справи, філософії, інформаційних технологій, культурології, соціології та ін.

Проте, об'єднані спільними інтересами, вони розглядають різні явища. Фахівці у галузі інформаційних технологій пов'язують її з вмінням вести пошук інформації, комп'ютерною грамотністю й умінням працювати в електронних мережах. Соціологи вважають, що проявом інформаційної культури є орієнтація людини у сучасному динамічному інформаційному середовищі та соціумі, здатність адаптуватися до нього. Культурологи і філософи підходять до проблеми більш широко: інформаційну культуру вони розглядають як спосіб життєдіяльності людини в інформаційному суспільстві, як складову процесу формування культури людства. Фахівців з бібліотечної справи в поняття “інформаційної культури особистості” як правило вкладають читацькі вміння та навички, а також вміння працювати з різними видами інформаційних ресурсів, електронними каталогами, базами даних [1].

Усі ці точки зору справедливі. Складність пов’язана з багатозначністю самого поняття “інформаційна культура”.

Дослідження змісту і сутності інформаційної культури, джерел та умов її розвитку в осіб різних вікових груп та професійних кіл має довгу історію. Високорозвинена інформаційна культура, як зазначають Р. Гуревич [46], А. Коломієць [94], О. Повідайчик [147], О. Шиман [238], Л. Яремчук [245] та ін., є запорукою кар’єрного й особистісного зростання майбутнього фахівця, його соціокультурного розвитку, забезпечення толерантності та трансляції ним культурного розмаїття у процесі професійної діяльності.

Дослідниками доведено, що інформаційна культура майбутнього фахівця є складовою частиною загальної культури, вона орієнтована на інформаційне забезпечення всіх видів професійної діяльності. Саме тому зміст інформаційної культури майбутнього фахівця тісно пов’язаний із характером здійснюваної діяльності.

Професійна діяльність юриста передбачає наявність умінь щодо опрацювання значного обсягу інформації, орієнтування в динамічному правовому полі й ефективного розв’язання професійних завдань.

Тому, для майбутніх юристів інформаційна культура є професійно значущою, оскільки не залежно від сфери діяльності та спеціалізації юриста (адвокат, суддя, прокурор та ін.) йому доводиться працювати з великим обсягом різноманітної інформації та нормативно-правовою базою, яка постійно оновлюється.

Майбутній юрист повинен володіти вміннями знаходити, відбирати, аналізувати, структурувати та узагальнювати інформацію, яка становить професійний інтерес для використання в конкретних ситуаціях професійної діяльності. Саме тому в освітньо-професійних програмах першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Право (поліцейські) та Право (правозастосування) серед програмних результатів навчання виокремлено інформаційні компетенції, які є складовими інформаційної культури майбутніх юристів. А саме, випускники мають уміти здійснювати вибір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел, вільно використовувати для правничої діяльності доступні інформаційні і комунікаційні технології і бази даних, використовувати комп’ютерні програми, необхідні у правничій діяльності.

Заклади вищої освіти є тією ланкою, де формується інформаційна культура особистості. Важливість її формування закріплена на державному рівні - Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні, Закони України “Про вищу освіту”, “Про

інформацію”, “Про концепцію Національної програми інформатизації”, “Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні”, Державні освітні стандарти вказують на необхідність формування у студентської молоді сучасного світогляду, розвитку творчих здібностей і інформаційної культури.

Саме тому одним з пріоритетних завдань сучасної вищої школи є розвиток у студентів інформаційної культури.

Проблема формування інформаційної культури стала предметом наукового пошуку як вітчизняних так і зарубіжних учених.

Науковці досліджували концептуальні засади, особливості і функції інформаційної культури, шляхи і засоби її формування у студентів в освітньому процесі закладів вищої освіти розглядали Р. Андерсон, В. Биков, Р. Брислінг, Р. Гуревич, Н. Джинчарадзе, М. Жалдак, Л. Калініна, К. Клакхон, А. Клименко, А. Коломієць, А. Кребер, М. Левшин, Дж. Оливер, С. Онопрієнко, Ю. Рамський, А. Рейнольдс, Е. Семенюк, Е. Сміт, В. Степанов, І. Хоть, С. Фурнес, В. Цимбалюк, Л. Чередник та інші.

Розглядаючи цю проблему, необхідно, насамперед, визначити, що таке інформаційна культура, виявити її структуру, умови її формування.

Поняття “інформаційна культура” є ключовим у розумінні процесу формування інтелектуального та психологічного ставлення особистості до інформації, її сприйняття, усвідомлення, обробки, використання й розповсюдження. Це поняття має важливе значення як у сфері освіти, так і в сучасному суспільстві загалом.

Як свідчить огляд наукової літератури, вчені визначають сутність поняття “інформаційна культура” з огляду на семантичний зміст категорій, що входять до її складу – “інформація” і “культура”. Отже, для розуміння поняття “інформаційна культура” потрібно з’ясувати сутність його складових.

Важливо підкреслити, що натеper нараховується близько 500 різноманітних визначень поняття “культура”. Всі ці визначення А. Кребер і К. Клакхон об’єднали у 6 класів: 1) описові визначення, які інтерпретують культуру як суму всіх видів людської діяльності, звичаїв, вірувань; 2) історичні визначення, які пов’язують культуру з традиціями і соціальною спадщиною суспільства; 3) нормативні визначення, які розглядають культуру як сукупність норм і правил, що організовують людську поведінку; 4) психологічні визначення, відповідно до яких культура становить сукупність норм набутої поведінки, які виникають в результаті пристосування і культурної адаптації людини до навколишніх умов життя; 5) структурні визначення, які представляють культуру у

вигляді різновиду моделей або єдиної системи взаємопов’язаних феноменів; б) генетичні визначення, що ґрунтуються на розумінні культури як результату адаптації людських груп до навколишнього середовища [2, с. 19].

Отже, ємність й універсальність поняття “культура” дозволяють розглядати її поліваріантно, багатоаспектно: як зріз суспільного життя, характеристики рівня розвитку особистості, систему суспільно регулятивних норм, механізм трансляції досвіду, феномен самодетермінації тощо.

Аналіз наукової літератури свідчить про відсутність єдиного погляду щодо сутності та структури феномену “культура”.

Відсутність єдиного універсального погляду на цей феномен зумовлена різними підходами до її трактування, серед яких: філософський, антропологічний, соціологічний, “інтегралістичний”; аксіологічний, діяльнісний, особистісно-творчий, семіотичний; структуралістський і гуманітарний [1].

Незважаючи на велику кількість визначень поняття “культура”, можна виділити такі основні положення: а) суть культури – гуманістична, людиноцентрована, творча, що полягає в конкретизації загальнолюдських цінностей стосовно кожної людини; б) продуктом і одночасно творцем культури є людина; в) головним джерелом культури є діяльність людини; г) культура включає в себе способи і результати діяльності людини.

Якщо надається характеристика феномену “культура” в різних формах суспільного життя, то мова йде про культури: естетичну, моральну, професійну, політико-правову, економічну, екологічну, побутову, фізичну. До кожної з перерахованих видів культур можна застосовувати загальне визначення культури як специфічного засобу організації і розвитку людської діяльності, відображеного в продуктах матеріальної та духовної праці, в системі соціальних норм, в духовних цінностях, у відношеннях людей до природи, між собою, до себе. Але кожний з вищевказаних видів має свою специфіку, яка потребує більш глибокого вивчення.

Список літератури

1. Український педагогічний енциклопедичний словник / укл. С. Гончаренко. Рівне: Волинські обереги, 2011. 519 с.
2. Kroeber A., Klakhon K. Culture. critical review of concepts and definitions. *Journal of Counseling and Development*. 1996. Vol. 41.1. Jan. P. 59–71.

УДК 378

Козубовський Р. В.

к.пед.н., доцент кафедри соціології та соціальної роботи
ДВНЗ “Ужгородський національний університет”

ІНТЕГРАЦІЯ ОСВІТИ, ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ І ВИРОБНИЦТВА В ЗАРУБІЖНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ

Університети відіграють домінуючу роль в системі сучасної вищої школи у всьому світі. Вони є не тільки провідними навчальними закладами, які готують фахівців вищої кваліфікації для різних галузей науки і виробництва, але й генераторами наукових ідей, базами академічних розробок, центрами міжнародного співробітництва, науки, культури, місцем професійного спілкування фахівців. Університети акумулюють ресурси постійного вдосконалення знань і навичок членів суспільства, які мають важливе значення в соціалізації особистості, підготовці її до отримання того чи іншого статусу і виконання відповідних ролей в удосконаленні суспільства.

Для того, щоб система вищої освіти могла задовольнити вимоги інформаційного суспільства необхідно, щоб вона забезпечувала виконання таких завдань: прогнозування науково-технічного розвитку і участь в процесі в розробці політичних рішень; навчання кадрів для економіки; розробка нових, економічно доцільних знань; ефективне використання існуючих знань і технологій для підвищення конкурентоздатності економіки.

На сьогоднішній день актуальною є проблема інтеграції науки і виробництва. Вона успішно вирішується в багатьох зарубіжних університетах. Апробовані в кінці XX на початку XXI століття моделі інтеграції підтвердили свою життєздатність і перспективність. Це стосується, в першу чергу, добре відомої у світі “Силіконової долини” (США), “Дороги 128” (США), Цукуба (Японія), Софія_Антиполіс” (Франція), Левен-лв-Нев)Бельгія) та ін. [1; 2].

Серйозним стимулом для розвитку різних форм інтеграції освіти, науки і виробництва в США стали соціально-економічні умови, державна підтримка університетів, державні замовлення. Пізніше Японія за зразком Стенфордського університету розробила свої власні форми інтеграції науки і виробництва.

Інтеграційна модель функціонує на базі технопарків, які мають різні назви: наукові парки, дослідницькі парки, технополіси, але суть їх від цього не змінюється – в інтегративній формі забезпечувати зв'язок науки і бізнесу. Саме тут студенти не тільки отримують нові знання, але також використовують ці знання в науково-дослідницькій діяльності, проводять експерименти, реалізують свої ідеї з метою отримання практичних результатів, які потім використовуються в технологічному процесі. Пілотажні розробки студентів в таких технопарках часто виростають до конвеєрних потоків у великих технологічних компаніях і забезпечують одночасно науково-технічний розвиток і мільйонні прибутки.

Розвиток інтеграції зумовив появу її варіативних форм, які умовно можна розділити на три групи:

1) Американський тип інтеграції освіти, науки і виробництва (США, Велика Британія) представлений науковими парками. Такі парки створювались на території університетів. Університет надавав бізнесменам приміщення за помірну (часто символічну) оплату, доступ до технічної бази, лабораторій. Фірма отримувала податкові пільги. Вона постійно контактувала з іншими бізнесменами, викладачами.

2) В японському типі інтеграції (Японія, Китай, Гонконг) домінує форма технополісів. Вони створюються федеральним урядом, штучно акумулюючи в одному місці університет, науково-дослідницькі інститути, національні лабораторії. Технополіси – це наукові містечка, які покликані інтегрувати нові знання і приватний капітал.

3) Змішаний тип інтеграції (Франція, Бельгія, Німеччина, Фінляндія), де використовуються елементи технопарків і технополісів.

Як свідчить історичний досвід, найбільш ефективними формами інтеграції освіти, науки і виробництва є американські форми інтеграції, де основне значення і провідна роль належить університету. Саме в США здійснюються різноманітні економічні і соціальні проекти співробітництва; очевидна орієнтація освітньої системи на розвиток творчої, всебічно розвиненої індивідуальності майбутнього фахівця; вища школа США диверсифікована і перебуває в постійному пошуку нових ефективних форм і методів навчання.

Беззаперечними на сьогоднішній день є досягнення американської системи вищої освіти в галузі функціонально-технічних рішень, в організації освітнього процесу, його інформатизації, в підготовці кадрів високої кваліфікації.

Японський тип інтеграції освіти, науки і виробництва є цікавим в тому плані, що створення технополісів з допомогою держави на початковому етапі дає можливість координації з боку держави наукових процесів, формуючи баланс між реальною потребою країни в конкретному інноваційному продукті і каналами його впровадження в серійне виробництво.

Однак, при такій формі інтеграції університет, навіть володіючи потенціалом для створення абсолютно нового наукового продукту, який цілком вірогідно може стати конкурентною перевагою країни, не має можливості для його розробки і реалізації через обов'язки перед державою.

Слід відзначити, що сьогодні в Японії відбуваються дискусії стосовно можливості переходу до інтеграції освіти, науки і виробництва за американським типом, як більш перспективним.

Список літератури

1. Altbach P. G., Teichler U. Internationalization and Exchanges in a Globalized University . *Journal of Studies in International Education*. 2001. № 51. P. 5-25.
2. Bok D. Universities in the Marketplace: the Commercialization of Higher Education. New Jersey: Princeton University Press, 2003. 265 p.

УДК37.013.42:371

Милян Ж. І.

викладач кафедри загальної педагогіки

та педагогіки вищої школи,

ДВНЗ “Ужгородський національний університет”

ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОГО СОЦІОКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА

У зв’язку з загостренням проблеми міжетнічних відносин у світі загалом і Україні зокрема, актуалізуються питання формування толерантного соціуму, толерантного соціокультурного середовища, де людина будь-якої національності, статі і релігійної приналежності зможе відчувати себе рівноправною, вільною, захищеною.

Толерантність – це умова нормального функціонування громадянського суспільства й одна з головних цінностей культури світу, культури міжнаціональних і міжособистісних відносин, що забезпечує виживання людства.

В “Концепції громадянського виховання” мова йде про “формування особистості, вихованої в національній культурі і водночас відкритої іншим культурам, ідеям і цінностям [1, с. 8].

Така особистість може бути сформована тільки в толерантному соціумі.

Існують різні критерії толерантності соціокультурного середовища:

рівноправність (рівний доступ до соціальних благ, до управлінських, освітніх і економічних можливостей для всіх людей, незалежно від їхньої статі, раси, національності, релігії, приналежності до якоїсь іншої групи); взаємоповага членів групи або суспільства, доброзичливість і терпиме ставлення до різних груп (інвалідів, біженців, етнічних меншин та ін.); рівні можливості для участі в політичному житті всіх членів суспільства, збереження й розвиток культурної самобутності і мов національних меншин; охоплення подіями суспільного характеру, святами як можна більшої кількості людей, якщо це не суперечить

їхнім культурним традиціям і релігійним віруванням; можливість дотримуватися своїх традицій для всіх культур, представлених у даному суспільстві; свобода віросповідання за умови, що це не порушує права й можливості інших членів суспільства; співробітництво й солідарність у вирішенні загальних проблем; позитивна лексика в найбільш уразливих сферах міжетнічних, міжрасових відносин.

Сьогодні необхідна чітка, виважена державна політика стосовно формування толерантного суспільства, виховання толерантного ставлення кожного індивіда до інших людей, представників інших рас, релігій; виховання персональних моральних високих якостей, навичок співіснування з представниками іншої раси, мови, релігії, етносу; виховання почуття емпатії і готовності допомогти людям; виховання в ім'я миру.

З цією метою вважаємо доцільним здійснення наступних дій:

- моніторинг соціальної напруженості й прогнозування соціальних ризиків в Україні;

- стимулювання загальнодержавних програм соціальної реклами, акцій і кампаній у суспільному житті й засобах масової інформації, що формують установки довіри до інститутів державної влади, пропаганди толерантності, протидії різним формам соціальної агресії, жорстокості й екстремізму;

- запровадження державної психологічної експертизи в систему діяльності органів безпеки й засобів масової інформації, спрямованої на об'єктивну ідентифікацію радикальних екстремістських матеріалів у різних формах суспільного життя, ЗМІ й Інтернет;

- організація мережі центрів толерантності й моніторингу соціальної безпеки, спрямованих на підвищення компетентності управлінських рішень, попередження етнічних, релігійних і соціальних конфліктів, зниження соціальної напруженості, формування толерантності, віротерпимості, миролюбства в різних групах населення й окремих особистостей;

- уведення в освітні стандарти професійної підготовки державних службовців, працівників правоохоронних органів, засобів масової інформації,

професійної педагогічної освіти програм, що забезпечують компетентність у питаннях формування толерантності, віротерпимості, протидії екстремізму;

- створення соціально-психологічних служб подолання кризових ситуацій, спрямованих на забезпечення соціального здоров'я суспільства, допомоги жертвам насильства й жорстокості;

- уведення гуманітарної й психолого-педагогічної експертизи підручників, освітніх програм і ігрової продукції, у тому числі комп'ютерних ігор, з метою формування толерантності, віротерпимості, миролюбства і профілактики деструктивних форм поведінки;

- уведення служби психологічної допомоги й соціальної адаптації мігрантів у країні на основі діяльності регіональних центрів допомоги мігрантам;

- розробка методичних рекомендацій для шкільних психологів і соціальних педагогів у галузі освіти й соціальної практики із проблем адаптації дітей мігрантів (внутрішньо переміщених осіб) і включення їх в освітній процес;

- проведення контент – аналізу й розробка карти соціальної напруженості в Україні по регіонах;

- розробка Інтернет-сайтів із проблем толерантності й питань профілактики екстремізму в центрах толерантності;

- створення банку даних “Адреси толерантності”, що містить організації й установи – соціальних партнерів, які реалізують проекти з тематики толерантності і профілактики екстремізму.

Список літератури

1. Концепція громадянського виховання. Міністерство освіти і науки України. *“Інформаційний збірник”*. 2000. № 22. С. 7–20.

СЕКЦІЯ 2

SECTION 2

ОСВІТА (ДОШКІЛЬНА, ПОЧАТКОВА ОСВІТА,
СЕРЕДНЯ, ПРОФЕСІЙНА ТА СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА)
EDUCATION (PRESCHOOL, PRIMARY, SECONDARY,
VOCATIONAL AND SPECIAL EDUCATION)

УДК 378:147

Бондаренко Н. В.

к. ф.-м. н., доцент,

завідувач кафедри вищої математики,

Київський національний університет будівництва та архітектури

Соколова Л. В.

к. ф.-м. н., доцент,

доцент кафедри вищої математики,

Київський національний університет будівництва та архітектури

Наголкіна З. І.

доцент кафедри вищої математики,

Київський національний університет будівництва та архітектури

**ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНОГО НАВЧАННЯ
СТУДЕНТІВ ЕКОЛОГІЧНИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ
ПРИ ВИВЧЕННІ ТЕМИ “ФОРМУЛА ПОВНОЇ ЙМОВІРНОСТІ ТА
ФОРМУЛА БАЙЕСА” В КУРСІ ТЕОРІЇ ЙМОВІРНОСТЕЙ**

Професійна спрямованість навчання є одним з основних напрямів розвитку сучасної вищої освіти, що забезпечує міждисциплінарні зв'язки та формує цілісний світогляд здобувачів. У науково-методичній літературі питання професійного спрямування навчання математики розглядається як актуальний і необхідний спосіб реформування та вдосконалення фахової підготовки студентів, а під математичною підготовкою майбутніх фахівців – здатність до застосування математичних знань у професійній діяльності [1, с.5].

Широкі можливості для реалізації професійно спрямованого підходу до вивчення математики надає курс теорії ймовірностей завдяки вдало підібраним задачам практичного змісту з урахуванням напрямку підготовки фахівців. Теорія ймовірностей застосовується в різних галузях техніки, економіки, екології і викладається для різних спеціальностей в закладах вищої освіти. Ймовірнісні

моделі дають змогу підприємствам ефективніше оптимізувати свою політику та приймати безпечні й найменш ризиковані управлінські рішення. Розглядається одна з найважливіших тем теорії ймовірностей, а саме “Формула повної ймовірності і формула Байєса”. Наведено деякі основні вказівки до вивчення теми та приклади задач, які сприяють реалізації професійно спрямованого підходу під час навчання студентів економічних і екологічних спеціальностей.

Важливою та поширеною ймовірнісною методикою, яку застосовують для досліджень в техніці, економіці та екології є байєсівський підхід, який базується на використанні формули повної ймовірності та формули Байєса. Він дає змогу визначити ймовірність випадкової події за умови, що відбулася інша взаємозв’язана з нею випадкова подія. А саме за формулою повної ймовірності обчислюють ймовірність події, яка залежить від кількох гіпотез, що утворюють повну групу подій. Гіпотези – це випадкові події, що обумовлюють дію причин, внаслідок яких і відбулася дана подія. Ймовірності цих гіпотез називають апіорними. Умовну ймовірність з урахуванням факту настання даної події називають апостеріорною та обчислюють за формулою Байєса. Таким чином, за цією формулою можна оновити ймовірності гіпотетичних подій, маючи раніше відому інформацію (апіорну), а також дані нових, або поточних спостережень. Особливість застосування формули Байєса в різних галузях полягає в можливості враховувати як попередні оцінки й припущення, так і результати даних випробувань.

У задачах екології формула Байєса застосовується для отримання оновлених ймовірностей екологічних подій або станів на основі нових даних і спостережень, зокрема у таких випадках: оцінці стану популяції (кількість особин, вік, захворювання); прогнозуванні наслідків змін навколишнього середовища; оцінці ефективності природоохоронних заходів.

Приклад 1. На станцію очищення стічних вод поступають стоки води від трьох промислових підприємств: з 1-го 40% води, з 2-го 25% і решта з 3-го. Ймовірності появи солей важких металів для 1-го, 2-го та 3-го підприємств відповідно дорівнюють 0,02, 0,04, 0,06. Припускається, що солі важких металів у стоки потрапили з одного з трьох підприємств. Визначити ймовірність появи солей важких металів в усьому стоку, а також апостеріорні ймовірності потрапляння солей важких металів з 1-го, 2-го та 3-го підприємств.

Розв’язання. Із попередніх даних можна обчислити апіорні ймовірності, які означають ймовірність того, що в загальному об’ємі води гіпотетично є певна кількість солей відповідно з трьох підприємств. Позначимо гіпотези H_1 , H_2 , H_3 – частка стоку води відповідно від кожного з трьох підприємств. Тоді

$$p(H_1) = 0,4; \quad p(H_2) = 0,25; \quad p(H_3) = 1 - (0,4 + 0,25) = 0,35.$$

Внаслідок спостережень було визначено, що серед стоків відповідних підприємств ймовірність появи солей важких металів дорівнює 0,02, 0,04 та 0,06. Позначимо випадкову подію A – в усьому стоці присутні важкі метали. За формулою повної ймовірності [2, с. 30] маємо

$$p(A) = p(A/H_1) \cdot p(H_1) + p(A/H_2) \cdot p(H_2) + p(A/H_3) \cdot p(H_3),$$

де $p(A/H_1) = 0,02$, $p(A/H_2) = 0,04$, $p(A/H_3) = 0,06$ – умовні ймовірності, що отримані в результаті поточних досліджень.

Отже, ймовірність появи події A дорівнює

$$p(A) = 0,02 \cdot 0,4 + 0,04 \cdot 0,25 + 0,06 \cdot 0,35 = 0,039.$$

Апостеріорні ймовірності потрапляння солей важких металів з 1-го, 2-го і 3-го підприємств обчислимо за формулою Байєса [2, с. 31]:

$$p(H_i/A) = \frac{P(A/H_i) \cdot P(H_i)}{P(A)}, \quad i = 1, 2, 3;$$

$$p(H_1/A) = \frac{0,02 \cdot 0,4}{0,039} = 0,2051; \quad p(H_2/A) = \frac{0,04 \cdot 0,25}{0,039} = 0,2564;$$

$$p(H_3/A) = \frac{0,06 \cdot 0,35}{0,039} = 0,5385.$$

Формула Байєса в економіці дає змогу уточнювати ймовірності подій з урахуванням нової інформації на основі нових даних опитувань і спостережень, а саме: для аналізу ризиків на основі фінансової звітності компаній; у прогнозуванні майбутніх тенденцій, спираючись на історичні дані та поточні показники; у маркетингу, аналізуючи поведінку клієнтів і реакцію на рекламні заходи; для оцінки якості продукції, враховуючи контроль якості та відгуки споживачів. Слід відмітити, що ймовірності апіорних гіпотез, як правило, одержують із статистичних даних [3].

Приклад 2. Страхування клієнтів.

Страхова компанія поділяє клієнтів по класам ризику: 1 клас – малий ризик, 2 клас – середній ризик, 3-й клас – великий ризик. У компанії наявні 55 % клієнтів 1-го класу, 30% – 2-го та 15% – 3-го. Ймовірність виплачувати клієнтам страхову винагороду для 1-го класу дорівнює 0,01, для 2-го класу – 0,03 і для 3-

го класу – 0,08. Яка ймовірність, що випадково обраний клієнт одержить страхову винагороду, і він буде клієнтом 1-го класу?

Розв’язання. У даному випадку гіпотези – це події H_1 , H_2 , H_3 приналежності клієнта до 1-го, 2-го, 3-го класу. Апріорні ймовірності – це ймовірності того, що взятий навмання клієнт належить першому, другому чи третьому класу:

$$p(H_1) = 0,55, p(H_2) = 0,3, p(H_3) = 0,15.$$

Подія A – страхова подія, яка полягає у тому, що навмання вибраний клієнт одержав винагороду. За формулою повної ймовірності

$$\begin{aligned} p(A) &= p(A/H_1) \cdot p(H_1) + p(A/H_2) \cdot p(H_2) + p(A/H_3) \cdot p(H_3) = \\ &= 0,01 \cdot 0,55 + 0,03 \cdot 0,3 + 0,08 \cdot 0,15 = 0,0265. \end{aligned}$$

Апостеріорна ймовірність того, що випадково обраний клієнт одержить винагороду і він буде клієнтом 1-го класу за формулою Байєса дорівнює

$$p(H_1/A) = \frac{p(A/H_1) \cdot p(H_1)}{p(A)} = \frac{0,05 \cdot 0,01}{0,0265} = 0,2075.$$

Вивчення теми “Формула Байєса” доцільно здійснювати за такою схемою:

- 1) спочатку окреслити фаховий зміст апріорних гіпотез і переконатись, що вони утворюють повну групу подій;
- 2) у залежності від змісту задач визначити, що є спостереженням у кожному конкретному випадку та обчислити умовні ймовірності відповідно до кожної гіпотези;
- 3) за формулою повної ймовірності обчислити ймовірність поточної події;
- 4) використовуючи формулу Байєса, знайти апостеріорні ймовірності, які є оновленими ймовірностями після того, як спостереження відбулося.

Оскільки апостеріорні гіпотези також утворюють повну групу подій, то їх можна прийняти в якості нових апріорних гіпотез та провести наступну ітерацію, отримуючи ймовірності наступних подій.

Список літератури

1. Ковальчук М.Б. Професійна спрямованість навчання математики як інтеграційна основа фахової підготовки студентів інженерних спеціальностей: монографія. Вінниця: ВНТУ, 2020. 348 с.
2. Бондаренко Н.В., Наголкіна З.І., Пастухова М.С. Теорія ймовірностей: навчальний посібник. Київ: КНУБА, 2017. 112 с.
3. Бідюк П.І., Калініна І.О., Гожий О.П. Байєсівський аналіз даних: монографія. Херсон: Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В.С., 2021. 208 с.

УДК 373.5:004.9:811.111

Власюк І. В.

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-6862-697X>

ПІДСИЛЕННЯ НАВИЧОК КРИТИЧНОГО ЧИТАННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ПЛАТФОРМ ЦИФРОВОГО СТОРІТЕЛІНГУ

У сучасному інформаційному суспільстві розвиток критичного мислення та критичного читання набуває особливого значення, особливо в освітньому процесі з вивчення іноземної мови. Учні повинні не лише розуміти прочитане, але й аналізувати, інтерпретувати, виявляти маніпулятивність і оцінювати достовірність інформації. Цифрові платформи сторітелінгу відкривають нові можливості для формування цих навичок, адже поєднують текст, зображення, звук, відео та анімацію в єдину інтерактивну структуру.

Теоретичне підґрунтя дослідження базується на концепції мультилітературності (New London Group, 1996) [1], яка передбачає використання різних знакових систем для створення та сприйняття інформації. Підходи до цифрового навчання також спираються на конструктивістську парадигму, в якій учні активно формують знання через взаємодію з контентом. Теорія мультимодальності (Kress, 2010) [2] акцентує на значенні візуального, аудіального та кінетичного компонентів у процесі навчання.

У рамках дослідження було проведено педагогічний експеримент у трьох загальноосвітніх закладах міста Тернополя. Учасниками стали 62 учні 9–11 класів. Протягом шести тижнів учні працювали з цифровими платформами: Storybird (створення ілюстрованих історій), Book Creator (інтерактивні книги), StoryJumper (спільне створення оповідань). Здійснювалося порівняння динаміки розвитку навичок критичного читання за критеріями: виявлення головної думки, оцінювання позиції автора, визначення підтексту, розпізнавання маніпуляцій.

Результати дослідження засвідчили позитивну динаміку в розвитку критичного читання. 84% учнів показали покращення в умінні виділяти головну

ідею тексту, 76% – у навичках інтерпретації позиції автора, 68% – у вмінні розпізнавати маніпулятивні прийоми. В анкетуванні учні зазначали, що мультимодальні історії цікавіші за традиційні тексти, дозволяють краще зрозуміти персонажів і контекст, а також сприяють глибшому аналізу прочитаного. У групах з низьким рівнем мотивації цифровий сторітелінг викликав підвищення активності та зацікавлення.

Інтеграція цифрового сторітелінгу у викладання англійської мови як іноземної відповідає сучасним освітнім викликам і сприяє розвитку ключових компетентностей. Учні не лише споживають контент, але й стають його творцями, що дозволяє формувати навички самоаналізу, співпраці та відповідальності. У процесі створення історій вони вчаться структурувати текст, аргументувати думку, працювати з фактами та джерелами. Крім того, цифровий формат дає змогу враховувати індивідуальні потреби учнів та організовувати диференційоване навчання.

Цифрові платформи сторітелінгу є ефективним засобом розвитку критичного читання серед учнів старших класів. Вони дозволяють органічно поєднати навчання мови з формуванням когнітивних та соціальних навичок, підвищують мотивацію та залученість. Доцільним є ширше використання таких платформ у шкільній практиці, супроводжене відповідною методичною підтримкою та професійним розвитком учителів.

Список літератури

1. New London Group. A pedagogy of multiliteracies: Designing social futures // Harvard Educational Review. – 1996. – Т. 66, № 1. – С. 60–92.
2. Kress, G. Multimodality: A social semiotic approach to contemporary communication. – London: Routledge, 2010. – 208 с.
3. Serafini, F. Reading the visual: An introduction to teaching multimodal literacy. – New York: Teachers College Press, 2014. – 176 с.
4. Robin, B. Digital storytelling: A powerful technology tool for the 21st century classroom // Theory into Practice. – 2008. – Vol. 47(3). – P. 220–228.
5. Sadik, A. Digital storytelling: A meaningful technology-integrated approach for engaged student learning // Educational Technology Research and Development. – 2008. – Vol. 56. – P. 487–506.

УДК 159.93:81

Мартинів О. М.

к. філол. н., асистент кафедри германської філології та перекладу
Навчально-наукового інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЛІНГВОСЕНСОРИКА ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ СУЧАСНИХ ГУМАНІТАРНИХ СТУДІЙ: ФРАЗЕОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

Сенсорний досвід дедалі частіше стає об'єктом уваги сучасних гуманітарних наук як важливий аспект пізнання й комунікації. Такий інтерес обумовлений не лише еволюцією лінгвістичних напрямів, а й трансформаціями культурної парадигми в європейському просторі. Якщо раніше переважали тенденції до раціоналізації та дистанціювання від тілесного, то нині простежується активне повернення до чуттєвого. Зростає увага до тілесності, перцептивного досвіду, емоційної та сенсорної взаємодії зі світом. Ідея “чуттєвого пробудження” стає сьогодні особливо актуальною в загальному полі сенсорних досліджень, в яке інтегрується й лінгвістика. Така інтеграція вимагає від науковців в аналізі сенсорних питань відкритості для міждисциплінарного підходу, врахування досягнень інших наук та розуміння відчуття як продукту складної взаємодії тіла, розуму, фізичного та соціокультурного середовища.

Термінологічний апарат сенсорної лінгвістики ще перебуває в стадії формування, оскільки досі не існувало цілісного підходу до об'єднання досліджень мови відчуттів у межах єдиної лінгвістичної парадигми. Ключовими поняттями виступають терміни *сенсорний* і *перцептивний*, які часто вживаються як взаємозамінні, хоча в окремих наукових традиціях вони можуть мати різні значення (відчуття як первинна реакція, сприйняття – як її інтерпретація). Проте

сучасна лінгвістика не наполягає на чіткому розмежуванні цих понять, адже обидва пов’язані з осмисленням тілесного досвіду в мові. Мовна репрезентація чуттєвого досвіду не фокусується на фізіологічному аспекті відчуттів, а вивчає їх як когнітивно-мовні явища. У межах цього підходу активно застосовується поняття перцептивного модусу – мовного засобу вираження окремого типу сенсорного сприйняття (зору, слуху, дотику, смаку тощо).

Лінгвістика відчуттів пропонує комплексний опис чуттєвого досвіду в мові, перцепція вважається невід’ємною від когніції, оскільки те, як ми сприймаємо світ за допомогою органів чуття, залежить від нашого “ментального налаштування” (*mental set*). Когніція не просто впливає на сприйняття – вона проникає в сам процес сприйняття [6].

Одним із найбільш досліджуваних каналів сенсорного сприйняття в лінгвістиці є **зоровий**, зокрема в аспекті кольору, що є ключовим елементом візуального досвіду. Аналіз кольору потребує міждисциплінарного підходу, оскільки охоплює взаємодію мови, культури, когнітивних процесів та фізіології. Значна увага в науці приділяється тому, як змінювались позначення кольорів упродовж історії, що, як зазначає Гай Дойчер [2], піднімає питання: чи однаково сприймали колір наші предки? Це риторичне запитання не лише порушує проблему історичної еволюції колірних уявлень, а й підкреслює залежність сенсорного сприйняття від культурного контексту та мовної системи. У мові колір не лише описує об’єкти, а й формує символічні уявлення. У фразеології німецької мови білий (*weiß*) традиційно асоціюється з чистотою й моральністю: „*weiße Weste haben*“ – (мати бездоганну репутацію). Чорний (*schwarz*), навпаки, символізує негатив – зраду, небезпеку, порушення норм: „*das schwarze Schaf*“ – (чорна вівця) – негативна постать у спільноті, „*schwarze Kasse*“ – (нелегальний фонд). Таким чином, ці два кольори репрезентують дихотомії: добро/зло, істина/обман, відкритість/прихованість.

Поряд із цими контрастними парами, фразеологічний простір німецької мови збагачують й інші кольори, кожен із яких формує власне символічне поле. Так, червоний колір, виконує амбівалентну функцію. Він може вказувати як на

силу й енергію „*ein rotes Gesicht*“ – (знак здоров’я), так і на гнів або сором – „*rot vor Wut werden, rot sehen*“. Сірий пов’язується з давниною – „*in grauer Vorzeit*“, тіньовою владою – „*graue Eminenz*“ чи правовою невизначеністю – „*graue Zone*“.

Синій у німецькій фразеології має подвійне значення: з одного боку – мрійливість „*blaue Blume*“ – (символ романтичних ідеалів), з іншого – пияцтво „*blau sein*“. Жовтий і зелений виражають заздрість, емоційне напруження або незрілість: „*gelb vor Neid sein*“ – (позеленіти від заздрощів), „*noch zu grün sein*“ – (бути недосвідченим).

Отже, колір у фразеології – це не лише фізіологічна ознака, а потужний інструмент символізації культурних уявлень, оцінок і соціальних норм.

Слухове сприйняття, на відміну від зорового, привернуло активну увагу дослідників лише в останні десятиліття – насамперед у зв’язку зі змінами в акустичному середовищі сучасної людини. Шумові явища техногенного й урбаністичного походження, звуки мови, музики, природи стали важливою частиною сенсорного досвіду, що активно відображається в мові.

У межах когнітивної лінгвістики зростає зацікавлення тим, як вербалізується слухова інформація. Особливу роль тут відіграє фразеологія, адже фразеологізми як культурно марковані одиниці мови фіксують типові способи осмислення звуку в певному мовному колективі. Вони передають не лише фізичні характеристики звуку, а й метафоризують його, пов’язуючи із психічними станами, соціальними оцінками чи комунікативними ситуаціями. Наприклад, німецькі фразеологізми, що позначають неприємні звуки, часто відтворюють шумовий спектр: „*der leere Wagen rasselt am meisten*“ – (порожній віз найбільше гримить), „*alte Karren gern knarren*“ – (старий віз охоче скрипить), „*Porzellan zerschlagen*“ – (завдати шкоди), „*harte Bretter bohren*“ – (робити щось дуже складне), „*einen ganzen Wald absägen*“ – (гучно хропіти), „*die Kurve kratzen*“ – (раптово втекти), „*mit dem Säbel rasseln*“ – (демонструвати загрозу, брязкати зброєю).

Ці фразеологізми формують багатий семантичний пласт, у якому звук виступає не лише дескриптивним елементом, а й маркером оцінки, емоції,

соціальної поведінки. У такий спосіб мова трансформує слуховий досвід у знакову систему значень.

Особливо важливим у цьому контексті є вивчення ономотопеї як специфічної форми мовної репрезентації слухових вражень. Звуконаслідування в мові – це не просто імітація акустичних феноменів, а спосіб вербалізації досвіду через форму, яка має високий ступінь іконічності. Цей аспект докладно аналізували такі дослідники, як Дж. Фірс[3], Л. Блумфілд [1], Г. Маршанд [5], а також Г. Віссеман [8]. Їхні праці сформували методологічне підґрунтя для сучасних фоносемантичних студій, які вивчають кореляцію між звучанням мовного знака та його семантикою, наголошуючи на тому, що звукова форма може мати семантичне навантаження. Такий підхід дозволяє глибше зрозуміти, як слухова перцепція структурується в мові та стає основою для створення символічних значень.

Не менш цікавим, хоча й значно менш вивченим, є ще один сенсорний модус – нюх. **Ольфакторна** лексика німецької мови, попри свою чітку структурну організацію, досі залишається малодослідженою в лінгвістичному аспекті. Це пояснюється насамперед обмеженістю мовних засобів, якими людина користується для вербалізації запахів, незважаючи на здатність розрізняти й запам'ятовувати тисячі ароматів. Такий дисбаланс між сенсорними можливостями людини та її мовною репрезентацією спричиняє парадоксальний статус запаху в межах мовної картини світу. Показовим у цьому контексті є спостереження Ханса Риндисбахера [7; 70 –104], який, аналізуючи роман Патріка Зюскінда *Das Parfum*, зазначає: “У людській комунікації світ запахів має біполярну структуру, і простір між цими двома полюсами практично порожній”. Інакше кажучи, запах у мовній свідомості фігурує переважно як або приємний, або відразливий, тоді як нюансовані або змішані враження майже не вербалізуються. Запахи функціонують як індикатори оцінки, а не як точні описові засоби. Риндисбахер доводить, що така редукція запаху в культурній свідомості має історичне й соціальне підґрунтя, а не впливає з природи самого чуття. У романі Зюскінда запах постає не як додатковий сенсорний фон, а як

головний канал пізнання світу, показник істинної сутності людини та спосіб контролю над іншими. Такий підхід стає прикладом художньої реабілітації запаху як повноцінного когнітивного й екзистенційного феномена, що підкреслює необхідність переосмислення ролі ольфакторного сприйняття в мовній картині світу.

У цьому контексті особливого значення набуває аналіз запаху в межах німецької мови, яка, попри відносну обмеженість лексичних засобів для його опису, демонструє чітку структурну організацію. У центрі цього лексичного поля знаходяться такі базові одиниці, як *der Geruch* (нейтральний запах), *der Duft* (приємний аромат), *riechen* (нейтральне дієслово сприйняття або поширення запаху) та *stinken* (дієслово з негативною конотацією). Саме на цьому лексичному ядрі базується більшість мовних образів, пов'язаних із запахами в німецькій мові.

Цікаво, що ця опозиція добре відображена й у німецькій фразеології. Ольфакторні фразеологізми не обмежуються фізіологічним рівнем – вони набувають метафоричного змісту, використовуючись для опису інтуїції, підозри, емоційної реакції чи моральної оцінки ситуації. Наприклад, вираз „*den Braten riechen*“– (відчути запах смаженого) означає передчуття обману; „*jemandem stinkt etwas*“– бути незадоволеним; „*etwas riecht nach Bestechung*“– викликати підозру щодо корупції. Ці вислови демонструють, як запах у мові проникає в абстрактну сферу моральну, соціальну, психологічну. Ольфакторна лексика та фразеологія німецької мови становлять семантичну систему з чіткими структурними межами, але обмеженим лексичним потенціалом. Її дослідження все ще перебуває на периферії лінгвістичної науки, однак такі праці, як дослідження Ганса Риндисбахера, вказують на глибоку когнітивну та культурну значущість запаху.

Сприйняття смаку, як і нюху, традиційно вважається менш значущим порівняно з іншими сенсорними каналами. Такий статус пояснюється тісним зв'язком смаку із задоволенням елементарних фізіологічних потреб – голоду та спраги, що зближує людину з тваринним світом. У багатьох культурах процес харчування суворо регламентується, а надмірне споживання їжі або прагнення отримати від неї надмірне задоволення нерідко засуджується. Зокрема, у

християнській традиції надмірність у їжі трактується як моральне відхилення і вважається гріхом обжерливості.

Природний зв'язок смаку з базовим інстинктом задоволення потреби в їжі та напоях спричинив те, що впродовж тривалого часу смак залишався сферою переважно гастрономічного інтересу, майже не привертаючи уваги гуманітарних наук. Як слушно зазначає В. фон Гоффманн, смак сприймається як надто суб'єктивне явище, що не піддається узагальненню; воно виникає настільки швидко, що передує мисленню та мовному оформленню; воно видається настільки буденним, що не заслуговує серйозного наукового аналізу [4; 14]. Смак, як одна з найпримітивніших форм сенсорного досвіду, переживається переважно на емоційному рівні й погано піддається вербалізації.

Попри це, у німецькій мові фразеологізми, пов'язані зі смаком, демонструють глибоку когнітивну опрацювання тілесного досвіду. Такі одиниці мають переважно оцінну, емоційну або метафоричну функцію: вони не описують об'єктивний смак предметів, а передають ставлення, внутрішні переживання, соціальні чи психологічні обставини. Це виявляється, зокрема, у таких сталих виразах, як „*eine bittere Pille schlucken*“ (проковтнути гірку пігулку) – змиритися з неприємністю, „*auf den Geschmack kommen*“ – захопитися чимось, або „*Süßholz raspeln*“ – лестити, підлещуватися.

У німецькій фразеології всі п'ять базових смакових доменів (солодкий, кислий, солоний, гіркий, гострий) мають своє відображення, проте найпродуктивнішими є *гіркий* (*bitter*) та *кислий* (*sauer*), які традиційно маркують негативний досвід. У фразеологічному фонді саме вони слугують ключовими метафорами для вираження прикрості, розчарування, гніву, складнощів, незадоволення. Наприклад, „*in den sauren Apfel beißen*“ – змусити себе зробити щось неприємне; „*bittere Tränen weinen*“ – глибоко страждати; „*auf jemanden sauer sein*“ – бути роздратованим, сердитим на когось; „*bittere Wahrheit*“ – неприємна правда; „*ein bitteres Ende nehmen*“ – мати гіркий (нещасливий) кінець.

Отже, смакові фразеологізми в німецькій мові засвідчують, що навіть такі сенсорні модуси, як смак, виконують важливу когнітивну й емоційну функцію: вони вербалізують суб'єктивний досвід, структурують оцінки та моделюють соціальну взаємодію. Через метафорику смаку мова виявляє здатність осмислювати складні психоемоційні стани та моральні ситуації, надаючи глибини нашому розумінню світу.

Відтак можна стверджувати, що сенсорна фразеологія німецької мови репрезентує багатовимірне й символічно насичене мовне поле, де кожен модус (зір, слух, нюх і смак) виконує не лише дескриптивну, а й глибоко когнітивну функцію. Відображаючи тілесний досвід, вона трансформує його у фігуральну мову оцінок, емоцій, соціальних норм і культурних уявлень. Інтеграція фразеологічного матеріалу в лінгвосенсорні студії відкриває нові горизонти для розуміння того, як мова структурує людське сприйняття. Подальше системне дослідження сенсорної фразеології є не лише перспективним напрямом когнітивної лінгвістики, а й ключем до глибшого пізнання взаємозв'язку мови, культури й досвіду.

Список літератури

1. Blomfield, L. (1935). *Language*. London: George Allen & Unwin.
2. Deutscher, G. (2010). *Through the language glass: How words colour your world*. New York: William Heinemann.
3. Firth, J. R. (1957). Modes of Meaning. In *Papers in Linguistics 1934–1951* (pp. 190–215). London: Oxford University Press.
4. Hoffmann, V. von. (2016). *From gluttony to Enlightenment: The world of taste in Early Modern Europe*. Chicago: University of Illinois Press.
5. Marchand, H. (1959). Phonetic Symbolism in English Word-Formation. *Indogermanische Forschungen*, 64(2), 146–168; 64(3), 256–267.
6. *Perception and its modalities*. (2015). Oxford: Oxford University Press.
7. Rindisbacher, H. J. (2015). What's This Smell? Shifting Worlds of Olfactory
8. Wissemann, H. (1954). *Untersuchungen zur Onomatopöie. Teil 1: Die sprachpsychologischen Versuche*. Heidelberg: Carl Winter.

УДК 378

Ротова Н. В.

к. філол. н., доцент

доцент кафедри краєзнавчо-туристичної роботи,
соціальних і гуманітарних наук

ННІ “Українська інженерно-педагогічна академія”

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

ВИХОВНА СКЛАДОВА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЯК СПОСІБ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО САМОРОЗВИТКУ І САМОВДОСКОНАЛЕННЯ

Сучасне людське суспільство є складним механізмом, що складається з безлічі елементів, дія та взаємодія яких підкоряється нормам і правилам, що постійно змінюються. Людина, є частиною суспільства і водночас є унікальною особистістю, здатною діяти самостійно, розвиватися, генерувати власні ідеї та втілювати їх у життя, об'єднувати навколо себе однодумців і розривати стосунки в разі необхідності. Сьогодні освіта повинна керуватися засадами гуманізму, індивідуалізації навчання, об'єктивністю контролю якості навчання, відкритості, розглядаючи при цьому кожного здобувача освіти як особистість, здатну до саморозвитку та самореалізації

Щоб гідно жити у мінливому та суперечливому світі кожна особа має володіти набором важливих якостей, умінь і навичок, які вона може отримати на етапах підготовки входження в доросле життя під час виховання та навчання. Завдання ЗВО також передбачають освітню та виховну складові навчального процесу, однак, на наш погляд, їх роль та важливість виховання певною мірою недооцінюються. Рішенням цієї можливої проблеми має стати посилення виховного впливу педагогів на здобувачів вищої освіти, що підкріплює позитивний досвід дитинства та юнацтва та допомагає адаптуватися до сучасних умов раціонального світу, не втрачаючи морально-етичних орієнтирів.

Для того, щоб мати можливість ефективно впливати на студентів з метою виховання в них людських якостей, а також життєво необхідних умінь та навичок, викладач і самі студенти мають адекватно сприймати статус та формат взаємовідносин у рамках навчального процесу. Викладач має бути не виключно силою, що контролює й оцінює, а наставником, лідером і, певною мірою, другом.

Щоб студенти бачили у викладачеві спільника, педагог має задіяти знання методики, психології, що дозволить створити довірчу атмосферу на заняттях та вивести учасників процесу на якісно новий рівень спілкування, сформувані у студентів потребу в саморозвитку та самовдосконаленні, і в той же час підвищити ефективність засвоєння ним навчального матеріалу.

Щоб виховувати такі необхідні сьогодні лідерські якості, викладач сам має бути прикладом лідера-наставника, демонструвати відкритість та щирий інтерес до свого предмета та студентів. У процесі аудиторних занять корисно доповнювати класичні завдання підручників елементами ігри, в якій виявлялися б лідерські та командні навички студентів. Наприклад, звичайне обговорення тексту або проблемного питання можна замінити форматом дебатів, де дві команди (на чолі з лідером у кожній) дискутують на проблемну тему. Так, при вивченні дисципліни “Українська мова (за професійним спрямуванням)” актуальною для студентів є проблема так званої “харківської” мови. Спочатку питання опонентам і відповіді обговорюються всередині кожної команди, потім лідери команд вислуховують роздуми студентів, що делегують завдання опонентам. Обов'язковою умовою дебатів є толерантне ставлення до особи, яка висловлює думку, яка не збігається з вашою. Таке нескладне урізноманітнення шаблонного формату роботи дозволяє розвинути інтерес студентів до суспільних проблем, навчити студентів виступати у ролі лідера та члена команди; підготувати студентів до вміння спокійно та аргументовано відстоювати власну думку.

Окремо слід відзначити навчання студентів навичкам публічних виступів та презентацій, які надзвичайно потрібні в сучасному діловому світі. Передбачений навчальною програмою захист рефератів та подальше його обговорення навчають студентів повазі до чужої думки, коректної поведінки в спірних та конфліктних ситуаціях, а отже, підвищують рівень їхньої соціалізації. Студенти, які пройшли подібну практику, будуть брати участь у соціально значущих спільнотах, легко зближуватися з людьми, знаходити спільні інтереси тощо.

При правильному підході до роботи зі студентами можна досягти максимальної мети – часткової автоматизації процесу навчання, коли студенти самі мотивують себе до навчання та охоче виходять за рамки матеріалу, передбаченого програмою. У такій ситуації головним завданням викладача стає врахування внутрішніх потреб студентів до пізнання, створення умов для

практики застосування отримуваних знань та контроль, який при цьому перестає мати негативну конотацію у свідомості здобувачів вищої освіти.

Важливою умовою якісного виховного впливу викладача на студентів є адекватний підбір навчального контенту та вміння педагога вільно видозмінювати його, відповідно до конкретних виховних та освітніх завдань. Як правило, навчальні посібники не містять виховної складової, отже, викладачеві слід самостійно продумувати це питання. По суті, в обговоренні будь-якої теми з будь-якої дисципліни можна вийти на діалог про моральний аспект питання.

Якщо викладач при цьому використовуватиме актуальний матеріал, наводитиме життєві цікаві приклади, студенти охоче сприйматимуть виховний посил, можливо, навіть не помічаючи, як він вплітається у навчальний матеріал.

Сьогодні існують різні стратегії ефективного виховного впливу викладача на студентів. Усі вони допоможуть створити у кожному студента впевнену, соціально розвинену особистість, яка може і готова до самовдосконалення в умовах сучасного суспільства. Головною складністю при цьому стає не пошук правильних методик і стратегій, а створення таких умов у ЗВО, які б мотивували викладачів до застосування інноваційних підходів, робили їх насправді зацікавленими в результатах та якості своєї роботи.

Важливими також є виховні заходи, що проводяться поза межами аудиторій: студентські конференції, волонтерські проєкти, культурні ініціативи, діяльність у студентському самоврядуванні. Участь у таких формах роботи дозволяє студентам відчувати свою значущість, розкрити таланти, усвідомити соціальну відповідальність.

Таким чином, виховна складова навчального процесу є потужним засобом стимулювання саморозвитку студентів. Її ефективна реалізація сприяє формуванню цілісної, свідомої особистості, здатної не лише до професійної діяльності, а й до активної участі в житті суспільства.

Список літератури

1. Лядобрук О. Емоційно-етична компетентність педагога як чинник позитивної взаємодії в освітньому процесі. Житомирщина педагогічна. 2022. №4(28). URL: <https://imso.zippo.net.ua/wp-content/uploads/2022/12/6.-Лядобрук.pdf>.
2. Трачук Г. М. Виховний потенціал вищої освіти: особистісно-розвивальний аспект // Вища освіта України. 2018. № 2. С. 45–50.

УДК 347.9

Баранкова В. В.

канд. юрид. наук,

доцент кафедри цивільної юстиції та адвокатури

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

УКРАЇНА НА ШЛЯХУ ВТІЛЕННЯ ПРАВОВИХ ЗАСАД ЛАТИНСЬКОГО НОТАРІАТУ

Визначальними критеріями розподілу сучасних світових систем нотаріату є панування у тій чи іншій країні світу певної правової системи та значення нотаріально посвідчених документів у правовому обігу такої країни. За таким критерієм можна виділити такі сучасні світові системи нотаріату як англо-саксонський та латинський нотаріат.

Аналіз Закону України “Про нотаріат” (далі - Закон) дозволяє виснувати, що він орієнтований на класичну модель нотаріату, позаяк українське законодавство історично належить до романо-германської правової сім’ї [1, с. 72].

Українське нотаріальне законодавство, частково відтворюючи засадничі принципи латинського нотаріату, безумовно, має власну специфіку, зумовлену, зокрема, функціонуванням в одному правовому режимі державного та приватного нотаріату одночасно. Поряд із цим, досвід розвитку нотаріату у незалежній Україні свідчить про еkleктичність та деяку непослідовність змін, що стаються у царині унормування нотаріальної діяльності.

Головною конститутивною рисою латинського нотаріату є правило, відповідно до якого нотаріально посвідчені документи володіють повною доказовою силою і не можуть оспорюватися показаннями свідків. Фактично у всіх країнах латинського нотаріату визнається особлива важливість письмових доказів, передусім, тих, що попередньо набули нотаріального посвідчення.

Законодавство України в цілому відтворює досліджуваний стандарт системи латинського нотаріату у матеріально-правовому аспекті (посилання на мою

статтю). Що ж стосується правила щодо доказової сили нотаріальних актів – документів, то не можна визнати, що воно набуло відповідного унормування. У цьому зв’язку можна виснувати про необхідність закріплення у законодавстві України правила про заборону оспорювання змісту нотаріально посвідченого правочину, а також порядку проведення нотаріального посвідчення за допомогою показань свідків, що передають суду доказову інформацію стосовно фактів, які відбувалися до або після, а не під час вчинення нотаріальної дії.

Іншою визначальною рисою латинського нотаріату є правове визначення статусу нотаріуса як посадової особи, наділеної державною владою, та одночасно як спеціаліста вільної юридичної професії. Нотаріус наділяється повноваженнями держави, що надає йому якість посадової особи або особи публічної влади, а його діяльності – публічний, офіційний характер. Саме тому призначення на посаду нотаріуса у всіх країнах латинського нотаріату здійснюється, як правило, міністром юстиції. Питання про розташування нотаріальних офісів також вирішується і контролюється державою (визначається кількість нотаріальних офісів та їх місцезнаходження; вирішується питання про їх утворення, скасування, реорганізацію). Контролюється державою і здійснення власне нотаріальної діяльності (в розумінні якісного технічного оформлення документів, дотримання формальностей, ведення звітності, виконання інших обов’язків нотаріуса).

Правовий статус приватного (вільного) нотаріуса в українському законодавстві не визначений, що зумовлює нагальну необхідність виправлення цього суттєвого недоліка. Приватно практикуючий нотаріус володіє унікальним дуалістичним статусом, який обумовлює необхідність віднесення його до посадових осіб незалежно від того, що він не перебуває на державній службі і не включений до штату державного апарату. Ця винятковість його правового становища проявляється у тому, що він виконує функції державної влади в порядку здійснення покладених на нього державою спеціальних повноважень.

Отже, приватно практикуючий нотаріус є одночасно посадовою особою, наділеною державною владою, і спеціалістом вільної юридичної професії. Це уточнення має сприяти більш правильній регламентації вступу на посаду приватно практикуючого нотаріуса. Саме так вирішено це питання у країнах, де традиційно діє вільний нотаріат (Франція, Італія, Німеччина тощо) [2, с.147; 3, с. 47; 4, с. 150; 5, с. 236], і саме цей аспект визначення правового статусу

приватного нотаріуса має набути законодавчого закріплення в українському законодавстві. Так само законодавчо необхідно змінити порядок наділення нотаріальними повноваженнями: приватно практикуючі нотаріуси мають призначатися на посаду міністром юстиції замість проходження акту реєстрації.

У країнах класичного нотаріату нотаріусу як посадовій особі заборонено прямо чи побічно здійснювати несумісні з посадою нотаріуса функції та брати участь у діяльності, яка може бути небезпечною для його матеріальних інтересів, або матеріальних інтересів осіб, що до нього звертаються (операції на біржі, у комерції, банківська діяльність, посередництво); використовувати свою посаду для отримання документів, що представляють інтерес для нього самого чи членів його родини.

Частина 4 ст. 3 Закону також містить заборону для нотаріуса займатися підприємницькою, адвокатською діяльністю, бути засновником адвокатських об'єднань, перебувати на державній службі або службі в органах місцевого самоврядування, у штаті інших юридичних осіб, а також виконувати іншу оплачувану роботу, крім викладацької, наукової і творчої діяльності. Стаття 9 Закону передбачає визнання недійсними нотаріальних дій, вчинених нотаріусом чи іншою посадовою особою на своє ім'я та від свого імені, на ім'я та від імені його родичів. Також з часом у тексті чинного закону з'явилася стаття 8-1, що унормовує гарантії нотаріальної діяльності. Все наведене дозволяє виснувати, що зазначений стандарт латинського нотаріату набув відповідного відтворення в українському законодавстві.

Визначальним правилом організації латинського нотаріату є обмеження кількості посад нотаріусів у нотаріальних округах. Кількість нотаріальних офісів, їх розташування, кількість нотаріальних округів та посад нотаріусів у цих округах визначається органами державної влади спільно з органами нотаріального самоврядування. Правила обмеження кількості посад нотаріусів у нотаріальних округах забезпечують унеможливлення конкуренції серед нотаріусів, яка, до речі, в переважній кількості країн латинського нотаріату заборонена законодавчо.

Враховуючи вищевикладене, не можна визнати правильним відсутність відтворення в українському законодавстві правила обмеження кількості посад нотаріусів у нотаріальних округах. Такі правила неодмінно мають віднайти своє унормування безпосередньо у Законі “Про нотаріат”, і саме за цих умов

логічною і доцільною буде й заборона для нотаріуса вчинювати нотаріальні дії поза межами свого нотаріального округу.

Плата за вчинення нотаріальних дій як принцип латинського нотаріату класичного типу також фіксується державою [6, с. 165] .

Вважаємо за необхідне законодавчо визначати і закріплювати і мінімальний і максимальний розміри такої оплати, виходячи із наступних міркувань. По-перше, нотаріат – орган, що захищає права та законні інтереси фізичних та юридичних осіб, і тому він має бути доступним для осіб, що звертаються до нього. По-друге, можливість визначати розмір оплати вчинюваних нотаріальних дій надає нотаріатові комерційного характеру і може призводити до конкуренції між нотаріусами, що, як вже зазначалося, є абсолютно неприпустимим. Конкуренція необхідна у підприємницькій діяльності, займатися якою нотаріус не може. Наслідок конкуренції – необхідність забезпечувати звернення заінтересованих осіб, що призводить до зловживань правами і сприяє не стільки нормуванню ролі учасників правочину та інших юридично значущих дій, скільки порушенню вимог законодавства. Наведене дозволяє виснувати про необхідність унормування українським законодавством нотаріальних тарифів.

У країнах класичного нотаріату нотаріальна практика не обмежується власне юридичною сферою, а здійснення нотаріальної діяльності передбачає вирішення питань, що належать до економічної, фінансової, соціальної та податкової галузей. Знання, якими володіє нотаріус, його практичний досвід дозволяють йому надавати більш ніж технічну допомогу. Дуже часто він є конфіденційним консультантом для тих, кому необхідно прийняти важливі рішення, які тягнуть певні правові наслідки. Стаття 4 Закону наділяє нотаріуса правом складати проекти правочинів та заяв, виготовляти копії документів та виписки з них, а також надавати роз'яснення з питань вчинення нотаріальних дій та консультації правового характеру. Положення українського законодавства, що унормовують зазначений стандарт класичного нотаріату, дозволяють виснувати, що нотаріальна діяльність здійснюється у двох формах: вчинення нотаріальних дій та надання консультацій правового характеру. При цьому функція надання правової допомоги може реалізовуватися українськими нотаріусами як в межах вчинення нотаріальних дій, так і як самостійна функція.

У всіх країнах – членах міжнародного союзу нотаріату нотаріуси об'єднуються у професійну організацію, незалежну від державної влади, завданнями якої є: представництво професії на різних рівнях; вирішення питань щодо підбору, навчання та організації стажування нотаріальних кадрів, утворення та скасування нотаріальних офісів; розв'язання спорів між самими нотаріусами; контроль за здійсненням нотаріальної діяльності. Діяльність нотаріусів, що займаються приватною практикою, має певну специфіку, яка обумовлює необхідність обов'язкового членства приватного нотаріуса у нотаріальній палаті. Аналіз положень ст. 16 Закону дозволяє стверджувати, що українське законодавство поступово втілює цю рису класичного нотаріату.

Наведені аргументи свідчать про те, що у Законі “Про нотаріат” не вирішені всі питання, пов'язані з орієнтацією українського законодавства на стандарти класичної моделі нотаріату і у цьому зв'язку слід обговорювати нагальність новелізації українського нотаріального законодавства.

Список літератури

1. Нелін О.І. Інститут нотаріату в Україні: від минушини до сьогодення: монографія. К. 2013. 130 с.
2. Бондарєва М. Особливості організації системи нотаріальних органів в країнах латинського нотаріату. Право України. 2006. № 4. С. 146 – 149
3. Денисяк Н.М. Деякі аспекти діяльності нотаріусів в Німеччині. Юридичний науковий електронний журнал. 2016. № 3. С. 47 – 49
4. Ільїна Ю. П. Особливості правового статусу нотаріуса у деяких зарубіжних країнах. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2013. № 5. С. 148-152
5. Мединська А.В. Організація, призначення та регулювання професійної діяльності нотаріуса у Німеччині та Франції. Європейські перспективи. 2021. № 2. С. 232 – 238. DOI 10.32782/EP.2021.2.37
6. Гуледза А.Г. Нотаріальні системи сучасності: організаційно-правовий аспект Форум права. 2011. № 4. С. 162-166. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2011_4_28

Сирко М. В.

к.ю.н., доцент кафедри адміністративного та фінансового права
Львівського національного університету імені Івана Франка

ДО ПИТАННЯ ПРО ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІНІСТЕРСТВ У РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА

На сучасному етапі державно-правового розвитку України значну зацікавленість викликає досвід організації публічної адміністрації держав, які впродовж останніх десятиліть стали членами Європейського Союзу. На нашу думку, аналіз адміністративно-правових інститутів Республіки Польща є цікавим та актуальним.

Досліджуючи дану тему, ми можемо говорити про те, що міністерство в Республіці Польща вважається органом урядової адміністрації (публічна адміністрація в польській правовій системі поділяється на урядову і самоврядну), що управляється міністром[1]. Серед науковців також поширеною є позиція, згідно з якою міністерство становить допоміжний орган (апарат) міністра [2, s. 244]. За допомогою міністерства він реалізовує свої завдання та компетенцію. Міністр здійснює управління, нагляд і контроль щодо органів, служб і структурних одиниць міністерства. В урядовій практиці функції цього органу фактично виходять за межі виконавчої влади в ході реалізації доручень міністра та технічних операцій. Міністерство виконує роль ініціатора та дає імпульс під час приготування концепцій для проектів нормативно-правових актів, виступає з висновками і пропозиціями дій, ініціює заходи у визначених категоріях справ, а також здійснює фахове консультування [1].

Міністерства створюються, ліквідовуються та реорганізуються на підставі розпорядження Ради міністрів. Точна кількість міністерств і міністрів у Конституції та законах Республіки Польща не встановлена, а визначається стосовно конкретного складу уряду розпорядженням голови Ради Міністрів. Цим актом також окреслюються перелік міністрів і назви міністерств, а також сфери державної політики, які їм доручені в управління [2, s. 242].

Міністерства в Польщі створюються та функціонують навколо міністра. Ст. 147 чинної Конституції Республіки Польща визначила, що Рада Міністрів (уряд держави) складається з голови Ради Міністрів та міністрів. До складу Ради

Міністрів Польщі також можуть призначатися віцеголови цієї ради. Згідно з ч. 3 згаданої статті голова та віцеголова Ради Міністрів можуть виконувати функції конкретного міністра. Конституція Польщі дозволяє входити до складу Ради Міністрів керівникам деяких комітетів, якщо про це вказано в законі [3, s. 29].

Отже, міністри є обов'язковими членами уряду Республіки Польща. Процедура їхнього призначення ініціює президент як глава держави, який звертається до голови Ради Міністрів з вимогою сформувати склад уряду в 14-денний строк. Після визначення головою Ради Міністрів відповідних кандидатур президент Республіки Польща вручає їм акти про призначення. Тоді ж міністри та інші члени уряду складають присягу перед главою держави. Далі голова Ради Міністрів впродовж 14 днів звертається до Сейму з проханням надати міністрам вотум довіри. Для надання цього вотуму необхідне голосування більшості депутатів Сейму від кількості присутніх на засіданні, але менш як половини загальної кількості депутатів [2, s. 237].

З одного боку, міністр у Республіці Польща є членом уряду (колегіального органу), а з іншого – очолює відповідне міністерство. Міністр у Республіці Польща наділений управлінськими та наглядовими повноваженнями. Зокрема він утворює, реорганізовує і ліквідує підпорядковані йому підрозділи, призначає та звільняє їхніх керівників, дає керівникам центральних органів виконавчої влади, підпорядкованих йому інших організацій і підрозділів настанови та доручення, що обов'язкові до виконання. Крім того, міністр здійснює повний нагляд за діяльністю органів і посадових осіб дорученої йому сфери урядової адміністрації. У межах своєї компетенції міністр видає розпорядження та накази [4].

Цікавим фактом є те, що при міністрах можуть функціонувати політичний кабінет і дорадчий комітет як допоміжні органи за умови, що Рада Міністрів створить їх при конкретному міністрі. Окремі закони передбачають формування ще й інших допоміжних органів при конкретних міністрах – Ради охорони довкілля, Крайової трансплантаційної ради, Ради соціальної допомоги тощо. До складу міністерства входи різні типи структурних одиниць: департаменти, бюро, секретаріати.

Варто звернути окрему увагу на такий важливий підрозділ в структурі міністерства як політичний кабінет міністра. До його складу входять політичні радники, колеги-однодумці та працівники, що викликають найбільшу довіру міністра. Політичний кабінет є дорадчим органом міністра з програмних і загальнополітичних питань [6]. Походження цього інституту, ймовірно,

зумовлено існуванням з 1950 р. колегій як дорадчих органів міністерств Польської Народної Республіки у соціалістичний період [7, s. 862].

До 1997 р. члени політичного кабінету міністра мали правовий статус державних службовців, але у згаданому році відбулися зміни польського законодавства, які перевели їх у патронатну службу. Відтак, їхні повноваження тривають до моменту припинення повноважень міністра. Керівник політичного кабінету здійснює управління цим підрозділом. Політичні кабінети міністрів у Польщі взаємодіють між собою та підпорядковуються політичному кабінету голови Ради Міністрів [8, s. 36].

Отже, ми можемо зробити висновок, що адміністративно-правове забезпечення діяльності міністерств у Республіці Польща перебуває в безпосередній залежності від напряму діяльності виконавчої влади (сфери урядової адміністрації), який їм доручено. Як наслідок, у законодавстві Республіки Польща закріплено сталі напрями діяльності уряду, що реалізуються через конкретних міністрів. Польські міністерства є передусім службово-організаційними інструментаріями міністрів, через які вони виконують завдання, покладені на них законодавством і Радою Міністрів.

Список літератури

1. Mroccka K. Ministerstwo. URL: <http://encyklopediaap.uw.edu.pl/index.php/Ministerstwo>.
2. Zimmerman J. Prawo administracyjne. Warszawa: Wolters Kluwer, 2016. 567 s.
3. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. Kraków, 2015. 48 s.
4. Itrich-Drabarek J. Minister. URL: <http://encyklopediaap.uw.edu.pl/index.php/Minister>.
5. O Radzie Ministrów: ustawa z dnia 8 sierpnia 1996 r. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19961060492/U/D19960492Lj.pdf>.
6. Itrich-Drabarek J., Zielińska E. Gabinet polityczny. URL: http://encyklopediaap.uw.edu.pl/index.php/Gabinet_polityczny.
7. Glazar Ł. Geneza i status prawny Rady Ministrów. URL: <https://wspia.eu/media/pwdlnkzv/78-glazar-%C5%82ucja.pdf>.
8. Kulesza M. Barbasiewicz A. Gabinety polityczne w polskim ustroju administracyjnym. Gabinety polityczne. Narzędzie skutecznego rządzenia / red. D. Bach-Golecka. Kraków, Nowy Sącz: Ośrodek Myśli Politycznej, 2007. S. 32–48.

УДК 658.012.4:004.738.5(477)

Литвиненко С. М.

PhD, асистент кафедри економіки,
підприємництва та бізнес-адміністрування,
Сумський державний університет

Клименко М. Є.

студентка, кафедра економіки,
підприємництва та бізнес-адміністрування
Сумський державний університет

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ: ДОСВІД УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ¹

Сучасна економічна реальність України перебуває під впливом безпрецедентних викликів, спричинених повномасштабною військовою агресією. З початком війни у 2022 році вітчизняні підприємства зіткнулися з руйнуванням логістичних ланцюгів, втратами інфраструктури, скороченням попиту, масовою міграцією населення та зниженням інвестиційної привабливості. У цих умовах питання виживання бізнесу перетворилося на пошук нових моделей адаптації, з яких цифрова трансформація виявилася не лише вимушеною реакцією, а й стратегічною необхідністю.

Цифровізація стала інструментом швидкої адаптації до нової економічної реальності. Вона охопила всі сектори – від логістики й торгівлі до фінансів, освіти та виробництва. Компанії масово переходили на дистанційні формати роботи, розробляли цифрові платформи для надання послуг, автоматизували бізнес-процеси та впроваджували хмарні рішення для захисту даних. Паралельно відбувався ріст інноваційних стартапів, орієнтованих на рішення для військової, гуманітарної та критичної інфраструктури.

¹Робота виконана в рамках НДР “Цифрові трансформації для забезпечення цивільного захисту та повоєнного відновлення економіки в умовах екологічних і соціальних викликів” (No д/р. 0124U000549)

Не дивлячись на стрімкий розвиток цифрових трансформаційних процесів, підходів до тлумачення сутності цифровізації існує багато, у таблиці узагальнені деякі ключові підходи до визначення поняття.

Таблиця

Підходи до визначення поняття цифровізації

Джерело	Визначення терміну
<i>Gartner IT Glossary: Digitalization</i>	Використання цифрових технологій для трансформації бізнес-моделі та створення нових джерел доходу [5].
Brennen, S., & Kreiss, D. <i>Digitalization</i>	Цифровізація – застосування цифрових технологій для створення нової цінності [1].
Eling, M., & Lehmann, M.. <i>Digitalization in Insurance: What is to be done?</i>	Зміна взаємодій, комунікацій і бізнес-моделей за допомогою цифрових і фізичних компонентів [3].
Gobble, M. M. <i>Digitalization, digitization, and innovation.</i>	Застосування цифрових технологій для трансформації бізнес-моделі/продуктів [6].
<i>Technological Forecasting and Social Change</i> , ScienceDirect	Інновації в бізнес-моделях і потоках доходу за рахунок цифрових технологій [4].
<i>What is digitalization?</i>	Адаптація або зростання використання цифрових технологій у різних сферах [8].
<i>Digitalization: A Literature Review</i> , Scribd	Перетворення різних типів інформації у цифровий формат [2].
Rachinger, M., Rauter, R., Müller, C., Vorraber, W., & Schirgi, E. . <i>Digitalization and its influence on business model innovation</i>	Інтеграція аналогового й цифрового світу для покращення даних і процесів [7].

В умовах сучасних економічних викликів українські підприємства мають активно впроваджувати цифровізацію як ключовий інструмент забезпечення сталого розвитку та підвищення конкурентоспроможності. Використання цифрових технологій – таких як хмарні сервіси, CRM-системи, ERP-платформи, аналітика даних, автоматизація логістичних процесів – дозволяє значно підвищити ефективність управлінських рішень, знизити витрати, оперативно реагувати на зміни ринку та забезпечувати безперервність бізнес-процесів навіть в умовах нестабільності. Особливо актуальною цифрова трансформація є в контексті викликів, спричинених воєнними діями, порушенням ланцюгів постачання, кадровими втратами та інфляційним тиском. Оцифрування бізнесу сприяє гнучкості, адаптивності та прозорості підприємницької діяльності, забезпечуючи стійкість до ризиків і відкриваючи доступ до нових ринків, партнерств і інвестицій.

Наприклад, компанія Нова пошта – провідна українська логістична компанія, що спеціалізується на експрес-доставці вантажів по всій Україні.

Основні виклики, з якими зіткнулася компанія:

- порушення логістичних ланцюгів, пошкодження доріг і інфраструктури;
- проблеми збору та передачі інформації клієнтам щодо статусу відправлень;
- навантаження на мобільні комунікації та необхідність надати достатню прозорість під час кризи.

Для вирішення зазначених проблем було обрано такі цифрові рішення: посилення цифрових каналів комунікації: мобільний додаток із функціями онлайн-трекінгу, чат-бот; впровадження альтернативних способів доставки (дрони, велосипеди, електротранспорт для доставок у складних умовах).

Алгоритм впровадження виглядав наступним чином:

1. Ідентифікація критичних проблем в режимі реального часу.
2. Розробка нового функціоналу для мобільного додатку та трекінгу.
3. Інтеграція дронів/велосипедів у райони з обмеженою логістикою.
4. Запуск комунікаційної кампанії для клієнтів.
5. Постійний моніторинг і швидке внесення коректив навіть під час активних бойових дій.

Про ефективність рішень можна говорити, виходячи з того, що була збережена безперервність доставки в умовах логістичних перебоїв. Також було зафіксовано підвищення задоволеності клієнтів завдяки онлайн-інформуванню. Розроблено нові додаткові маршрути доставки: дрони та електротранспорт розширили покриття там, де класична логістика не працювала.

Оцінити ефективність можна за допомогою таких метрик: збільшення кількості доставок у складних регіонах; позитивні оцінки клієнтів завдяки зручною цифровою комунікацією; підтримка репутації і ділової активності.

Серед недоліків та перешкод впровадження можна виокремити обмежений початковий досвід роботи з дронами – потребували додаткового навчання. Витрати на закупівлю/обслуговування дронів та електротранспорту. Необхідність адаптації IT-інфраструктури для обробки реального часу даних і забезпечення стабільності сервісу.

У подальшому компанії варто розширювати застосування дронів і електротранспорту, займатися вдосконаленням чат-боту та систем зворотного зв'язку, інтегруватися з державними інформаційними платформами для оптимізації логістики та обміну даними.

Цифрова трансформація дозволила компанії не тільки адаптуватися до воєнного часу, а й модернізувати логістику загалом. Нові цифрові інструменти підвищили гнучкість, клієнтоорієнтованість та стійкість бізнесу. Моделі, впроваджені в кризовий час (мобільний додаток, дрони), залишаються актуальними для мирної логістики. В цілому даний кейс ілюструє, як стратегічна цифровізація в умовах надзвичайних обставин призводить до довгострокового зміцнення бізнесу та формує основу для майбутніх інновацій.

Список літератури

1. Brennen, S., Kreiss, D. Digitalization // The International Encyclopedia of Communication Theory and Philosophy. – Wiley Online Library, 2016. – DOI: <https://doi.org/10.1002/9781118766804.wbiect111>
2. Digitalization: A Literature Review [Електронний ресурс] // Scribd. – Режим доступу: <https://www.scribd.com/document/374975274/Digitalization-A-Literature-Review>
3. Eling, M., Lehmann, M. Digitalization in insurance: What is to be done? // The Geneva Papers on Risk and Insurance – Issues and Practice. – 2018. – Vol. 43(3). – P. 490–537. – DOI: <https://doi.org/10.1057/s41288-017-0073-0>
4. Forecasting the impacts of digitalization on the future of work // Technological Forecasting and Social Change. – Elsevier, ScienceDirect. – Режим доступу: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0040162518302640>
5. Gartner IT Glossary: Digitalization [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gartner.com/en/information-technology/glossary/digitalization>.
6. Gobble, M. M. Digitalization, digitization, and innovation // Research-Technology Management. – 2018. – Vol. 61(6). – P. 56–59. – DOI: <https://doi.org/10.1080/08956308.2018.1516948>
7. Rachinger, M., Rauter, R., Müller, C., Vorraber, W., Schirgi, E. Digitalization and its influence on business model innovation // Journal of Manufacturing Technology Management. – 2019. – Vol. 30(8). – P. 1143–1160. – DOI: <https://doi.org/10.1108/JMTM-01-2018-0020>
8. What is digitalization? [Електронний ресурс] // Techopedia. – Режим доступу: <https://www.techopedia.com/definition/30112/digitalization> – Назва з екрана.

УДК 331.005.95.96

Лункіна Т. І.

д-р екон. наук, доцент,

в.о. професора кафедри менеджменту,

Чорноморський національний університет імені Петра Могили,

Миколаїв, Україна

ЛЮДСЬКІ РЕСУРСИ: ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ

Беручи до уваги сучасну глобальну конкуренцію у різних сферах, що з часом лише посилюється, наявність висококваліфікованого людського капіталу є критично важливим чинником здатності організації залишатися конкурентоспроможною. Ефективне управління цим активом є не лише стратегічно важливим, але й вимагає постійної модернізації, ретельного контролю та значних інвестицій у професійний розвиток. Отже, комплексна та перспективна стратегія людських ресурсів стала важливою запорукою довгострокового успіху організації, тому дане питання потребує більш детального дослідження.

Дане питання є досить актуальним, тому стало предметом досліджень багатьох учених. Серед сучасних науковців можна виокремити В. Л. Анічін [1] розглядав роль кадрової служби у формуванні людського капіталу сільськогосподарських підприємств та акцентував саме на збільшенні цієї ролі.; В. Л. Верига [2] наголошував на стратегічному управлінні людськими ресурсами в умовах змін. О. В. Гудима [3] встановлював напрями удосконалення управління людськими ресурсами, водночас як Т. П. Остапчук, С. Ю. Бірюченко [4] вивчали питання управління людськими ресурсами.

На сьогодні управління людськими ресурсами є важливим для успіху будь-якої організації. За такого підходу працівники розглядаються як цінні активи, подібні до основного капіталу, а витрати, пов'язані з ними, – як довгострокові інвестиції. Планування персоналу тісно пов'язане з виробничими процесами,

що робить працівників центральною частиною загальної стратегії компанії. Зараз основна увага зосереджена на створенні спільного робочого середовища, сприянні командній роботі, розвитку індивідуальних талантів та побудові сильної корпоративної культури. HR-послуги мають вирішальне значення для вирішення організаційних та аналітичних проблем, а також для підтримки менеджерів в інтеграції нових співробітників у компанію. Відповідно до концепції взаємостосунків, сучасні люди прагнуть життя, заснованого на соціальних зв'язках та виконанні ролей, які потрібні та цінуються їхньою громадою.

В останні роки спостерігається інтенсивна еволюція в сфері управління людськими ресурсами, яка призвела до розширення обсягу його функцій і надання їм нового, більш прогресивного характеру. Традиційний підхід до управління персоналом поступається місцем сучасним рішенням, які посилюють стратегічну роль HR-служб в організаційних структурах. Все більше і більше компаній вирішують передати окремі HR-завдання аутсорсингу, завдяки чому внутрішні команди можуть зосередитися на досягненні довгострокових цілей і підтримці ключових процесів організаційного розвитку.

У нинішніх умовах організації постійно удосконалюють свої HR-процеси, намагаючись запроваджувати найбільш ефективні методи та мінімізувати час, необхідний для їх реалізації. Фахівці вказують, що в умовах високої конкуренції на ринку праці все важче забезпечити продуктивну взаємодію серед працівників з різних культур та з різноманітним професійним досвідом [5].

У сучасній науці, управління людськими ресурсами є фундаментальною запорукою успіху організації. Даний процес фокусується на вирішенні новаторських і стратегічних завдань, спрямованих на підвищення економічної та соціальної ефективності організації, а також на забезпечення її гармонії із зовнішнім середовищем. Проаналізовано особливості процесу управління та роботи HR відділу на підприємствах. Розглянуто рекомендації, щодо змін у процесі управління ресурсами, зважаючи на воєнні реалії. Наголошено на

важливості етапів адаптації персоналу, реінтеграції військових та впровадження навчання кадрів.

Список літератури

1. Анічін В. Л. Підвищення ролі кадрової служби у формуванні людського капіталу сільськогосподарських підприємств. Вісник Курської державної сільськогосподарської академії. 2017. № 9. С. 67-71.
2. Верига В. Л. Стратегічне управління людськими ресурсами в умовах змін. Економіка й управління національним господарством. 2020. № 4. С. 40–47.
3. Гудима О. В. Шляхи удосконалення управління людськими ресурсами. Сучасні тренди соціально-економічних перетворень та інтелектуалізації суспільства в умовах сталого розвитку : тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (10 листопада, м. Запоріжжя). Запоріжжя: НУ “Запорізька політехніка”, 2022. С. 126-128.
4. Остапчук Т. П., Бірюченко С. Ю. Управління людськими ресурсами. Управління діяльністю суб’єктів господарювання в умовах цифровізації економіки (за заг. ред. д.е.н., проф. Тарасюк Г.М., д.е.н., проф. Остапчук Т.П.) Житомир : Державний університет “Житомирська політехніка”, 2021. С. 155.
5. Саркісян Л. Г. Управління людськими ресурсами у міжнародному бізнесі: розвиток та виклики. Світ наукових досліджень: матеріали Міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції (м. Тернопіль, Україна, м. Ополе, Польща, 21-22 листопада 2023 р.) / за ред. : О. Патряк та ін. ГО “Наукова спільнота”, WSZIA w Opolu. Тернопіль : ФОП Шпак В.Б. 2023. С. 85–88.

УДК 338

Столяренко О. М.

д.е.н., доцент,

професор кафедри фінансово-економічної безпеки,
Національна академія Служби безпеки України

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ

Глобалізаційна турбулентність посилює глибокі антагонізми між механізмами функціонування світового ринку та здатністю національної держави ефективно реагувати на виклики. Сучасні глобальні проблеми – зокрема погіршення стану навколишнього середовища, зростання терористичних загроз, фінансові кризи – мають транснаціональний характер і не можуть бути ефективно вирішені виключно в межах юрисдикції окремої держави. Внаслідок цього держава дедалі частіше демонструє неспроможність самостійно реагувати на багатофакторні виклики, що виникають у позанаціональних просторах. Глобалізаційна турбулентність, у свою чергу, зруйнувала засади традиційного світового порядку, що базувався на фундаменті суверенної національної держави як ключового суб'єкта міжнародної системи.

У сучасному глобалізованому світі економічна безпека держави стала не лише внутрішнім пріоритетом, а й частиною зовнішньої політики. Особливої актуальності вона набуває в епоху глобальної нестабільності, спричиненої збройними конфліктами, енергетичними кризами, порушенням глобальних ланцюгів постачання, кібератаками, фінансовими шоками тощо.

Як і кожен процес, глобалізація зумовлює не лише позитивні наслідки для економічної безпеки країн, але й негативні, що створюють загрози для країни. Економічна безпека країни насамперед спрямована на захист національних інтересів у забезпеченні її стабільного розвитку та ефективного функціонування. Поняття “загроза економічній безпеці” необхідно розуміти як створення умов та чинників, які в сукупності в синергетичному ефекті небезпечно впливають на головні аспекти соціально-економічного функціонування країни [2].

У контексті глобалізаційної турбулентності особливої уваги заслуговують загрози, що трансформуються у виклики економічній безпеці держав на міждержавному рівні. Серед ключових загроз, породжених глобалізацією, доцільно виокремити такі:

- збільшення нерівності в соціально-економічному плані розвитку країн у міжнародному масштабі;
- загострення конкурентної боротьби між країнами на світових ринках, що ускладнює забезпечення національних економічних інтересів;
- зниження рівня регулювання національної економіки з боку кожної країни;
- загроза виникнення глобальної кризової ситуації та вразливість до неї національних економік;
- поглиблення відмінностей товарних та фінансових ринків між країнами;
- активізація міжнародного тероризму як чинника дестабілізації світового економічного простору;
- ризик виникнення збройних конфліктів на різних рівнях – глобальному, регіональному та національному;
- втрата національної ідентичності країною через поширення уніфікованих стандартів, норм, нормативів та правил;
- посилення соціально-економічної поляризації між високорозвиненими країнами-лідерами та державами, що перебувають у групі слаборозвинених тощо [1, 3].

Крім того, необхідно зауважити, що на економічну безпеку впливають не лише зовнішні чинники глобалізаційної турбулентності, а й внутрішні. Щодо внутрішніх чинників, то варто наголосити на корупційних процесах, які провокують розширення тіньової економіки та зменшення прозорості діяльності суб'єктів господарювання та ускладнюють механізми контролю. Тіньова економіка, у свою чергу, стримує інноваційний розвиток, створює ризики для легального обігу капіталу та призводить до втрат державного бюджету через несплату податків. Усе це негативно впливає на рівень економічної безпеки, знижуючи конкурентоспроможність країни на світовому ринку та ускладнюючи її інтеграцію у глобальні процеси.

Водночас глобалізаційні процеси відкривають низку можливостей для зміцнення економічної безпеки. Зокрема, до таких можна віднести:

- збільшення темпів поширення новітніх технологій та нововведень, інновацій у країні;
- покращення процесу розподілу ресурсів серед країн світу в умовах конкуренції;
- підвищення якості життя суспільства;
- підвищення ефективності виробництва;

- зменшення загрози міжнародних конфліктів через відсутність об’єкта конфлікту;
- встановлення спільних міжнародних стандартів щодо розв’язання міжнародних проблем;
- посилення демократичних процесів;
- збільшення виробництва товарів, послуг чи робіт, зумовлене виходом на світовий ринок;
- створення нових робочих місць для населення;
- спрощення руху капіталу, робочої сили та технологій;
- впровадження світового досвіду в розвиток економіки країни та суспільно-економічного рівня життя населення тощо [3].

Отже, можна зазначити, що економічна безпека держави в умовах глобалізаційної турбулентності детермінує формування цілісного світогосподарського простору, який характеризується високим ступенем відкритості, збільшенням обсягів та швидкості операцій у фінансовому секторі, зростанням масштабів та інтенсивності транскордонних операцій, інтеграцією виробництва та споживання на глобальному рівні, а також інституціоналізацією міжнародної взаємодії через розширення мережі як урядових, так і неурядових організацій.

Водночас, з огляду на наростання взаємозалежностей і ускладнення економічного середовища, підкреслюється необхідність ґрунтовного аналізу системних загроз економічній безпеці, що потребує окремого наукового дослідження.

Список літератури

1. Редько К. Ю. Основні аспекти перехідного періоду між промисловими революціями (на прикладі електроенергетики). *Проблеми системного підходу в економіці*. 2023. № 2(91). С. 14–27. URL: http://www.psae-jrnl.nau.in.ua/journal/2_91_2023_ukr/4.pdf (дата звернення: 19.07.2025).
2. Риков В. В. Вплив глобалізаційних процесів на економічну безпеку України. *Право та державне управління*. 2022. № 2. С. 204–210. URL: <https://doi.org/10.32840/pdu.2020.2.31> (дата звернення: 19.07.2025).
3. Ткаченко С. Є. Аналіз сучасних процесів світової економічної глобалізації *Український журнал прикладної економіки*. 2019. № 4. С. 23–31. URL: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2019-4-3> (дата звернення: 19.07.2025).

УДК 658.87:005.21:330.341.1

Холодов О. А.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
зі спеціальності 051 “Економіка”

Сумський національний аграрний університет

Науковий керівник:

Клочко Т. А.

к.е.н., доцент кафедри економіки та
підприємництва імені професора І. М. Брюховецького
Сумський національний аграрний університет

ІННОВАЦІЙНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Сучасна економіка характеризується швидкими темпами технологічних змін та зростаючою конкуренцією на глобальних ринках. В умовах цифрової трансформації та постійного пошуку конкурентних переваг підприємства змушені шукати нові шляхи оптимізації своєї діяльності. Інноваційні підходи до підвищення економічної ефективності стають ключовим фактором успіху організацій, дозволяючи їм не лише виживати в мінливому бізнес-середовищі, але й забезпечувати стійке зростання та розвиток.

Впровадження цифрових технологій є одним із найбільш перспективних напрямів підвищення економічної ефективності. Автоматизація рутинних процесів дозволяє значно скоротити витрати на людські ресурси та мінімізувати помилки. Системи управління взаємовідносинами з клієнтами (CRM) та планування ресурсів підприємства (ERP) забезпечують комплексний контроль над всіма аспектами діяльності організації.

Особливого значення набуває використання штучного інтелекту та машинного навчання для аналізу великих обсягів даних. Ці технології дозволяють виявляти приховані закономірності в поведінці споживачів,

оптимізувати ланцюги поставок та прогнозувати ринкові тенденції. Чат-боти та віртуальні асистенти суттєво покращують якість обслуговування клієнтів при одночасному зниженні операційних витрат.

Концепція бережливого виробництва, або Lean-менеджмент, спрямована на усунення всіх видів втрат у виробничих процесах. Ця методологія передбачає оптимізацію робочих процесів, скорочення часу виконання операцій та підвищення якості продукції. Принципи Just-in-Time дозволяють мінімізувати складські запаси та зменшити фінансові витрати на їх утримання [1, с. 13-14; 2].

Agile-методології, запозичені з IT-сфери, успішно адаптуються для управління проектами в різних галузях економіки. Ітераційний підхід до розробки продуктів дозволяє швидше реагувати на зміни ринкової кон'юнктури та потреби споживачів. Scrum-команди та канбан-дошки забезпечують прозорість процесів та підвищують продуктивність праці [3, с. 66].

Впровадження екологічно чистих технологій стає не лише соціальною відповідальністю, але й економічно вигідним рішенням. Енергоефективне обладнання дозволяє значно скоротити витрати на електроенергію, а системи рециркуляції води та відходів знижують екологічні платежі. Використання відновлюваних джерел енергії забезпечує довгострокову економію коштів та зменшує залежність від коливань цін на традиційні енергоносії.

Концепція циркулярної економіки передбачає максимальне використання ресурсів та мінімізацію відходів. Впровадження технологій переробки та повторного використання матеріалів дозволяє створювати додаткові джерела доходу та зменшувати витрати на закупівлю сировини. Це особливо актуально для виробничих підприємств, які можуть перетворити відходи виробництва на корисну продукцію [4, с. 55-56].

Сучасні підходи до управління персоналом спрямовані на максимальне розкриття потенціалу працівників. Системи безперервного навчання та розвитку компетенцій дозволяють підвищити кваліфікацію співробітників без залучення зовнішніх консультантів. Гнучкі графіки роботи та віддалений доступ до робочих місць сприяють підвищенню мотивації та продуктивності праці.

Впровадження системи управління талантами допомагає виявляти та утримувати найбільш перспективних працівників. Програми внутрішнього підприємництва (інтрапренерства) стимулюють співробітників до генерування інноваційних ідей та їх практичної реалізації. Системи матеріального та нематеріального стимулювання, пов'язані з результатами діяльності, забезпечують зацікавленість персоналу в підвищенні ефективності роботи.

Розвиток фінансових технологій (FinTech) відкриває нові можливості для оптимізації фінансових операцій. Цифровий банкінг та онлайн-платежі дозволяють скоротити витрати на банківське обслуговування та прискорити проведення розрахунків. Використання криптовалют та блокчейн-технологій забезпечує безпечність та прозорість фінансових операцій.

Краудфандинг та альтернативні джерела фінансування дозволяють залучати кошти для реалізації інноваційних проектів без традиційних банківських кредитів. Факторинг та лізинг як інноваційні фінансові інструменти допомагають оптимізувати грошові потоки та зменшити фінансові ризики.

Створення стратегічних альянсів та партнерських мереж дозволяє підприємствам ділитися ресурсами та знаннями. Аутсорсинг непрофільних функцій звільняє ресурси для концентрації на основних видах діяльності. Кластерний підхід до організації бізнесу забезпечує синергетичний ефект від взаємодії споріднених підприємств.

Платформні бізнес-моделі створюють екосистеми, які об'єднують різних учасників ринку та генерують додаткову вартість. Франчайзинг дозволяє швидко масштабувати бізнес при мінімальних інвестиціях. Спільні дослідження та розробки з науковими установами та університетами забезпечують доступ до новітніх технологій та знань.

Інноваційні напрями підвищення економічної ефективності охоплюють широкий спектр технологічних, організаційних та управлінських рішень. Цифрова трансформація та автоматизація бізнес-процесів забезпечують значне скорочення операційних витрат та підвищення якості продукції. Впровадження принципів бережливого виробництва та гнучких методологій дозволяє

оптимізувати використання ресурсів та швидше адаптуватися до змін ринкового середовища.

Екологічні інновації та циркулярна економіка відкривають нові можливості для створення додаткової вартості при одночасному зниженні негативного впливу на навколишнє середовище. Сучасні підходи до управління людськими ресурсами та інноваційні фінансові інструменти створюють умови для максимального використання потенціалу організації.

Успішна реалізація інноваційних підходів вимагає комплексного підходу та готовності до постійних змін. Підприємства, які активно впроваджують інновації, отримують стійкі конкурентні переваги та забезпечують довгострокову економічну ефективність своєї діяльності.

Список літератури

1. Бек О. М., Петецький І. LEAN-менеджмент як інноваційний підхід до управління виробництвом. *Вісник Національного університету Львівська політехніка. Логістика*. 2017. № 863. С. 12-16.
2. Нагорна М. М. Логістична концепція just-in-time (JIT): сучасне розуміння. *Географія та туризм*. 2010. № 6. С. 30-33.
3. Шпак Ю. Н., Ільницький В. В., Андрухів І. Т. Порівняльна характеристика Lean-та Agile-методології управління ланцюгами поставок в умовах невизначеності. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2023. № 3 (83). С. 64-71. DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-666X/2023-83-9>.
4. Дерій Ж., Бутенко Н., Зосименко Т. Впровадження концепції циркулярної економіки: проблеми та перспективи. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2021. № 1 (25). С. 54-62.

СЕКЦІЯ 6
SECTION 6

ФІНАНСИ, ОБЛІК, БАНКІВСЬКА СПРАВА, СТРАХУВАННЯ
FINANCE, ACCOUNTING, BANKING, INSURANCE

УДК 336.71:37.018.43

Кульчицька Н. Є.

к.е.н., доцент

Чортківський навчально-науковий інститут

підприємництва і бізнесу

Західноукраїнського національного університету

**ОПТИМІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МУНІЦИПАЛЬНОЇ ОСВІТИ:
БАГАТОКРИТЕРІАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ІЗ УРАХУВАННЯМ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ**

Ефективне функціонування та розвиток муніципальної освіти є наріжним каменем сталого розвитку будь-якої громади, адже саме освіта формує людський капітал, що є рушійною силою економічного зростання та соціального благополуччя. У сучасному динамічному світі питання фінансового забезпечення освітніх закладів набуває особливої актуальності. Це не лише про виділення бюджетних коштів, а передусім про їх раціональне, цільове та ефективне використання. Фінансове забезпечення системи муніципальної освіти – як складової місцевого самоврядування – виступає критично важливим чинником формування якісного освітнього середовища. В умовах обмеженого бюджету, посилення децентралізаційних процесів, зростання суспільних потреб та трансформації підходів до фінансування освіти постає об’єктивна потреба в ефективному використанні наявних ресурсів.

Традиційні моделі оцінки фінансового забезпечення здебільшого обмежуються аналізом кількісних показників: обсягів фінансування на одного учня, розподілу витрат за статтями бюджету тощо. Проте така одномірна оцінка не враховує зв’язок між обсягами фінансування та якістю освітнього процесу. Збільшення фінансування не завжди прямопропорційне покращенню доступності чи результативності освіти. Такий підхід унеможливорює об’єктивне оцінювання ефективності розподілу ресурсів і не сприяє формуванню стратегічно обґрунтованої освітньої політики на місцевому рівні [1].

У зв'язку з цим зростає потреба у впровадженні багатокритеріального аналізу, що враховує як фінансові, так і нефінансові показники ефективності. Такий підхід дозволяє оцінити не лише рівень забезпеченості, але й результативність використання ресурсів. До фінансових критеріїв можуть належати обсяг бюджетних асигнувань, питома вага позабюджетних надходжень, витрати на одного учня, ефективність використання матеріально-технічної бази, рівень заробітної плати педагогів. Нефінансові показники включають рівень академічної успішності учнів, задоволеність освітніми послугами серед батьків і учнів, відсоток випускників, що продовжують навчання у закладах вищої освіти, участь у міжнародних проєктах і олімпіадах, впровадження інноваційних методик, цифровізацію навчального процесу, рівень кваліфікації педагогічного складу, показники інклюзивності та доступності освіти [3, с. 26].

Застосування багатокритеріального аналізу дозволяє вибудувати комплексну модель оцінки, яка враховує взаємозв'язок між обсягами фінансування та реальними досягненнями в освітній сфері. Це дає змогу не лише діагностувати поточний стан фінансового забезпечення, але й виявити слабкі місця, визначити пріоритетні напрями інвестування, сформулювати рекомендації щодо оптимізації використання ресурсів. Наприклад, якщо при високих витратах на утримання спостерігається низька успішність учнів, це може свідчити про неефективне управління або недостатній рівень кваліфікації педагогів, що потребує цільових інвестицій у підвищення їхньої професійної підготовки.

Фінансове забезпечення муніципальної освіти є визначальним фактором, що формує якість освітніх послуг. В умовах обмежених ресурсів і посилення децентралізації необхідно переосмислити підходи до фінансування освітніх закладів. Традиційні моделі, які ґрунтуються переважно на кількісних показниках, таких як кількість учнів, не враховують якісні аспекти функціонування закладів, соціально-економічні особливості громад і потребу в забезпеченні рівного доступу до освіти.

Наявна система розподілу бюджетних коштів часто виявляється недостатньо гнучкою і не дозволяє ефективно реагувати на зміни у внутрішньому чи зовнішньому середовищі. Це призводить до нераціонального використання коштів, зниження мотивації до покращення якості послуг, зростання нерівності

між громадами. У такому контексті актуальним стає запровадження методології, яка дозволяє не лише фіксувати обсяги витрат, але й порівнювати результати освітньої діяльності з реальними вкладеними ресурсами.

Важливою складовою сучасного аналітичного підходу є також бенчмаркінг – порівняльний аналіз освітніх закладів різних територіальних громад. Він дає змогу визначити кращі практики у сфері фінансування та управління освітою, що можуть бути адаптовані до конкретних умов. Такий аналіз підвищує прозорість і підзвітність бюджетного процесу, сприяє формуванню довіри до місцевої влади з боку громади, активізує участь зацікавлених сторін в управлінні освітнім процесом [2].

Оптимізація фінансового забезпечення на основі багатокритеріального підходу дозволяє перейти від одноманітного, механічного розподілу ресурсів до гнучкої системи, в якій фінансування спрямовується не лише туди, де більше учнів, а туди, де воно здатне забезпечити кращі результати. Такий підхід забезпечує підвищення ефективності управління освітньою галуззю на місцевому рівні, сприяє реалізації принципів соціальної справедливості, сталого розвитку та рівного доступу до якісної освіти.

У підсумку, впровадження багатокритеріального аналізу в систему фінансового забезпечення муніципальної освіти є необхідною умовою для формування ефективної, відповідальної та результативної моделі управління, що відповідає сучасним викликам та потребам місцевих громад.

Список літератури

1. Горошкова Л., Хлобистов Є. Фінансові механізми розвитку освіти в умовах децентралізації. *Економічний вісник університету*. 2021. Т. 16, № 3. URL: <https://ue-bulletin.com.ua/uk/journals/tom-16-3-2021/finansovi-mekhanizmi-rozvitku-osviti-v-umovakh-detsentralizatsiyi>
2. Чуй І. Р., Павлюк Б. О. Удосконалення фінансування системи освіти в Україні як передумова успішного реформування. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2024. № 75. URL: <https://www.journals-lute.lviv.ua/index.php/visnyk-econom/article/view/1517>
3. Писарчук О. Аналіз мережі закладів вищої освіти та проблеми її фінансування. *Економіка розвитку*. 2021. Т. 20, № 3. С. 25–39. DOI: [https://doi.org/10.57111/econ.20\(3\).2021.25-39](https://doi.org/10.57111/econ.20(3).2021.25-39)

СЕКЦІЯ 7
SECTION 7

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ
ACCOUNTING, ANALYSIS AND AUDIT

УДК 657

Сук П. Л.

д. е. н., професор,
професор кафедри обліку і оподаткування,
Відокремлений підрозділ Національного
університету біоресурсів і природокористування
України “Ніжинський агротехнічний інститут”, м. Ніжин

**РОЗПОДІЛ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ ЗА МЕТОДОМ
НА ОСНОВІ ЧИСТОГО ДОХОДУ ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ РОБІТ**

Щоб виготовляти продукцію (товари, роботи, послуги) підприємства повинні здійснювати витрати.

Витрати, що відображаються у фінансових результатах не в періоді виникнення, а у наступних періодах, є витратами майбутніх періодів (далі – ВМП).

Відповідно до Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності ВМП – це витрати, що мали місце протягом поточного або попередніх звітних періодів, але належать до наступних звітних періодів [1].

У послідуєчі періоди ВМП розподіляють за певними методами. До прикладу, для розподілу ВМП можна використовувати метод на основі чистого доходу від реалізації робіт.

Роботи – це операції, що здійснюються у процесі господарської діяльності підприємства, при виробництві продукції та/або наданні послуг.

Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – це загальний дохід (виручка) від реалізації продукції, товарів, робіт або послуг без вирахування наданих знижок, повернення раніше проданих товарів та

непрямих податків і зборів (податку на додану вартість, акцизного податку тощо).

Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) обчислюється шляхом вирахування з доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг наданих знижок, вартості повернутих раніше проданих товарів, доходів, що за договорами належать комітентам (принципалам тощо), та податків і зборів [2; 3].

Таким чином, чистий дохід (виручка) від реалізації робіт визначається як різниця між доходом від реалізації робіт і наданими знижками, доходами, що за договорами належать комітентам (принципалам тощо), та податками і зборами.

Дохід (виручка) від реалізації робіт обліковується на субрахунку 703 “Дохід від реалізації робіт і послуг” рахунку 70 “Доходи від реалізації”.

На субрахунку 703 підприємства і організації, що виконують роботи, показують інформацію про доходи від реалізації робіт, зокрема, дохід від орендних платежів за оренду об’єктів інвестиційної нерухомості, про результати зміни резервів незароблених премій.

За кредитом субрахунку 703 відображається збільшення (одержання) доходу, за дебетом – належна сума непрямих податків (акцизного податку, податку на додану вартість та інших, передбачених законодавством); результат операцій перестрахування (у кореспонденції з субрахунком 705 “Перестрахування”); результат зміни резервів незароблених премій (у страхових організаціях); та списання у порядку закриття на рахунок 79 “Фінансові результати” [4; 5].

У формі № 2 Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід)” (форма № 2), чистий дохід (виручка) від реалізації робіт знаходяться у статті “Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)” (код рядка 2000) [1; 2].

Річна сума розподілу ВМП за методом на основі чистого доходу від реалізації робіт обраховується множенням суми розподілу ВМП на коефіцієнт

розподілу ВМП, який підраховується діленням чистого доходу від реалізації робіт за відповідні періоди на плановий обсяг доходу від реалізації робіт за увесь період.

Розподіл ВМП за методом на основі чистого доходу від реалізації робіт вираховують за формулами:

$$PCPBM\text{П} = CPBM\text{П} \times KPBMP,$$

де: PCPBMП – річна сума розподілу ВМП; CPBMП – сума розподілу ВМП; KPBMP – коефіцієнт розподілу ВМП.

$$KPBMP = O\check{C}DVPP : PO\check{C}DVPP,$$

де: O\check{C}DVPP – плановий або фактичний обсяг чистого доходу (виручки) від реалізації робіт за окремі періоди; PO\check{C}DVPP – плановий обсяг чистого доходу (виручки) від реалізації робіт за увесь період.

Відраховувати ВМП у послідуючі періоди за методом на основі чистого доходу від реалізації робіт можна двома способами: 1) із первісної (початкової) суми ВМП; 2) із залишкової (поточної) суми ВМП.

Висновки. Включати ВМП у наступні періоди можна за методом на основі чистого доходу від реалізації робіт.

Щоб визначити чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) потрібно з доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг вирахувати надані знижки, вартість повернутих раніше проданих товарів, доходи, що за договорами належать комітентам (принципалам тощо), та податки і збори [2; 3].

Чистий дохід (виручка) від реалізації робіт обраховується як різниця між доходом від реалізації робіт і наданими знижками, доходами, що за договорами належать комітентам (принципалам тощо), та податками і зборами.

Прорахунок методу розподілу ВМП на основі чистого доходу від реалізації робіт можна робити двома способами: 1) із первісної (початкової) суми ВМП; 2) із залишкової (поточної) суми ВМП.

Список літератури

1. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності (Наказ Міністерства фінансів України). № 433. (2013). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv#Text>.

2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”: Наказ Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 р. № 73. Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.

3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 “Дохід” (Наказ Міністерства фінансів України). № 290. (1999). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text>.

4. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 1591. (2011). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text>.

5. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 291. (1999). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>.

СЕКЦІЯ 8

SECTION 8

МЕНЕДЖМЕНТ, МАРКЕТИНГ,
ПІДПРИЄМНИЦТВО ТА ТОРГІВЛЯ
MANAGEMENT, MARKETING,
ENTREPRENEURSHIP AND TRADE

УДК 004.738.5:658.114.2

Володін О. О.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
зі спеціальності 076 “Підприємництво та торгівля”

Сумський національний аграрний університет

Науковий керівник:

Ковбаса О. М.

к.е.н., доцент, завідувач кафедри економіки та
підприємництва імені професора І. М. Брюховецького
Сумський національний аграрний університет

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК МАЛОГО БІЗНЕСУ

В умовах постійного технологічного прогресу та особливо після пандемії COVID-19 цифрові технології стрімко витісняють аналогові, що робить цифрову трансформацію не просто трендом, а обов'язковим кроком для сучасного бізнесу [1]. Для України це питання набуває особливої гостроти через воєнний стан, коли малий бізнес змушений швидко адаптуватися до нових умов функціонування та шукати альтернативні шляхи ведення діяльності [2].

Цифрова трансформація сьогодні стала неодмінним атрибутом сучасного бізнес-середовища, особливо для малих підприємств, які прагнуть забезпечити свою конкурентоспроможність та стійкість на ринку. В умовах глобальних економічних викликів Уряд схвалив Стратегію відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва (МСП) на період

до 2027 року, що підкреслює критичну важливість цифровізації для розвитку малого бізнесу в Україні [3].

Цифрова трансформація кардинально змінює підходи до ведення бізнесу, забезпечуючи малим підприємствам можливість автоматизації та оптимізації ключових бізнес-процесів. Впровадження цифрових технологій дозволяє значно покращити ефективність операційної діяльності, зменшити витрати на адміністрування та підвищити якість обслуговування клієнтів.

Найбільш значущий вплив цифрової трансформації проявляється у розширенні можливостей доступу до ринків збуту та клієнтської бази. Малі підприємства отримують можливість конкурувати на рівних умовах з великими компаніями завдяки використанню цифрових платформ для електронної комерції, соціальних мереж та онлайн-маркетингу. Це дозволяє подолати географічні обмеження та значно розширити цільову аудиторію без істотних капіталовкладень.

Інструменти цифрового маркетингу демонструють високу ефективність для малого бізнесу, особливо в контексті того, що 67% опитаних користуються цифровими каналами для продажу власних товарів або послуг, із яких 15% здійснюють продажі лише онлайн. Платформи для управління соціальними мережами, системи електронного маркетингу та інструменти аналітики веб-сайтів дозволяють малим підприємствам конкурувати з великими компаніями за увагу клієнтів та ефективно просувати свої товари і послуги з мінімальними витратами. Існує багато безкоштовних інструментів, таких як Google Search Console, Google Analytics та ін., що робить цифровий маркетинг доступним навіть для підприємств з обмеженими бюджетами [1; 4].

Цифрова трансформація також сприяє покращенню фінансового управління та аналітики в малих підприємствах. Впровадження спеціалізованого програмного забезпечення для обліку, планування та аналізу дозволяє підприємцям приймати більш обґрунтовані рішення на основі реальних даних, що є критично важливим для підвищення прибутковості та стійкості бізнесу.

Системи управління складськими запасами та логістикою також заслуговують на увагу як ефективні цифрові інструменти для малого бізнесу. Автоматизація процесів закупівель, контролю запасів та планування поставок дозволяє значно зменшити операційні витрати та покращити якість обслуговування клієнтів. Інтеграція таких систем з онлайн-платформами продажів створює комплексне рішення для управління всіма аспектами торговельної діяльності.

Ефективність цифрових інструментів для малого бізнесу залежить не лише від їх функціональних можливостей, але й від простоти впровадження, вартості обслуговування та можливості масштабування разом із зростанням підприємства. Найбільш успішними є ті рішення, які дозволяють швидко отримати відчутні результати при мінімальних початкових інвестиціях та забезпечують можливість поступового розширення функціональності відповідно до потреб бізнесу [1; 4].

Попри очевидні переваги, цифрова трансформація створює низку серйозних викликів для малого підприємництва. Обмежені фінансові ресурси змушують підприємців обирати найбільш критичні для впровадження рішення, що може призвести до неповної цифровізації бізнес-процесів.

Додатковим викликом є необхідність перекваліфікації персоналу та підвищення цифрової грамотності як власників бізнесу, так і співробітників. Швидкий темп технологічних змін вимагає постійного навчання та адаптації, що може стати суттєвим навантаженням для малих підприємств з обмеженими людськими ресурсами.

Проблема кібербезпеки також набуває особливої актуальності для малого бізнесу в процесі цифровізації. Збільшення обсягу цифрових операцій та зберігання даних в електронному вигляді підвищує ризики кіберзлочинності, тоді як малі підприємства часто не мають достатніх ресурсів для забезпечення належного рівня захисту інформації [4].

В цілому, цифрова трансформація справляє глибокий та багатогранний вплив на розвиток малого підприємництва, створюючи як нові можливості, так і

досить серйозні виклики. Головними перевагами є підвищення операційної ефективності, розширення ринків збуту та покращення якості управлінських рішень. Водночас цифрова трансформація економіки продовжує відігравати критично важливу роль в інтеграції України до європейського цифрового простору, що робить її невід'ємною частиною стратегічного розвитку країни.

Успішність цифрової трансформації малого бізнесу значною мірою залежить від здатності підприємців адаптуватися до технологічних змін, інвестувати в навчання персоналу та забезпечувати поступове впровадження цифрових рішень відповідно до можливостей та потреб конкретного підприємства. Державна підтримка у вигляді програм фінансування, освітніх ініціатив та створення сприятливого регуляторного середовища є критично важливою для забезпечення успішної цифровізації малого підприємництва та підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Список літератури

1. Digitalization in 2022. URL: <https://newline.tech/digitalization-in-2022/> (дата звернення: 02.07.2025)
2. Цифрова трансформація економіки України в умовах війни. Січень 2024 року. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/tsyfrova-transformatsiya-ekonomiky-ukrayiny-v-umovakh-viyny-sichen-2024> (дата звернення: 02.07.2025)
3. Проект Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого та середнього підприємництва на період до 2027 року. URL: <https://me.gov.ua/view/271105ad-b22c-4adf-9076-7c1b48453df9> (дата звернення: 02.07.2025)
4. Україна 2030E - країна з розвинутою цифровою економікою. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html> (дата звернення: 02.07.2025)

УДК 658.8:005.21:330.341.1

Голобородько М. В.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
зі спеціальності 076 “Підприємництво та торгівля”
Сумський національний аграрний університет

Науковий керівник:

Ковбаса О. М.

к.е.н., доцент, завідувач кафедри економіки та
підприємництва імені професора І. М. Брюховецького
Сумський національний аграрний університет

ІННОВАЦІЙНІ МАРКЕТИНГОВІ СТРАТЕГІЇ В ПІДПРИЄМНИЦТВІ

У сучасному швидкозмінному бізнес-середовищі традиційні маркетингові підходи вже не гарантують успіху. Підприємці змушені постійно шукати нові способи залучення клієнтів та утримання їхньої уваги в умовах жорсткої конкуренції. Інноваційні маркетингові стратегії стають ключовим інструментом для створення стійких конкурентних переваг, які дозволяють компаніям не лише виживати, але й процвітати на ринку.

Сучасні технології дозволяють підприємцям створювати унікальний досвід для кожного клієнта. Використання штучного інтелекту та машинного навчання для аналізу поведінки споживачів дає можливість формувати персоналізовані пропозиції, рекомендації та комунікації. Компанії, які впроваджують гіперперсоналізацію, демонструють значно вищі показники конверсії та лояльності клієнтів порівняно з конкурентами, що використовують стандартні підходи [1; 5; 6].

Стратегія роботи з інфлюенсерами еволюціонувала від співпраці з мегазірками до партнерства з мікроінфлюенсерами, які мають меншу, але більш залучену аудиторію. Цей підхід дозволяє досягати вищого рівня довіри та автентичності, особливо серед молодших поколінь споживачів. Мікроінфлюенсери часто демонструють кращі показники залученості та більш доступні для малих і середніх підприємств (табл. 1) [1-6].

Таблиця 1

**Інноваційні маркетингові стратегії для
забезпечення конкурентних переваг підприємств**

Назва стратегії	Опис та сутність	Ключові інструменти	Конкурентні переваги
Персоналізація та гіперперсоналізація	Створення унікального досвіду для кожного клієнта на основі аналізу його поведінки та уподобань	Штучний інтелект, машинне навчання, CRM-системи, аналітика даних	Підвищення конверсії, зростання лояльності клієнтів, збільшення середнього чека
Маркетинг впливу з мікроінфлюенсерами	Співпраця з інфлюенсерами, які мають меншу, але більш залучену та довірливу аудиторію	Платформи для пошуку інфлюенсерів, соціальні мережі, контент-маркетинг	Вища автентичність, кращі показники залученості, доступність для малого бізнесу
Інтерактивний контент та іммерсивні технології	Використання AR, VR та інтерактивних елементів для створення незабутнього досвіду взаємодії з брендом	Доповнена реальність (AR), віртуальна реальність (VR), інтерактивні додатки	Емоційний зв'язок з брендом, диференціація від конкурентів, вірусний ефект
Оmnіканальний маркетинг	Інтеграція всіх каналів взаємодії з клієнтами для створення безперебійного досвіду	Мобільні додатки, веб-платформи, фізичні магазини, соціальні мережі	Покращення клієнтського досвіду, збільшення утримання клієнтів, зростання продажів
Сторітелінг на основі даних	Поєднання емоційних наративів з аналітикою даних та залученням користувачів до створення контенту	Аналітичні платформи, контент-маркетинг, UGC-платформи	Підвищення автентичності бренду, створення спільноти, покращення репутації
Маркетинг соціальної відповідальності	Інтеграція принципів сталого розвитку та соціальної відповідальності у маркетингову стратегію	Екологічні ініціативи, соціальні проекти, прозора комунікація	Емоційний зв'язок з соціально свідомими споживачами, покращення репутації бренду
Штучний інтелект в маркетингу	Автоматизація маркетингових процесів, прогнозування поведінки споживачів та оптимізація кампаній	Чат-боти, системи рекомендацій, предиктивна аналітика, машинне навчання	Зниження витрат, підвищення ефективності кампаній, покращення клієнтського сервісу

Використання доповненої реальності (AR), віртуальної реальності (VR) та інтерактивних елементів у маркетингових кампаніях створює незабутній досвід для споживачів. Ці технології дозволяють клієнтам “спробувати” товар до покупки, взаємодіяти з брендом у новий спосіб та отримувати емоційний зв'язок з продуктом. Компанії, які першими впроваджують такі рішення, отримують значну увагу медіа та споживачів [1].

Сучасні споживачі очікують безперебійного досвіду взаємодії з брендом через всі доступні канали. Інноваційні підприємці інтегрують онлайн та офлайн точки контакту, створюючи єдину екосистему взаємодії. Особлива увага приділяється мобільним платформам, оскільки більшість споживачів використовують смартфони для дослідження товарів та здійснення покупок.

Поєднання емоційного сторітелінгу з аналітикою даних дозволяє створювати більш переконливі та релевантні наративи. Залучення користувачів до створення контенту (user-generated content) підвищує автентичність бренду та створює спільноту навколо продукту. Цей підхід особливо ефективний для побудови довгострокових відносин з клієнтами [4; 5].

Сучасні споживачі все більше цінують бренди, які демонструють соціальну відповідальність та екологічну свідомість. Інноваційні підприємці інтегрують принципи сталого розвитку у свою маркетингову стратегію, створюючи емоційний зв'язок з соціально свідомими споживачами. Такий підхід не лише покращує репутацію бренду, але й відкриває нові ринкові можливості [1; 5].

Впровадження ШІ у маркетингові процеси дозволяє автоматизувати рутинні завдання, прогнозувати поведінку споживачів та оптимізувати маркетингові кампанії в режимі реального часу. Чат-боти, системи рекомендацій та предиктивна аналітика стають стандартними інструментами для забезпечення конкурентних переваг [3; 6].

Інноваційні маркетингові стратегії є критично важливими для забезпечення конкурентних переваг у сучасному бізнес-середовищі. Підприємці, які успішно впроваджують персоналізацію, використовують нові технології, створюють інтерактивний досвід та демонструють соціальну відповідальність, отримують

значні переваги над конкурентами. Ключовим фактором успіху є не лише вибір правильних інструментів, але й їх інтеграція у загальну бізнес-стратегію з фокусом на створення цінності для споживачів. Компанії, які не адаптуються до нових маркетингових реалій, ризикують втратити свої позиції на ринку.

Список літератури

1. Носань Н. Інноваційні маркетингові стратегії сучасного українського підприємства. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-106>. (дата звернення: 02.07.2025).

2. Носань Н., Кладова О. Продакт-плейсмент як сучасний прийом маркетингу. *Вісник науки та освіти*. 2022. № 3(3). С. 286-294.

3. Ляшенко Г. П., Моткалюк Р. В. Інтернет-маркетинг та його інструменти. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2013. № 3 (62). С. 59–65.

4. Попко О., Філатов В. Персоналізація в сучасному маркетингу та її вплив на лояльність клієнтів. *Економіка та суспільство*. 2023. № 58. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-10> (дата звернення: 02.07.2025).

5. Терехов Д. Управління онлайн-репутацією підприємства з використанням сучасних інструментів контент-маркетингу. *Сталий розвиток економіки*. 2024. № 1(48). С. 201-205. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-48-28> (дата звернення: 02.07.2025).

6. Сергієнко О. Нові маркетингові технології просування товару. *Bulletin of Sumy National Agrarian University*. 2021. № 1 (87). С. 29-34. DOI: <https://doi.org/10.32845/bsnau.2021.1.5> (дата звернення: 02.07.2025).

УДК 658.8:330.342.146

Іншин Б. І.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
зі спеціальності 076 “Підприємництво та торгівля”
Сумський національний аграрний університет

Науковий керівник:

Клочко Т. А.

к.е.н., доцент кафедри економіки та підприємництва
імені професора І. М. Брюховецького
Сумський національний аграрний університет

ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ СУБ'ЄКТА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Маркетингова стратегія є фундаментальним елементом успішного функціонування будь-якого підприємства в сучасних умовах ринкової економіки. Вона представляє собою комплексний план дій, спрямований на досягнення конкретних бізнес-цілей через ефективне використання маркетингових інструментів. Правильно розроблена маркетингова стратегія забезпечує не лише конкурентні переваги, але й стійкий розвиток підприємства в довгостроковій перспективі [1, с. 198].

Розробка маркетингової стратегії повинна базуватися на чіткому розумінні стратегічних цілей підприємства. Ці цілі можуть включати збільшення частки ринку, підвищення прибутковості, розширення географічного присутності, запуск нових продуктів або покращення іміджу бренду. Маркетингова стратегія виступає як інструмент реалізації цих цілей, забезпечуючи узгодженість між ресурсами компанії та ринковими можливостями.

Процес розробки маркетингової стратегії включає декілька ключових етапів. Спочатку проводиться комплексний аналіз ринкової ситуації, що включає дослідження цільової аудиторії, аналіз конкурентного середовища та оцінку внутрішніх можливостей підприємства. На основі отриманих даних формуються конкретні маркетингові цілі, які повинні бути вимірюваними, досяжними та узгодженими з загальними стратегічними цілями компанії (табл. 1) [1, с. 199-201].

Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції
 “Міждисциплінарний розвиток науки, освіти, технологій та
 соціогуманітарної сфери: сучасні тренди і виклики”

Таблиця 1

Розробка маркетингової стратегії відповідно до цілей підприємства

Етапи розробки	Опис	Ключові завдання	Результат
Аналіз ринкової ситуації	Комплексне дослідження ринкового середовища, цільової аудиторії та конкурентів	- Дослідження потреб споживачів - Аналіз конкурентного середовища - Оцінка внутрішніх можливостей	Розуміння ринкових можливостей та загроз
Формулювання маркетингових цілей	Встановлення конкретних, вимірюваних цілей, узгоджених зі стратегією підприємства	- Визначення кількісних показників - Встановлення часових рамок - Узгодження з корпоративними цілями	Чіткі маркетингові цілі та KPI
Сегментація та таргетинг	Поділ ринку на сегменти та вибір цільових груп споживачів	- Виявлення ринкових сегментів - Оцінка привабливості сегментів - Вибір цільових сегментів	Визначені цільові сегменти ринку
Позиціонування	Формування унікального образу бренду/продукту в свідомості споживачів	- Аналіз конкурентного позиціонування - Розробка унікальної пропозиції - Створення позиціонування бренду	Стратегія позиціонування та управління товарною політикою
Розробка маркетингового міксу	Формування комплексу маркетингових інструментів (4P)	Продукт: асортимент, якість, інновації Ціна: цінова стратегія, знижки Місце: канали розподілу, логістика Просування: реклама, PR, цифровий маркетинг	Збалансований маркетинговий комплекс
Бюджетування	Розподіл фінансових ресурсів між маркетинговими активностями	- Визначення загального бюджету - Розподіл коштів по каналах - Планування ROI	Маркетинговий бюджет та план витрат
Імплементация	Практична реалізація маркетингової стратегії	- Розробка тактичних планів - Координація команди - Запуск маркетингових кампаній	Виконання маркетингових заходів
Моніторинг та контроль	Відстеження ефективності та внесення коригувань	- Аналіз KPI та метрик - Оцінка ROI - Коригування стратегії	Звіти про ефективність та оптимізація

Наступним кроком є сегментація ринку та вибір цільових сегментів, які найкраще відповідають можливостям підприємства та його стратегічним намірам. Це дозволяє сконцентрувати ресурси на найбільш перспективних напрямках і забезпечити максимальну ефективність маркетингових заходів.

Центральним елементом маркетингової стратегії є формування маркетингового комплексу, що включає товарну політику, цінову стратегію, канали розподілу та комунікаційну стратегію. Кожен елемент повинен бути ретельно продуманий і узгоджений з іншими компонентами для досягнення синергетичного ефекту.

Товарна політика визначає асортимент продукції, її якісні характеристики та напрямки інноваційного розвитку. Цінова стратегія формується з урахуванням позиціонування бренду, конкурентної ситуації та цінової чутливості цільової аудиторії. Стратегія розподілу охоплює вибір каналів збуту, організацію логістики та розвиток партнерських відносин.

Комунікаційна стратегія відіграє важливу роль у донесенні цінності продукту до споживачів і формуванні іміджу бренду. Вона включає використання різноманітних каналів комунікації, від традиційної реклами до цифрового маркетингу та соціальних медіа. Вибір конкретних інструментів просування залежить від характеристик цільової аудиторії, особливостей продукту та доступного бюджету.

Невід'ємною частиною маркетингової стратегії є система моніторингу та оцінки ефективності. Вона включає встановлення ключових показників ефективності (KPI), регулярний аналіз результатів та внесення необхідних коригувань. Це забезпечує адаптивність стратегії до змін ринкового середовища та дозволяє оптимізувати використання ресурсів.

Маркетингова стратегія не може розглядатися ізольовано від загальної корпоративної стратегії підприємства. Вона повинна бути інтегрована з операційними, фінансовими та кадровими стратегіями для забезпечення цілісності та ефективності всіх бізнес-процесів. Така інтеграція дозволяє

максимально використовувати синергетичні ефекти та підвищити загальну конкурентоспроможність підприємства [2, с. 110-111].

Розробка маркетингової стратегії відповідно до цілей підприємства є складним і багатогранним процесом, який вимагає системного підходу та глибокого розуміння ринкових реалій. Успішна стратегія повинна базуватися на ґрунтовному аналізі, чіткому визначенні цілей та комплексному використанні маркетингових інструментів.

Ключовими факторами успіху є узгодженість маркетингової стратегії з загальними цілями підприємства, адаптивність до змін ринкового середовища та постійний моніторинг ефективності. Лише за таких умов маркетингова стратегія може стати дієвим інструментом досягнення конкурентних переваг та забезпечення стійкого розвитку підприємства в довгостроковій перспективі.

Список літератури

1. Гудзь Ю., Джерелюк Ю., Кравчик Ю. Етапи формування маркетингової стратегії підприємства. *Innovation and sustainability*. 2023. № 1. С. 197-203. DOI: <https://doi.org/10.31649/ins.2023.1.197.203> (дата звернення: 03.07.2025)

2. Борисенко О. С., Фісун Ю. В. Маркетинг відносин як сучасна концепція маркетингу. *Інфраструктура ринку*. 2017. Вип. 7. С. 107–113. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2017/7_2017_ukr/20.pdf (дата звернення: 04.07.2025)

УДК 005.21:339.13:005.52

Ковтуненко Є. В.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
зі спеціальності 076 “Підприємництво та торгівля”
Сумський національний аграрний університет

Науковий керівник:

Клочко Т. А.

к.е.н., доцент кафедри економіки та підприємництва
імені професора І. М. Брюховецького
Сумський національний аграрний університет

АСПЕКТИ ІНТЕГРАЦІЇ ПРОГНОЗУВАННЯ КОНКУРЕНТНОГО СТАТУСУ В СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТОРГОВЕЛЬНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

Сучасне торговельне середовище характеризується високою динамічністю та невизначеністю, що вимагає від підприємств постійного моніторингу власних конкурентних позицій та прогнозування їх змін у майбутньому. Інтеграція прогнозування конкурентного статусу в систему стратегічного управління стає критично важливим фактором забезпечення довгострокової конкурентоспроможності торговельних підприємств. Ефективне поєднання методів конкурентного аналізу з процесами стратегічного планування дозволяє підприємствам не лише реагувати на зміни ринкового середовища, але й активно формувати власні конкурентні переваги.

Прогнозування конкурентного статусу являє собою системний процес передбачення майбутніх позицій підприємства на ринку відносно його конкурентів на основі аналізу внутрішніх можливостей, зовнішніх загроз та тенденцій розвитку галузі. Інтеграція цього процесу в стратегічне управління передбачає створення єдиної системи, де результати конкурентного прогнозування безпосередньо впливають на формування стратегічних цілей, вибір конкурентних стратегій та розподіл ресурсів підприємства [1, с. 121].

Успішна інтеграція вимагає розуміння взаємозв'язків між конкурентним середовищем та стратегічними можливостями підприємства. Торговельні підприємства мають враховувати специфіку своєї діяльності, включаючи швидкість зміни асортименту, сезонність попиту, географічну диверсифікацію та особливості взаємодії з постачальниками і споживачами [2, с. 98-99].

Ефективне прогнозування конкурентного статусу базується на комплексному використанні різноманітних методів та інструментів аналізу. Кількісні методи, такі як регресійний аналіз, часові ряди та економетричні моделі, дозволяють виявити статистичні закономірності в динаміці конкурентних позицій. Якісні методи, включаючи експертні оцінки, сценарний аналіз та метод Дельфі, забезпечують врахування неформалізованих факторів впливу на конкурентоспроможність [1, с. 125; 3].

Особливе значення для торговельних підприємств має використання матричних методів аналізу, таких як матриця БКГ, матриця МакКінсі та матриця конкурентних позицій. Ці інструменти дозволяють не лише оцінити поточний стан конкурентних позицій, але й спрогнозувати їх еволюцію залежно від різних сценаріїв розвитку ринку [1, с. 125; 3].

Якість прогнозування конкурентного статусу значною мірою залежить від повноти та достовірності інформаційного забезпечення. Торговельні підприємства мають формувати комплексну систему збору, обробки та аналізу інформації про конкурентне середовище, яка включає внутрішні та зовнішні джерела даних.

Внутрішні джерела інформації охоплюють дані про продажі, рентабельність, частку ринку, задоволеність клієнтів та ефективність бізнес-процесів. Зовнішні джерела включають маркетингові дослідження, галузеву статистику, аналіз діяльності конкурентів, моніторинг цін та асортименту, а також відстеження тенденцій споживчої поведінки. Сучасні інформаційні технології, включаючи системи бізнес-аналітики, великі дані та штучний інтелект, відкривають нові можливості для автоматизації процесів збору та аналізу конкурентної

інформації. Це дозволяє торговельним підприємствам оперативно реагувати на зміни в конкурентному середовищі та підвищувати точність прогнозів.

Успішна інтеграція прогнозування конкурентного статусу в стратегічне управління вимагає створення відповідних організаційних механізмів. Це передбачає формування спеціалізованих підрозділів або робочих груп, відповідальних за конкурентний аналіз, визначення процедур взаємодії між різними функціональними службами та створення системи мотивації персоналу.

Організаційна структура має забезпечувати ефективну координацію між підрозділами, які займаються стратегічним плануванням, маркетингом, продажами та фінансами. Це дозволяє забезпечити комплексний підхід до оцінки конкурентних позицій та їх впливу на всі аспекти діяльності підприємства.

Важливим елементом організаційного забезпечення є створення системи регулярного моніторингу та контролю за виконанням прогнозів конкурентного статусу. Це включає встановлення ключових показників ефективності, проведення періодичного аналізу відхилень фактичних результатів від прогнозних значень та корегування стратегічних планів [1, с. 125].

Результати прогнозування конкурентного статусу мають безпосередньо впливати на формування стратегічних рішень торговельного підприємства. Це стосується вибору цільових сегментів ринку, формування асортиментної політики, ціноутворення, вибору каналів розподілу та інвестиційних пріоритетів.

Прогнозування дозволяє підприємствам заздалегідь ідентифікувати потенційні загрози конкурентним позиціям та розробити превентивні заходи для їх нейтралізації. Водночас, виявлення перспективних можливостей для зміцнення конкурентних переваг дозволяє оптимально розподіляти ресурси та зосереджувати зусилля на найбільш перспективних напрямках розвитку.

Особливе значення для торговельних підприємств має прогнозування змін у поведінці споживачів та їх впливу на конкурентні позиції. Це дозволяє своєчасно адаптувати торговельні концепції, формати магазинів та підходи до обслуговування клієнтів відповідно до еволюції ринкових тенденцій.

Процес інтеграції прогнозування конкурентного статусу в стратегічне управління торговельним підприємством стикається з рядом об'єктивних викликів та обмежень. Високий рівень динамічності торговельного середовища ускладнює точне прогнозування конкурентних позицій на довгостроковий період. Обмеженість ресурсів, особливо для малих та середніх торговельних підприємств, може перешкоджати створенню повноцінної системи конкурентного аналізу та прогнозування. Недостатня кваліфікація персоналу у сфері стратегічного аналізу та прогнозування також може знижувати ефективність інтеграційних процесів. Крім того, складність отримання достовірної інформації про діяльність конкурентів, особливо в умовах посилення конкуренції та комерційної таємниці, створює додаткові перешкоди для якісного прогнозування конкурентного статусу.

В цілому, інтеграція прогнозування конкурентного статусу в стратегічне управління торговельним підприємством є складним багатоаспектним процесом, який вимагає системного підходу та комплексного врахування специфіки торговельної діяльності. Успішна реалізація цієї інтеграції забезпечує підприємствам можливість проактивного управління конкурентоспроможністю та формування стійких конкурентних переваг.

Список літератури

1. Крамар І., Гапон В. Конкурентний потенціал підприємства в сучасних ринкових умовах. *Електронне наукове фахове видання “Соціально-економічні проблеми і держава”*. 2024. № 1 (30). С. 118-130. DOI: <https://doi.org/10.33108/sepd2024.01.118> URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2024/24kiysru.pdf> (дата звернення: 02.07.2025).
2. Павлик І. Л. Сервісна стратегія у формуванні конкурентного статусу підприємств торгівлі. *Інноваційна економіка*. 2014. № 5. С. 96-100.
3. Яшкіна Н. В., Кальмус Я. О. Використання експертних методів для оцінювання конкурентоспроможності малих підприємств метизного виробництва. *Економічний вісник ДВНЗ Український державний хіміко-технологічний університет*. 2015. № 1. С. 119-124.

УДК 338.43:658.8:330.131.7

Колесник Д. К.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
зі спеціальності 076 “Підприємництво та торгівля”
Сумський національний аграрний університет

Науковий керівник:

Клочко Т. А.

к.е.н., доцент кафедри економіки та підприємництва
імені професора І. М. Брюховецького
Сумський національний аграрний університет

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

Оцінка ефективності підприємницької діяльності в аграрному секторі України набуває особливої актуальності в умовах військових дій, що кардинально змінили операційне середовище функціонування сільськогосподарських підприємств. Традиційні економічні показники потребують переосмислення з урахуванням нових реалій, пов'язаних з логістичними обмеженнями, енергетичною кризою та прямими втратами від бойових дій. Комплексна система показників ефективності має враховувати не лише фінансово-економічні аспекти, але й адаптивність підприємств до екстремальних умов [1, с. 393-394; 2, с. 78].

Валовий та чистий прибуток залишаються ключовими індикаторами успішності, однак їх інтерпретація змінилась. Рентабельність продажів стала більш волатильною через цінові коливання на світових ринках та зростання витрат на логістику. Рентабельність активів потребує коригування на втрати від пошкодження або знищення основних засобів у зонах бойових дій. Рентабельність власного капіталу відображає не лише ефективність використання інвестицій, але й здатність підприємства генерувати прибуток в умовах підвищених ризиків. Особливо важливим стає показник операційної рентабельності, що дозволяє оцінити ефективність основної діяльності без урахування надзвичайних витрат [2, с. 80].

Продуктивність праці набуває нового значення в контексті зменшення трудових ресурсів через мобілізацію та міграцію [4, с. 175].

Фондовіддача потребує переосмислення через необхідність інвестицій у захисні споруди, генератори та резервні системи. Коефіцієнт оборотності оборотних коштів відображає ускладнення логістичних процесів та зростання періоду обороту через транспортні обмеження.

Переорієнтація на залізничний та автомобільний транспорт через західні кордони вплинула на собівартість експорту. Це вимагає включення до системи оцінки ефективності показників логістичної ефективності, таких як співвідношення транспортних витрат до вартості продукції.

Систематичні атаки на енергетичну інфраструктуру призвели до необхідності створення автономних систем енергозабезпечення. Витрати на дизельні генератори, системи безперебійного живлення та альтернативні джерела енергії стали значною статтею операційних витрат. Енергоємність виробництва зросла через необхідність використання менш ефективних резервних джерел енергії. Це вимагає перегляду нормативів енергоспоживання та включення до системи показників індексу енергетичної ефективності в надзвичайних умовах.

Україна, ключовий глобальний постачальник зерна, добрив та соняшникової олії, зазнала значного зниження сільськогосподарського виробництва. Це вимагає введення коригувальних коефіцієнтів для показників ефективності, що враховують втрати від форс-мажорних обставин. Необхідність відновлення зруйнованих активів впливає на показники фондовіддачі та рентабельності інвестицій. Витрати на відновлення та модернізацію пошкоджених об'єктів мають розглядатися окремо від планових капітальних інвестицій [3, с. 25; 4, с. 173].

В умовах війни особливого значення набувають показники короткострокової ліквідності та платоспроможності. Коефіцієнт миттєвої ліквідності стає критичним для оцінки здатності підприємства швидко реагувати на загрози. При цьому коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами показує фінансову незалежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування, що особливо важливо в умовах обмеженого доступу до кредитних ресурсів.

Показники інноваційної активності набувають особливого значення для оцінки здатності підприємств адаптуватися до нових умов. Коефіцієнт цифровізації виробничих процесів характеризує ступінь впровадження

автоматизованих систем управління. Індекс диверсифікації діяльності показує рівень розподілу ризиків між різними видами продукції та ринками збуту. Це дозволяє оцінити стійкість підприємства до локальних шоків.

Система економічних показників ефективності підприємницької діяльності суб'єктів аграрного бізнесу України потребує кардинальної адаптації до умов воєнного часу. Поряд з традиційними показниками прибутковості, продуктивності та ресурсовіддачі, особливого значення набувають індикатори адаптивності, стійкості та ризик-менеджменту [2, с. 82].

Логістичні обмеження, енергетична криза та прямі втрати від бойових дій вимагають включення до системи оцінки специфічних показників, що відображають здатність підприємств функціонувати в екстремальних умовах. Ефективність сучасного аграрного бізнесу визначається не лише фінансовими результатами, але й здатністю до швидкої адаптації та забезпечення безперервності виробничих процесів.

Успішними в довгостроковій перспективі будуть підприємства, що зможуть поєднати традиційну економічну ефективність з новими компетенціями управління ризиками та адаптації до мінливих умов зовнішнього середовища.

Список літератури

1. Петков О. І. Економічна ефективність підприємств та фактори впливу на неї. *Український журнал прикладної економіки*. 2021. № 6(1). С. 392-399. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2021-1-47> (дата звернення: 04.07.2025).
2. Панченко В. А. Управління життєздатністю суб'єктів аграрного бізнесу в умовах війни та соціально-економічної нестабільності. *Scientific notes of Lviv University of Business and Law*. 2023. № 36. С. 77-83. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7656740> (дата звернення: 04.07.2025).
3. Гривківська О. В., Карпінський Р. М. Розвиток аграрних підприємств України в умовах війни. *Київський економічний науковий журнал*. 2024. № 6. С. 24-28. DOI: 10.32782/2786-765X/2024-6-4 (дата звернення: 04.07.2025).
4. Шпикуляк О. Г., Пугачов М. І., Грищенко О. Ю., Ксенофонтова К. Ю. Економічні тенденції розвитку аграрного підприємництва в сучасних умовах: аспекти воєнного часу. *Електронне наукове фахове видання з економічних наук “Modern Economics”*. 2023. №41. С. 170-178 DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V41\(2023\)-24](https://doi.org/10.31521/modecon.V41(2023)-24) (дата звернення: 04.07.2025).

УДК 339.137.2:658.87:005.52

Копиця Р. В.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
зі спеціальності 076 “Підприємництво та торгівля”
Сумський національний аграрний університет

Науковий керівник:

Ковбаса О. М.

к.е.н., доцент, завідувач кафедри економіки та підприємництва
імені професора І. М. Брюховецького
Сумський національний аграрний університет

ВПЛИВ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах динамічного розвитку ринкової економіки питання формування та підтримки конкурентних переваг набуває особливої актуальності для торговельних підприємств. Конкурентні переваги являють собою унікальні характеристики компанії, які дозволяють їй успішно конкурувати на ринку та досягати кращих результатів порівняно з конкурентами. Для торговельних підприємств, які функціонують у висококонкурентному середовищі, наявність стійких конкурентних переваг є критичним фактором не лише виживання, але й процвітання на ринку.

Конкурентні переваги торговельних підприємств можна класифікувати на декілька основних категорій. Цінові переваги передбачають можливість пропонувати товари та послуги за нижчими цінами завдяки оптимізації витрат, ефективному управлінню ланцюгами поставок або масштабу діяльності. Такі переваги особливо важливі для підприємств, які орієнтуються на цінночутливих споживачів та прагнуть захопити значну частку ринку. Переваги у сфері якості та сервісу включають пропозицію високоякісних товарів, професійне обслуговування клієнтів, додаткові послуги та індивідуальний підхід до кожного

покупця. Ці переваги дозволяють підприємствам формувати лояльну клієнтську базу та встановлювати преміальні ціни на свої товари та послуги.

Технологічні переваги в сучасному торговельному бізнесі включають використання передових інформаційних систем, e-commerce платформ, систем управління взаємовідносинами з клієнтами (CRM), а також інноваційних рішень для логістики та управління запасами. Ці переваги дозволяють підвищити ефективність операційної діяльності та покращити клієнтський досвід [1, с. 174; 2, с. 11].

Наявність конкурентних переваг безпосередньо впливає на фінансові результати торговельного підприємства. Підприємства з чіткими конкурентними перевагами демонструють вищі темпи зростання виручки, оскільки здатні залучати більше клієнтів та збільшувати середній чек покупки. Крім того, стійкі конкурентні переваги дозволяють підтримувати вищий рівень прибутковості навіть в умовах зростаючої конкуренції.

Конкурентні переваги також сприяють оптимізації структури витрат. Наприклад, технологічні переваги можуть знизити операційні витрати через автоматизацію процесів, а переваги у сфері логістики – зменшити витрати на зберігання та транспортування товарів. Це створює додаткові можливості для реінвестування коштів у розвиток бізнесу або підвищення конкурентоспроможності.

Конкурентні переваги суттєво впливають на операційну ефективність торговельного підприємства. Переваги у сфері управління ланцюгами поставок дозволяють оптимізувати рівень запасів, скоротити час доставки товарів та знизити ризики дефіциту або надлишку товарів. Це призводить до покращення оборотності активів та зниження фінансових витрат на утримання запасів.

Технологічні переваги сприяють автоматизації рутинних процесів, що дозволяє перерозподілити людські ресурси на більш стратегічні завдання. Використання сучасних аналітичних систем допомагає приймати обґрунтовані управлінські рішення на основі даних, що підвищує точність прогнозування та планування діяльності підприємства [2, с. 12].

Конкурентні переваги визначають стратегічні можливості торговельного підприємства для довгострокового розвитку. Підприємства з чіткими конкурентними перевагами мають кращі можливості для географічної експансії, виходу на нові ринки та освоєння нових товарних категорій. Стійкі переваги створюють бар'єри входу для конкурентів та дозволяють підприємству зміцнювати свої позиції на ринку [3].

Крім того, конкурентні переваги впливають на здатність підприємства адаптуватися до змін ринкового середовища. Компанії з диверсифікованими конкурентними перевагами краще долають економічні кризи та швидше пристосовуються до нових умов ведення бізнесу. Це особливо важливо в умовах цифрової трансформації торгівлі та зростаючих вимог споживачів.

Конкурентні переваги формують основу для побудови довгострокових відносин з клієнтами. Переваги у сфері якості продукції та сервісу сприяють формуванню високого рівня задоволеності клієнтів, що призводить до збільшення їх лояльності та частоти повторних покупок. Лояльні клієнти не лише генерують стабільний дохід, але й стають амбасадорами бренду, залучаючи нових покупців через рекомендації.

Персоналізовані переваги, такі як індивідуальний підхід до кожного клієнта або персональні пропозиції, дозволяють підприємству будувати емоційний зв'язок з споживачами. Це створює додаткову цінність для клієнтів та підвищує їх готовність платити преміальні ціни за товари та послуги підприємства.

В цілому, конкурентні переваги відіграють визначальну роль у забезпеченні ефективності ведення бізнесу торговельного підприємства. Вони безпосередньо впливають на фінансові результати через збільшення виручки, підвищення прибутковості та оптимізацію структури витрат. Операційна ефективність покращується завдяки оптимізації бізнес-процесів, автоматизації операцій та покращенню управління ресурсами. Стратегічний вплив конкурентних переваг проявляється у створенні можливостей для довгострокового розвитку, зміцненні ринкових позицій та підвищенні адаптивності до змін зовнішнього середовища. Побудова міцних

взаємовідносин з клієнтами на основі конкурентних переваг забезпечує стабільну клієнтську базу та створює передумови для органічного зростання бізнесу.

Для максимізації ефективності ведення бізнесу торговельним підприємствам необхідно систематично працювати над розвитком та підтримкою своїх конкурентних переваг, адаптуючи їх до змін ринкового середовища та потреб споживачів. Тільки комплексний підхід до формування та використання конкурентних переваг може забезпечити стійкий успіх торговельного підприємства в довгостроковій перспективі.

Список літератури

1. Кравчук І. Вплив інноваційної діяльності на фінансову ефективність підприємства. *Економічний форум*. 2022. № 1(3). С. 172-178.
2. Білоусько Т. Ю., Білоусько Р. С., Химич О. В. Оцінка впливу інноваційних технологій на ефективність ринкової конкуренції в Україні. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2024. № 9. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13268380> (дата звернення: 04.07.2025).
3. Мельниченко С. Г. Аналіз стратегічного менеджменту та його вплив на успішність організацій. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2024. № 3. DOI: <https://doi.org/10.57125/econp.2024.02.29.02> (дата звернення: 04.07.2025).

УДК 656.1/.5:005.21:005.52

Лазаренко О. В.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
зі спеціальності 076 “Підприємництво та торгівля”
Сумський національний аграрний університет

Науковий керівник:

Ковбаса О. М.

к.е.н., доцент, завідувач кафедри економіки та підприємництва
імені професора І. М. Брюховецького
Сумський національний аграрний університет

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ СТРАТЕГІЙ ТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА

В умовах динамічного розвитку транспортної галузі та посилення глобальної конкуренції, формування ефективних конкурентних стратегій стає критично важливим фактором успіху транспортних підприємств. Сучасний ринок транспортних послуг характеризується високою конкуренцією, швидкими технологічними змінами та зростаючими вимогами споживачів до якості обслуговування. У цьому контексті розробка і реалізація обґрунтованих конкурентних стратегій визначає здатність підприємства не лише утримати свої позиції на ринку, але й забезпечити сталий розвиток у довгостроковій перспективі.

Конкурентна стратегія транспортного підприємства являє собою комплексний план дій, спрямований на створення та підтримання конкурентних переваг у сфері надання транспортних послуг. Основою для формування таких стратегій слугують класичні підходи М. Портера, які включають стратегії лідерства за витратами, диференціації та фокусування. Для транспортних підприємств особливого значення набуває адаптація цих базових стратегій до специфіки галузі [1, с. 9; 3, с. 91].

Стратегія лідерства за витратами передбачає досягнення найнижчих операційних витрат серед конкурентів при збереженні прийнятного рівня якості послуг. Це може досягатися через оптимізацію маршрутів, підвищення коефіцієнта завантаження транспортних засобів, використання економічно ефективних технологій та палива, а також автоматизацію процесів управління [3, с. 94].

Стратегія диференціації орієнтована на створення унікальної цінності для споживачів через надання послуг з особливими характеристиками. Для транспортних підприємств це може включати високий рівень сервісу, гнучкість в обслуговуванні, додаткові послуги, використання сучасних технологій відстеження вантажів або екологічно чистих транспортних засобів [3, с. 94].

Формування конкурентних стратегій неможливе без глибокого аналізу конкурентного середовища. Транспортні підприємства функціонують в умовах складної конкурентної структури, яка включає як прямих конкурентів, так і альтернативні види транспорту. Аналіз повинен охоплювати вивчення основних гравців ринку, їхніх стратегій, сильних і слабких сторін, а також тенденцій розвитку галузі [1, с. 10].

Особливої уваги заслуговує аналіз бар'єрів входу на ринок, які в транспортній галузі можуть бути досить значними. Це включає високі капітальні витрати на придбання транспортних засобів, необхідність отримання ліцензій та дозволів, вимоги до безпеки та екологічних стандартів. Розуміння цих факторів допомагає підприємству визначити свою конкурентну позицію та можливості для розвитку.

Процес формування конкурентних стратегій транспортного підприємства залежить від множини внутрішніх і зовнішніх факторів. До внутрішніх факторів належать ресурсний потенціал підприємства, його організаційна структура, кваліфікація персоналу, фінансові можливості та технічне оснащення. Ці фактори визначають спроможність підприємства реалізувати ту чи іншу стратегію.

Зовнішні фактори включають особливості ринку транспортних послуг, регулятивне середовище, економічну ситуацію в країні, розвиток інфраструктури та технологічні тренди. Динаміка цих факторів потребує постійного моніторингу та адаптації стратегій відповідно до змін у зовнішньому середовищі.

Особливе значення має вивчення потреб і переваг споживачів транспортних послуг. Розуміння того, що цінують клієнти найбільше - швидкість доставки, надійність, вартість послуг чи додаткові сервіси - дозволяє сформулювати стратегію, орієнтовану на задоволення цих потреб краще за конкурентів.

Сучасні транспортні підприємства все частіше звертаються до інноваційних підходів у формуванні конкурентних стратегій. Цифровізація транспортних процесів відкриває нові можливості для створення конкурентних переваг через використання систем управління транспортом, технологій Інтернету речей, штучного інтелекту для оптимізації маршрутів та прогнозування попиту [2].

Партнерські стратегії та створення стратегічних альянсів дозволяють транспортним підприємствам об'єднувати ресурси для досягнення спільних цілей, розширювати географію послуг та підвищувати ефективність операцій. Такі підходи особливо актуальні для малих і середніх підприємств, які самостійно не можуть конкурувати з великими гравцями ринку.

Успішна реалізація конкурентних стратегій потребує ефективної системи управління змінами та контролю. Це включає розробку детального плану впровадження стратегії, визначення ключових показників ефективності, створення системи моніторингу та оцінки результатів. Важливим аспектом є забезпечення підтримки стратегії з боку всіх рівнів управління та персоналу підприємства [3, с. 96-97].

Система контролю повинна передбачати регулярний аналіз досягнутих результатів, порівняння з поставленими цілями та внесення необхідних коректив. Гнучкість стратегії та здатність до адаптації в умовах мінливого ринкового середовища є ключовими факторами успіху.

Формування конкурентних стратегій транспортного підприємства є комплексним процесом, що потребує глибокого розуміння особливостей галузі, ринкового середовища та власних можливостей підприємства. Успішна стратегія повинна базуватися на ретельному аналізі конкурентної позиції, чіткому визначенні цільових сегментів ринку та створенні стійких конкурентних переваг.

Ефективна реалізація конкурентних стратегій потребує не лише якісного планування, але й системного підходу до управління змінами, постійного моніторингу результатів та готовності до адаптації стратегій відповідно до динаміки ринкового середовища. Тільки за таких умов транспортне підприємство може забезпечити собі стійкі конкурентні позиції та довгостроковий успіх на ринку.

Список літератури

1. Борисюк І. О., Мельник К. О. Управління конкурентоспроможністю автотранспортного підприємства. *Modern Economics*. 2018. № 12. С. 6-11. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V12\(2018\)-01](https://doi.org/10.31521/modecon.V12(2018)-01).
2. Близнюк А. Вплив інноваційних технологій на підвищення економічного ефекту в автомобільній галузі. *Економіка та суспільство*. № 55. 2023. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-33>.
3. Дергоусова А. О. Щодо питання визначення сутності поняття стратегії розвитку транспортного підприємства. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі*. 2010. № 4. С. 88-101.

СЕКЦІЯ 9

SECTION 9

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ, АДМІНІСТРУВАННЯ ТА
ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
PUBLIC MANAGEMENT, ADMINISTRATION AND
PUBLIC ADMINISTRATION

УДК 351.75:364-1(477)

Захарін А. А.

здобувач третього рівня освіти (PhD),
спеціальність 281 “Публічне управління та адміністрування”,
Національний університет “Чернігівська політехніка”

СОЦІАЛЬНА РЕІНТЕГРАЦІЯ ВЕТЕРАНІВ ЯК
ТЕХНОЛОГІЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

В умовах повномасштабного вторгнення проблема соціальної реінтеграції ветеранів набуває своєї актуальності. Тенденція до збільшення частки ветеранів у суспільстві спонукає науковців і практиків із різних галузей науки до пошуку ефективних шляхів вирішення зазначеної проблеми. Значна частина наукових доробків, які вивчали проблему реінтеграції ветеранів, досліджувалась вченими із соціальної роботи, соціальної педагогіки, психології, соціології. Натомість окреслена проблема не достатньо висвітлена у працях вчених, які працюють у галузі знань публічне управління та адміністрування. Зазначене спонукає нас до вивчення проблеми соціальної реінтеграції ветеранів як перспективної технології публічного управління саме у площині публічного управління та адміністрування.

Аналіз досліджень у вітчизняному науковому просторі демонструє, що проблема реінтеграції ветеранів досліджувалась у різних аспектах, зокрема науковець Н. Азьмук вивчала програмі напрями реінтеграції ветеранів до ринку праці на основі аналізу закордонних практик [1]; О. Петрик досліджувала соціальне підприємництво як детермінанту реінтеграції ветеранів до соціуму [8], Л. Яценко здійснювала науковий пошук у площині визначення викликів, які постають перед ветеранами у контексті їх працевлаштування [9];

Т. Коленіченко визначала роль громадських організацій у процесі адаптації ветеранів до невоєнного соціуму [5], О. Грішнова досліджувала проблему реінтеграції ветеранів через призму їх занятості [2]; М. Іщенко, Є. Міщук, А. Костенко визначали механізми та технології публічного управління й адміністрування у сфері партнерства влади з бізнес-структурами [4]; О. Корнієцький, А. Орел вивчали методологічні аспекти сучасних технологій публічного адміністрування шляхом визначення інноваційних інструментів [6]. Здійснений аналіз наукових праць вчених, переконує нас в актуалізації окресленої проблеми та у важливості її подальшого вивчення саме у площині публічного управління та адміністрування.

Отже, пошук технологій публічного управління у контексті соціальної реінтеграції ветеранів спонукає нас до аналізу базових понять дослідження – “технологія публічного управління” та “соціальна реінтеграція”.

Здійснений аналіз наукових праць вчених М. Іщенко, Є. Міщук, А. Костенко, О. Корнієцький, А. Орел та інших щодо аналізу змістовного наповнення поняття “технологія публічного управління” переконує, що існує два підходи до розуміння визначеного поняття: процесний і процедурний [6]. Процесний підхід передбачає розуміння технологій публічного управління “як процес, який складається із певного переліку операцій та елементів” [6]. Процедурний підхід зацентровано “на послідовний порядок виконання певних дій щодо вирішення проблеми” [6]. Науковці В. Дзюндзюк та Н. Мельтюхова під технологією публічного адміністрування розуміють “детальний опис дій, що мають бути послідовні у належний спосіб із застосуванням конкретних засобів та прийомів здійснені суб’єктом публічного адміністрування (організацією чи конкретною посадовою особою) для досягнення певної мети” [3]. Науковець М. Іщенко під технологією публічного управління розуміє “сукупність взаємопов’язаних прийомів і засобів підтримки стійкого режиму функціонування механізмів публічного управління” [4].

Здійснений аналіз змістовно наповнення поняття “технологія публічного управління” сприяє уточненню нами даного поняття у контексті соціальної

реінтеграції ветеранів. Отже, під *технологією публічного управління у контексті соціальної реінтеграції ветеранів* ми розуміємо систему методів, засобів, інструментів і механізмів, що імплементуються суб'єктами публічного управління з метою ефективної реалізації програм і політик, спрямованих на процес повернення ветеранів у невоєнний соціум.

Наступне поняття, яке потребує змістовного аналізу це “соціальна реінтеграція”. Науковець Т. Коленіченко, досліджуючи проблему соціальної реінтеграції ветеранів в умовах російсько-української війни переконує, що соціальна реінтеграція ветеранів – це “процес й результат системної діяльності суб'єктів, що забезпечують повернення ветерана російсько-української війни в умови невоєнного соціуму, створюючи для нього оптимальні умови реалізації соціальних і культурних потреб життєдіяльності з урахуванням наявного особистісного соціального досвіду ветерана, орієнтації на особистісні зміни та самовдосконалення” [5]. Варто зауважити, що вчена здійснювала науковий пошук у площині соціальної роботи. Науковці К. Ніжейко, К. Ковалівська досліджуючи проблему реінтеграції ветеранів процес реінтеграції визначали, як “складний і багатогранний процес, який передбачає узгодженості дій всіх учасників, своєчасне планування та виявлення запитів суспільства щодо процесу повернення військових до цивільного життя” [7].

На наше переконання, важливим є уточнення окресленого поняття у площині публічного управління та адміністрування. Отже, під *соціальною реінтеграцією ветеранів, у контексті публічного управління та адміністрування*, ми розуміємо систему заходів, які ініційовані і координуються органами публічної влади, що спрямовані на відновлення участі ветеранів у соціальному, економічному, політичному та суспільному житті після участі у бойових діях.

Здійснений теоретичний аналіз базових понять дослідження дозволяє нам розглянути соціальну реінтеграцію як технологію публічного управління. Отже, дана технологія спрямована на відновлення участі ветеранів у соціальному, економічному, політичному та суспільному житті після участі у бойових діях

шляхом активізації їх життєвої позиції. Технологія реінтеграції має будуватись на потребах ветеранів, що сприятиме розробці інтегрованих політик, програм та проєктів з метою залучення громадських інституцій для впроваджених заходів, які сприятимуть відновленню участі ветеранів у суспільному житті. (рис 1.).

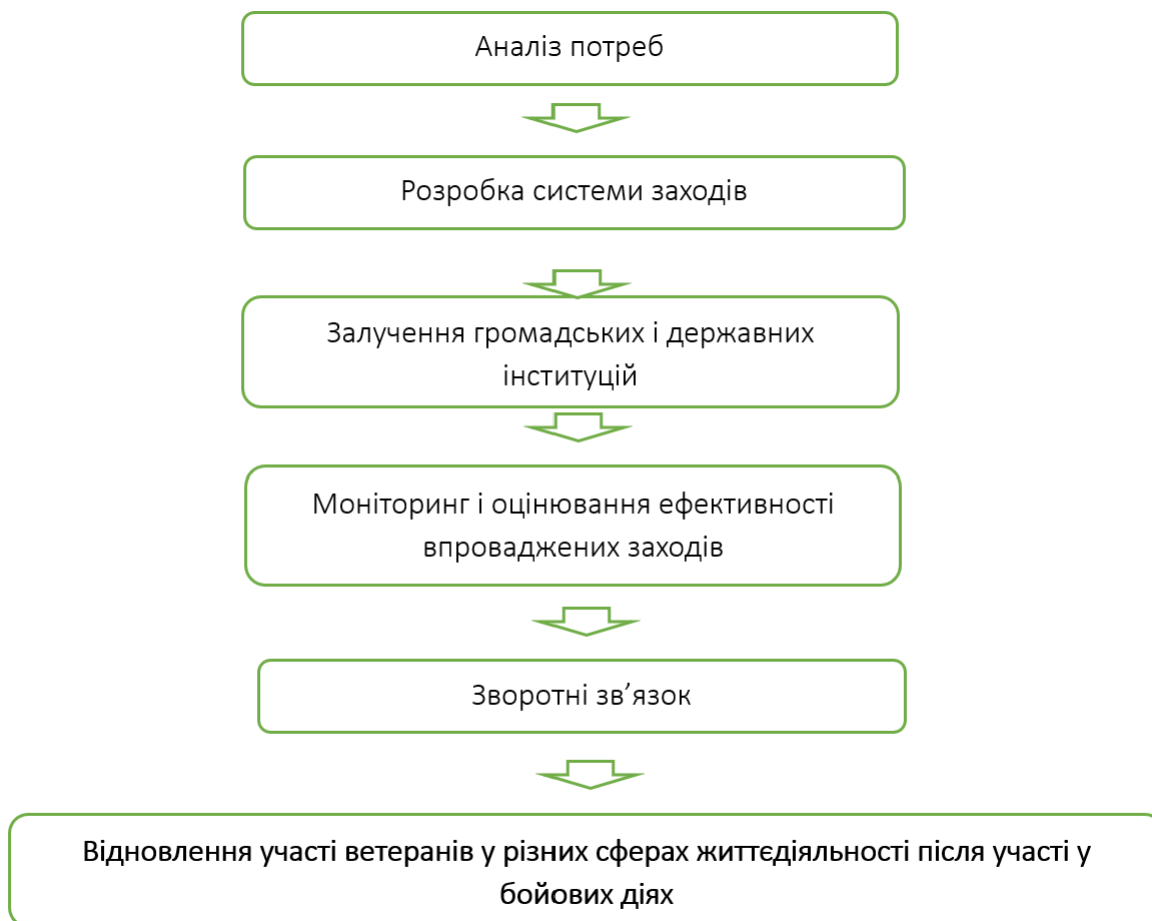

Рис. 1 Соціальна реінтеграція як технологія публічного управління

Отже, пріоритетна роль у процесі реінтеграції ветеранів відводиться органам публічної влади і їх готовності до ініціації і координації заходів, які сприяють відновленню участі ветеранів у соціальному, економічному, політичному та суспільному житті після участі у бойових діях.

Список літератури

1. Азьмук Н. Соціально-економічна та освітня реінтеграція ветеранів до ринку праці: український контекст. *Вісник економічної науки України*. 2023. № 2

(45). С. 117–122. URL: <http://www.venu-journal.org/download/2023/2023-2/15-Azmuk.pdf>

2. Грішнова О., Лисенко В. Реінтеграція учасників бойових дій у цивільне життя: проблеми зайнятості та шляхи їх розв’язання. *Вчені записки Університету “КРОК”*. 2024. № 2 (74). С. 146–156. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2024-74-146-156>

3. Дзюндзюк В. Б., Мельтюхова Н. М. та ін. Публічне адміністрування в Україні : навч. посіб. Харків : Магістр, 2011. 306 с.

4. Іщенко М., Міщук Є., Костенко А. Механізми та технології публічного управління й адміністрування у сфері партнерства місцевої влади з бізнес-структурами. *Держава та регіони. Серія : Державне управління*. 2019. № 3 (67). С. 159–164. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/3_2019/31.pdf

5. Коленіченко Т. І. Роль громадської організації в процесі соціальної адаптації ветеранів гібридної війни: досвід реалізації проекту “Норвегія–Україна”. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2022. № 2 (9). С. 197–208.

6. Корнієцький О., Орел А. Методологічні аспекти сучасних технологій публічного адміністрування: інноваційні інструменти. *Економіка та управління підприємствами*. 2016. С. 45–51.

7. Ніжейко К., Ковалівська К. (2024). Реінтеграція ветеранів у цивільне життя: міжнародний досвід та особливості в УКРАЇНІ. *Економіка та суспільство*, 2024. Випуск 67. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-161>

8. Петрик О. Механізми залучення держави до процесу розвитку соціального підприємництва як детермінанти реінтеграції військовослужбовців, ветеранів АТО/ООС та членів їх сімей. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. Випуск №3. С. 37-40. DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.3.5>

9. Яценко Л., Цимбалюк І., Колосок А. (2024). Теоретичні основи соціально-економічної реінтеграції ветеранів у цивільне суспільство. *Ввічливість. Humanitas*, (2). 2024. С 140–148. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.2.20>

СЕКЦІЯ 10
SECTION 10

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ
PSYCHOLOGICAL SCIENCES

УДК 159.942-054.73

Дуб В. Г.

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри психології

Дрогобицький державний педагогічний університет

імені Івана Франка

Николаїшин М. І.

студентка магістратури

факультет історії, педагогіки та психології

Дрогобицький державний педагогічний університет

імені Івана Франка

ЕМОЦІЙНІ ПЕРЕЖИВАННЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ЯК ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Актуальність обраної теми зумовлена складною ситуацією в нашій країні. Війна росії проти України спричинила появу внутрішньо переміщених осіб. Ситуація переміщення є кризовою, що може призводити до порушень психічного благополуччя, емоційних переживань, розладів та дезадаптації.

Емоційна сфера відіграє важливу роль у житті людини, виступаючи як сигнальна, регуляторна та оціночна система. Вона впливає на сприйняття, мислення, поведінку та мотивацію, допомагаючи оцінювати значущість подій та адаптуватися до різних ситуацій. Емоції та почуття складають своєрідну життєво важливу сторону внутрішнього життя людини. Внутрішній світ людини постає перш за все як емоційна реальність, як переживання. В кожний момент часу людина знаходиться в певному емоційному стані, переживає різноманітні

переживання та почуття – від радості, захоплення, упевненості, спокою, подиву до горя, страху, гніву, смутку, тривоги, зневаги.

Емоційні переживання – це складний комплекс психічних процесів, що включають емоції, почуття, настрої та інші стани, які відображають ставлення людини до навколишнього світу та себе. Вони можуть бути як короточасними реакціями на певні події, так і тривалими емоційними станами. Емоційні переживання внутрішньо переміщених осіб є серйозною психологічною проблемою, яка вимагає уваги та підтримки. Емоції відіграють важливу роль у житті ВПО, допомагаючи їм адаптуватися до нових умов, переробляти травматичний досвід та будувати нове життя. Вони є сигналом про те, що відбувається щось важливе, і допомагають орієнтуватися у складних обставинах.

Емоції відіграють важливу роль у житті ВПО, а саме:

- допомагають орієнтуватись у новій місцевості та адаптуватись до нових умов;
- приймають участь в обробці травматичного досвіду для зменшення негативних наслідків пережитого;
- можуть бути джерелом мотивації та пошуком нових сенсів;
- допомагають будувати нові соціальні зв'язки та знаходити підтримку;
- уміння розуміти та керувати емоціями покращує психічне здоров'я;
- підтримують психологічну стійкість.

Переживання, пов'язані зі статусом внутрішньо переміщеної особи, включають широкий спектр емоцій та психологічних станів. Сучасними науковцями (З. Спринська, В. Педоренко, В. Кердивар, В. Христенко) акцентується увага на серйозних проблемах в психоемоційній сфері ВПО. Вони вказують на формування у них синдрому “біженця”, ознаками якого є сильний стрес, фрустрація, агресивність, стресові розлади, невпевненість в собі, ригідність, почуття сорому та провини, високий рівень реактивної тривожності, високий рівень самотності, незадоволеність потреби у визнанні та самовизначенні, недовірливість та страх майбутнього [1;2;3]. Названі симптоми

можуть значно ускладнювати життя ВПО. Проте, важливо пам'ятати, що емоційні переживання ВПО є цілком нормальними в умовах стресової ситуації.

Вивчення емоційного стану переселенців є важливим кроком у наданні їм підтримки та допомоги. Важливо, щоб ВПО мали доступ до підтримки та ресурсів, які допоможуть їм навчитися розуміти свої емоції, допомагали їм впоратися з негативними наслідками війни та переходу на нове місце проживання. Розуміння та управління емоціями є ключовим для підтримки психічного здоров'я та покращення якості життя внутрішньо переміщених осіб.

Список літератури

1. Кердивар В. В., Христенко В. Є. Синдром жертви у внутрішньо переміщених осіб із зони локального воєнного конфлікту. Харків, 2021. 143 с.
2. Педоренко В. М. Особливості психоемоційного стану переселенців в умовах іншої країни (на прикладі Німеччини). *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. Серія: Психологія. № 5. С. 5–10.
3. Спринська З. В. Психологічні особливості внутрішньо переміщених осіб. *Теорія і практика сучасної психології*. 2018. №6. С. 50–56.

УДК 159.9

Лісніченко Т. В.

магістр психології,

магістр якості, стандартизації та сертифікації,

фахівець з якості ТОВ “РЕФОРМ”

ПСИХОЛОГІЯ ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА ТА ПСИХОЛОГІЧНО-СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА РОБІТНИКІВ

Виробничі підприємства мають відмінності від підприємств наукової та освітньої сфер діяльності. Але у всіх підприємств (установ, організацій) спрацьовує розподіл працівників за психологічним визнанням.

Працівники діляться во внутрішньому середовищі організації за типами та підпорядкуванням. На виробничих підприємствах чітко промальовуються, так звані, “касти та ієрархія” виконання завдань. На виробничому підприємстві повинно бути максимальне інформування співробітників для поліпшення виробничих процесів на всіх стадіях виконання роботи. Кожен наступний етап повинен коригувати попередній (у разі необхідності) для якісної роботи. Для цього налагодження внутрішньої комунікації відіграє важливу роль.

Від того в якій групі спілкування знаходиться людина, вона може мати різний статус. Якщо вибрати неправильну форму комунікації виникає негативна реакція учасників, серед яких [1]:

“– незадоволеність від належності до установи, в якій відбувається процес діяльності;

- незадоволеність від процесу роботи;
- виникнення інтриг та конфліктів;
- накопичення невисловлених образ;
- невизначеність стосунків тощо”.

Під час трудової діяльності виникають певні стреси (фізіологічні, психологічні), що призводить до нестачі енергоресурсів та розвитку фізичних захворювань [2].

Для результативної роботи виробничих підприємств необхідно приділяти увагу і умовам праці, щоб не спричинити таку стратегію поведінки робітників, яка б призвела до зниження процесу виробництва. Роботодавці (будь якого рівня) повинні знайти спільну мову зі співробітниками на всіх рівнях виробничого процесу.

З основних причин виробничих конфліктів постає [1]:

- залежність виробничих задач;
- протилежні вимоги до процесу тощо.

Міністерством економіки України розроблені “Методичні рекомендації щодо запровадження психосоціальної підтримки на робочому місці для роботодавців”. Розглянуті фактори психосоціальних ризиків, дані приклади анкет оцінювання психосоціальних потреб, та наведені рекомендації щодо розроблення програми (плану заходів) надання психосоціальної підтримки.

Список літератури

1. Психологія управління в організації : навчальний посібник / М. Д. Прищак, О. Й. Лесько. – Вінниця, 2012. – 141 с.
2. Психологія професійної діяльності: підручник / за ред. С. К. Шандрука. Тернопіль: ЗУНУ, 2022. 256 с.

УДК 159.923.2:316.647:331.101.3

Потапов С. О.

аспірант кафедри загальної та соціальної психології
Навчально-наукового інституту управління, психології та безпеки
Львівського державного університету внутрішніх справ

ФЕНОМЕН РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ: ВІКОВІ, ГЕНДЕРНІ ТА ПРОФЕСІЙНІ ТА СИТУАЦІЙНІ ЧИННИКИ

У сучасних умовах суспільних трансформацій, соціальних потрясінь, воєнних викликів та глобальної нестабільності питання збереження психологічного благополуччя особистості набуває особливої ваги. Резильєнтність, як здатність ефективно долати стрес, адаптуватися до змін і відновлювати внутрішню рівновагу, стає ключовим психологічним ресурсом у різних сферах життєдіяльності. Водночас її прояви не є універсальними, а залежать від комплексу чинників — вікових, гендерних, професійних і ситуаційних. Вивчення цих детермінант дозволяє краще зрозуміти механізми формування стійкості до стресу в різних соціальних та професійних групах, що особливо важливо для розроблення ефективних програм підтримки, профілактики вигорання та підвищення адаптивного потенціалу. Актуальність дослідження також зумовлена необхідністю наукового обґрунтування індивідуально-зорієнтованих підходів у психологічній допомозі, освіті, кадровому управлінні та реабілітаційних практиках.

Тему резильєнтності в українському психологічному дискурсі активно досліджують як у загальнотеоретичному, так і в прикладному аспекті — з урахуванням вікових, гендерних, професійних та ситуаційних чинників. Серед провідних українських науковців, які вивчали цю проблематику, варто згадати В. Слободяник, яка досліджувала феномен резильєнтності у контексті вікових особливостей, зокрема в молоді та підлітків, розглядала механізми формування психологічної стійкості в умовах соціальних змін і кризи ідентичності [7].

П. Лушин та Я. Сухенко також розкривають цікавий погляд на резильєнтність. Авторами пропонується екофасилітативний підхід до резильєнтності – бачення цього явища як властивості відкритих динамічних систем, які взаємодіють із середовищем. Це означає, що стійкість особи формується завдяки активній взаємодії з ресурсами екосистеми (родина, школа, соціум) [5].

О. Кокун у своїй монографії про життєстійкість і резильєнтність людини в сучасному світі розглядає як теоретичні аспекти цього феномену, так і результати емпіричних пошуків, зокрема, чинники та механізми зміцнення, практичні стратегії, що можуть використовуватись у професійній роботі, освіті та психологічному консультуванні. Особливу увагу він звертає на технології підвищення життєстійкості та резильєнтності в умовах війни та різних соціальних змін та потрясінь [3].

Ці та інші [1; 2; 4; 6] дослідження охоплюють широкий спектр вікових категорій (від підлітків до людей літнього віку), враховують соціокультурний контекст, особливості професійного середовища, гендерні ролі, а також екстремальні умови, такі як війна, міграція, втрата тощо. Більшість цих авторів мають публікації в українських фахових виданнях з психології.

Резильєнтність як здатність особистості адаптуватися до труднощів, зберігати психологічну стійкість та відновлюватися після кризових ситуацій формується протягом усього життя, однак має певні вікові особливості. Вона не є вродженою властивістю, а радше результатом складної взаємодії біологічних, психологічних, соціальних та культурних чинників, які змінюються залежно від етапу онтогенезу.

У дитинстві та підлітковому віці закладається основа резильєнтності – це насамперед безпечна прив’язаність, підтримка з боку значущих дорослих, розвиток емоційної регуляції, навичок вирішення проблем, позитивної самооцінки. Дослідження показують, що діти, які зростають у стабільному середовищі з передбачуваними реакціями дорослих, мають вищі шанси на розвиток стійкості у майбутньому. Водночас навіть у складних умовах, за

наявності хоча б одного підтримуючого дорослого, можуть формуватись основи резильєнтності.

У молодому віці (період юності та ранньої дорослості) резильєнтність пов'язана з усвідомленням власної ідентичності, автономією, здатністю приймати відповідальність, адаптацією до соціальних і професійних викликів. На цьому етапі важливими чинниками є підтримка однолітків, доступ до освіти, можливість реалізації в значущій діяльності, а також перші самостійні спроби подолання труднощів.

У зрілому віці формування резильєнтності набуває більш комплексного характеру. Вона стає стійкішою завдяки життєвому досвіду, сформованим механізмам подолання, системі цінностей і переконань. Водночас зростає значення таких факторів, як баланс між професійним і особистим, підтримка соціального оточення, відчуття сенсу життя, а також здатність до рефлексії.

У літньому віці резильєнтність часто проявляється через прийняття неминучих змін (втрата ролей, здоров'я, близьких) і водночас збереження внутрішнього ресурсу, позитивного ставлення до життя, здатності до вдячності, прощення та ретроспективного осмислення життєвого шляху. У цьому віці чинниками підтримки резильєнтності є духовні практики, участь у спільнотах, міжпоколінне спілкування та досвід подолання попередніх життєвих криз.

Основними чинниками формування резильєнтності у віковому аспекті є сімейне середовище – емоційна підтримка, стиль виховання, безпечна прив'язаність; освітній простір – розвиток соціальних і когнітивних навичок, досвід досягнення; особистісні риси – самооцінка, оптимізм, емоційна регуляція; соціальні зв'язки – підтримка з боку друзів, колег, суспільства; культурні та духовні ресурси – цінності, віра, традиції, що підтримують сенс і надають надію.

Отже, резильєнтність – це динамічне утворення, що формується у взаємодії особистості з довкіллям і потребує підтримки на кожному віковому етапі.

Гендерні відмінності в гормональному фоні, нервовій системі і фізіологічних реакціях на стрес впливають на реактивність та процеси регуляції емоцій.

Наприклад, у жінок більша активність у системах, що відповідають за емоційне сприйняття, що може посилювати як вразливість, так і здатність до емоційної підтримки інших.

Традиційні уявлення про мужність і жіночність визначають, які стратегії подолання стресу вважаються прийнятними. Чоловіки часто соціалізуються у напрямку приховування емоцій і вирішення проблем через дії, жінки – у напрямку емоційної відкритості та пошуку соціальної підтримки.

Дослідження показують, що жінки частіше застосовують стратегії емоційної підтримки, звертаються за допомогою і використовують соціальні мережі, що сприяє підвищенню резильєнтності через зміцнення соціальних зв'язків. Чоловіки частіше вдаються до проблемно-орієнтованих стратегій або уникнення, що може як допомагати, так і ускладнювати адаптацію залежно від ситуації.

Важливо враховувати, що сучасне розуміння гендеру виходить за межі біологічної статі і включає гендерну ідентичність та гендерні ролі, які можуть варіюватися. Люди з різною гендерною ідентичністю можуть мати особливі потреби в підтримці та розвитку резильєнтності.

В професійній сфері, особливо в допомагаючих професіях (медицина, педагогіка, соціальна робота), де переважають жінки, важливо враховувати специфіку стресорів і ресурсів з урахуванням гендерного балансу. Різниця у досвіді стигматизації, робочих навантажень та очікуваннях від професійної поведінки впливає на формування стійкості.

Деякі дослідження вказують, що жінки більш схильні до розвитку тривожних розладів і депресії, що може знижувати резильєнтність, якщо немає адекватної підтримки. Чоловіки ж більше ризикують піддаватися зовнішнім стресорам, зокрема через соціальну ізоляцію або уникання емоційної підтримки.

Отже, вікові та гендерні аспекти резильєнтності демонструють, що ефективні програми підтримки психологічної стійкості мають враховувати індивідуальні особливості, пов'язані з гендером, і створювати умови для розвитку різних стратегій подолання, які відповідають як біологічним, так і соціокультурним

чинникам. Такий підхід підвищує якість психосоціальної допомоги, знижує ризики вигорання і сприяє більш ефективній адаптації до життєвих викликів.

Список літератури

1. Бойко-Бузиль Ю.Ю. Резильєнтність як чинник психічного здоров'я особистості. Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві : зб. матеріалів IV Всеукр. конф., Львів, 2021. С.23–30.

2. Гачак-Величко Л.А., Падагуц О.В. Складові психічного здоров'я військовослужбовців та їх збереження в умовах широкомасштабного вторгнення РФ в Україну // Матеріали 3'їзду психологів, 2022. С.73–80.

3. Кокун О. М. Життєстійкість і резильєнтність людини в сучасному світі: теорія, дослідження, практика : монографія. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2025. 214 с.

4. Костюченко О. В., Бриль М. М. Розвиток психологічної резильєнтності особистості як складника здоров'я арттерапевтичними засобами. Прикладна психологія. Професійна й організаційна психологія. 2022. Вип. 33 (72), ч. 2. С. 43–51.

5. Лушин П.В., Сухенко Я.В. Системна резильєнтність: екофасилітативна перспектива (на прикладі батьківсько-дитячих стосунків). Вісник післядипломної освіти: збірник наукових праць. Серія “Соціальні та поведінкові науки; Управління та адміністрування”. Вип. 31(60). С. 91-110.

6. Резильєнтність в умовах війни: теорія, практика. Зб. матеріалів III Всеукр. конф. молодих вчених, Тернопіль, 23 квіт. 2025. С.1–200.

7. Слободяник В.І. Формування здорового способу життя майбутніх фахівців ризиконебезпечних професій. Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві : збірник матеріалів VII Всеукраїнської науково практичної конференції (28 жовтня 2022 року) / уклад. В. С. Бліхар. Львів : Львівський державний уні верситет внутрішніх справ, 2022. С. 338-343.

СЕКЦІЯ 11
SECTION 11

МЕДИЧНІ ТА ФАРМАЦЕВТИЧНІ НАУКИ
MEDICAL AND PHARMACEUTICAL SCIENCES

УДК 616-001.17:31

Єхалов В. В.

к.м.н., доцент

доцент кафедри анестезіології, інтенсивної терапії та
медицини невідкладних станів ФПО,
Дніпровський державний медичний університет

Романюта І. А.

к.м.н., доцент,

доцент кафедри терапевтичної стоматології,
Дніпровський державний медичний університет

Миронов Д. В.

к.м.н.,

асистент кафедри анестезіології, інтенсивної терапії та
медицини невідкладних станів ФПО,
Дніпровський державний медичний університет

ТЕРМІЧНІ ОПІКИ РОТОВОЇ ПОРОЖНИНИ В ДОРΟΣЛИХ І ДІТЕЙ

Термічні опіки ротової порожнини (ТОРП) - це здебільшого ураження слизової оболонки рота, що виникають внаслідок контакту гарячої їжі зі слизовою оболонкою рота. Найбільшими винуватцями є гарячий сир у піці та гаряча кава/чай. Мікрохвильові печі нагрівають продукти від центру до країв і можуть призвести до того, що ядро молока, рідини або суміші стане надосадовим середовищем, тоді як зовнішня частина залишається прохолодною на дотик. Неправильне використання мікрохвильових печей може бути особливо небезпечним для вразливих людей, таких як немовлята, які можуть отримати опіки піднебіння від нагрітого в мікрохвильовій печі дитячого молока; та людей похилого віку, іноді спричиняючи значні термічні травми, які можуть призвести до надзвичайних ситуацій, таких як пошкодження гортані.

Багато дітей надходить до спеціалізованих стаціонарів з опіками ротової порожнини після годування рідинами, які, здавалося б, були належної температури [1, с. 3].

Немовлята, зокрема, можуть бути більш вразливими через нездатність нейтралізуватися від збудника. Малюки часто починають тягнутися за чашками на столах де можуть міститися гарячі напої. Зазвичай, коли щось гаряче кладуть до рота, воно рефлекторно одразу ж випльовується, що робить ТОРП рідкісними. Однак вони були зареєстровані у дітей з недостатньо розвиненим розпізнаванням температури їжі або в дорослих зі зниженим відчуттям температури в ротовій порожнині, таких як ті, хто носить зубні протези або перебуває в стані алкогольного сп'яніння [2, с.2]. Системні захворювання, такі як цукровий діабет, можуть бути пов'язані з дизестезією слизової оболонки рота, яка може сприяти виникненню термічних опіків у роті, завдаючи значно більшої шкоди, ніж насправді відчуває пацієнт. Оскільки захворювання зараз є більш поширеним, його потенційні ускладнення в ротовій порожнині спостерігатимуться дедалі частіше. В літературі повідомляється про поширеність ТОРП до 24,6% серед всіх опіків серед дітей та молодих пацієнтів. Описані ТОРП внаслідок контакту із гарячими металевими предметами, та ятрогенні ускладнення при використанні лазерної хірургії. Нерідко опіки слизової ротової порожнини спричиняються в осіб з особливими потребами. До ТОРП легкого ступеня часто приводить паління біді (коли вогонь знаходиться у ротовій порожнині) Інші причини включають опіки ротової порожнини внаслідок вибухів електронних сигарет [3, с.17].

Канабіс має більш високу температуру згоряння, ніж тютюн, тому курець підлягає більш високому ризику термічного опіку м'яких тканин ротової порожнини. Хронічні термічні опіки спричиняють гіперкератоз слизової оболонки ротової порожнини. Дифузний, двобічний, напівпрозорий лейконевротичний набряк є сіруватим ущільненням на букальній слизовій оболонці. У афро-карибських народів це зустрічається частіше, і до певного часу вважалося варіантом норми. Гідрохлорид кокаїну має високу температуру кипіння і не випаровується при температурах згоряння [4, с. 278; 5, с. 158]. Пошкодження ротоглотки можуть бути різними, починаючи від поверхневих до

глибоких некротичних опіків основи язика, надгортанника та грушоподібних синусів, що є результатом вдихання гарячої пари вільної основи кокаїну. Нагрітий дим, що вдихається, контактує безпосередньо зі слизовою оболонкою щік і піднебіння. Користувачі креку часто мають пухирі та виразки та порізи на губах і в ротовій порожнині. Це може бути результатом прямого контакту із розігрітою скляною трубкою та з гарячим димом [6, с.143].

Клінічно значущі самозавдані травми можуть призвести до утворення значних виразок у роті та зазвичай загоюються не менше ніж за 2 тижні. Присутність множинних уражень спростовує діагноз еритроплакії, встановлений Всесвітньою організацією охорони здоров'я для червоних плям. Термічний опік ротової порожнини зазвичай загоюється довше, але якщо цей термін не дотримується, завжди повинна виникати підозра на потенційно злоякісне захворювання і слід провести біопсію. Інколи пацієнти можуть вживати тверду їжу лише через 6 тижнів після травми.

Легкі ТОРП зазвичай вони не мають наслідків, оскільки тривають відносно короткочасно та охоплюють порівняно невеликі ділянки. Передня третина язика та піднебіння є поширеними місцями опіків, спричинених гарячою їжею та напоями. Пацієнт зазвичай не знає про причину ураження, доки не буде зібрано ретельний анамнез. Поверхневий некроз або виразки найчастіше є результатом поєднання гарячого сиру, що утримує тепло, та спецій, які є бажаною особливістю піци (так само, глазур і желе в тісті з начинкою) [2, с.1].

Клінічно ТОРП супроводжуються значним болем, що посилюється при вживанні їжі. Спостерігається опуклість та гіперемія ураженої ділянки. Слиновиділення безконтрольно посилюється. Температура фебрильна.

Спостерігаються запаморочення, сонливість, нудота та блювання. Локально утворюються пухирі, що заповнені рідиною, при розкритті яких утворюються болісні виразки, можливо з ділянками некрозу.

Найпоширенішими місцями термічних опіків є піднебінна дуга та передня частина язика. У разі опіків передньої частини дна рота необхідно оцінити прохідність підщелепних слинних протоків. Найчастіше термічні опіки проявляються як ерозивні ураження з виразками, що виникають у надзвичайно важких випадках. Класичною картиною термічних опіків є ерозії овальної

або колоподібної форми з еритематозними краями, що оточують білувату пошкоджену слизову оболонку. Пацієнтам з термічними опіками дна рота слід негайно провести обстеження та лікування. Більшість випадків є незначними, але іноді вони можуть бути досить важкими та вимагати невідкладного лікування [3, с.17].

Постановка діагнозу здійснюється на підставі скарг постраждалого, даних анамнезу та результатів ретельного обстеження проблемної ділянки.

Опік слизової оболонки рота далеко не завжди потребує кваліфікованої медичної допомоги. Ушкодження першого та другого ступеня можна вилікувати в домашніх умовах, обмежившись наданням потерпілому засобів першої допомоги або рецептами народної медицини.

Невідкладна допомога передбачає рясне ополіскування обпеченої слизової оболонки ротової порожнини прохолодною водою та накладання компресів. Анестезуючий гель може бути потенційним терапевтичним засобом для сильних опіків, які супроводжуються появою виразок і пухирів. Для усунення термічних опіків ротової порожнини призначають антибіотики, протизапальні та знеболюючі препарати із обробкою уражених ділянок спеціальними аерозолями, мазями чи гелями. Більш складні випадки можуть вимагати госпіталізації.

Залежно від місця та розміру уражень, варіанти лікування включають нестероїдні протизапальні препарати, антибіотики, антисептичні ополіскувачі для рота, покриття захисною пом'якшувальною пастою або плівкою з гідроксипропілцелюлози, місцеві анестетики та хірургічне очищення рани. Хірургічне лікування показане у випадку контрактур та пошкоджень проток слинних залоз з метою уникнути формування великих рубців і навіть небезпечного для життя звуження дихальних шляхів або стравоходу [3, с.18].

Низькорівнева лазерна терапія (НЛТ) впливає на проліферацію клітин, шлях трансформуючого фактора росту сполучної тканини бета/малоплідних кісток проти декапентаплегічного шляху, ангіогенез та стимулює мезенхімальні стовбурові клітини. Ці механізми дії забезпечують позитивний вплив на кілька клінічних результатів, включаючи ураження, які потребують швидшого загоєння ран та уникнення вторинних інфекцій.

Клінічно значущі самозавдані травми можуть призвести до утворення широких виразок у роті та зазвичай загоюються не менше ніж за 2 тижні. Використання місцевих кортикостероїдів, здається, не тільки повільніше загоює опік, але й залежить від дотримання пацієнтом лікування, оскільки лазерна терапія є більш контрольованим методом терапії, який виконується клініцистом.

Травматична виразка, незалежно від причини її виникнення, зазвичай гоїться протягом 2 тижнів після усунення джерела травми. Термічний опік у ротовій порожнині зазвичай гоїться довше, але якщо цей термін не дотримується, завжди має виникнути підозра на потенційно злоякісне захворювання, і слід провести біопсію.

Список літератури

1. McKinney R, Brizuela M, Olmo H. Physical and Chemical Lesions of the Oral Mucosa. [Updated 2025 Jan 22]. In: StatPearls [Internet]. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing. 2025 Jan-. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK572079/>.
2. Iwata S, Nishida N, Murakawa S, et al. A Case of Thermal Burns of the Larynx in a Toddler. Cureus. December 06. 2024;16(12): e75240. doi:10.7759/cureus.75240
3. Sahoo SR. Thermal Burn at an Unusual Site in the Oral Cavity: A Case Report. Bombay Hospital Journal. Jan-Mar 2024; 66(1): 17-18. doi: 10.15713/ins.bhj.172
4. Bravo R, Faria AC, Brito-da-Costa AM, et al. Cocaine: An Updated Overview on Chemistry, Detection, Biokinetics, and Pharmacotoxicological Aspects including Abuse Pattern. Toxins. 2022;14(4):278. doi: 10.3390/toxins14040278.
5. Kravets OV, Yekhalov VV, Sedinkin VA, Romanyuta IA. Problems of the oral cavity and anesthetic care in users of various forms of cocaine (scientific and literary review). Oral and General Health. 2024;5(4):155-164. Ukrainian. doi: <https://doi.org/10.22141/ogh.5.4.2024.204>.
6. Faelens G, Corriols-Noval P, Morales-Angulo C. Otolaryngology manifestations of cocaine abuse. An Orl Mex. 2021; 66 (2): 140-150. doi: 10.24245/aorl.v66i2.5122.

УДК 616.716.8 + 616.06

Малишевський І. О.

к.мед.н., доцент,
генеральний директор,
Буковинський клінічний онкологічний центр

Мишковський Ю. М.

к.мед.н.,
асистент кафедри загальної хірургії та урології,
Буковинський державний медичний університет

Кифяк П. В.

к.мед.н.,
асистент кафедри анестезіології та реаніматології,
Буковинський державний медичний університет

**ГЕОПРОСТОРОВИЙ МУЛЬТИАГЕНТНИЙ АНАЛІЗ
ЗЛОЯКІСНИХ НОВОУТВОРЕНЬ ОРГАНІВ ЧЕРЕВНОЇ ПОРОЖНИНИ
З УРАХУВАННЯМ ВИСОКОГО ІНДЕКСУ МАСИ ТІЛА**

Стандартизований рівень поширення злоякісних новоутворень різної локалізації включаючи немеланомний рак шкіри для чоловіків і жінок у 2020 році становив 197,9 на 100 000 населення, з найбільшим рівнем у Австралії (468,0 на 100 000) та новій Зеландії (438,1 на 100 000). Цей показник є суттєво вищим у чоловіків (218,6 на 100 000), ніж у жінок (182,6 на 100 000). Оскільки кількість злоякісних новоутворень зростає майже в усіх країнах, вивчення чинників ризику неефективного лікування раку є однією з найважливіших проблем охорони здоров'я XXI століття. Вважається, що близько 40% випадків раку можна запобігти, зменшивши вплив факторів ризику раку, включаючи дієту, харчування (ожиріння) та фізичну активність [1, 2].

Злоякісні новоутворення (ЗН) органів черевної порожнини і травної системи у цілому – посідають одне з найбільш важливих місць у загальній структурі

онкологічної патології. Загальновідомо, що новоутворення можуть виникати за будь якої локалізації, за умови наявності клітин, що реплікують. Шлунково-кишковий тракт загалом, а також інші органи черевної порожнини містять різні клітинні елементи, що володіють потенціалом до канцерогенезу, саме тому, злоякісні новоутворення цієї локалізації є одними з найпоширенішими серед новоутворень інших локалізацій. Іншими особливостями ЗН органів черевної порожнини є труднощі адекватної діагностики та висока частота ускладнень, що потребує негайної госпіталізації та призводить до високого рівня летальності [3, 4].

Зростаюча кількість онкологічних пацієнтів як в Україні, так і в світі ставить перед онкологами все нові і нові виклики, пов'язані з різноманітними аспектами перебігу, лікування та реабілітації. Прогресуюче старішання населення, погрішності харчування та інші чинники ризику (метаболічні, ожиріння, генетичні, фізіологічні тощо) призводять до збільшення частки людей з ризиком ЗН абдомінальної локалізації у загальній популяції, особливо у цивілізованих країнах. При цьому можуть спостерігатися суттєві відмінності у різних популяціях [5, 6]. У зв'язку з вищевказаним, потребує уточнення епідеміологічна характеристика показників захворюваності, частоти зустрічання та смертності тощо хворих на ЗН органів черевної порожнини.

Метою роботи є визначити статистично-епідеміологічні параметри злоякісних новоутворень органів черевної порожнини.

Дослідження виконане на базі Буковинського обласного клінічного онкологічного центру та охоплює матеріали та статистичної звітності стосовно 21259 хворих на пухлини різної локалізації. Розрахунок показників здійснювали за допомогою програмних пакетів MS Access та MS Excel на базі середовища Microsoft Office.

Як встановлено, новоутворення органів черевної порожнини складають 32,4%-37,1% від загальної кількості новоутворень різної локалізації. Розподіл хворих на ЗН органів черевної порожнини за стадіями розвитку відносно рівномірний, незважаючи на вірогідні відмінності при різних локалізаціях новоутворень

Таким чином, злоякісні новоутворення органів черевної порожнини становлять 32,4% (на обліку) та 37,1% вперше встановлених від загальної кількості пухлин різної локалізації, що засвідчує важливе значення подальших досліджень. Значна частина пухлин органів черевної порожнини діагностується у пізніх (III-IV) стадіях розвитку патологічного процесу (до 94,7% у печінці та внутрішньопечінкових жовчовивідних шляхів). Виявлені суттєві відмінності у клінічно-епідеміологічних характеристиках потребують подальшого дослідження.

Список літератури

1. American Institute of Cancer Research & World Cancer Research Fund Global cancer data by country. [Internet]. 2020 [cited 2025 Jun 29]. Available from: <https://www.wcrf.org/dietandcancer/cancer-trends/data-cancer-frequency-country>.
2. Arteaga CL, Adamson PC, Engelman JA, et al. AACR Cancer Progress Report 2014. Clin Cancer Res. 2014. 20(19 Suppl). S1-S112.
3. Ioffe O, Dibrova Yu, Stets M, Perepadia VM, Ryabyi S, Knut R, Sydorchuk R. Early endoscopic photodynamic diagnosis of colonic lesions. The Medical-Surgical Journal (Revista Medico-Chirurgicala Iasi). 2020. 124(3). 419-424.
4. Sartelli M, Abu-Zidan FM, Catena F, et al. Physiological parameters for Prognosis in Abdominal Sepsis (PIPAS) Study: a WSES observational study. World J Emerg Surgery. 2019. 14. 34. <https://doi.org/10.1186/s13017-019-0253-2>.
5. Carmichael JC, et al. Clinical Practice Guidelines for Enhanced Recovery After Colon and Rectal Surgery from the American Society of Colon and Rectal Surgeons and Society of American Gastrointestinal and Endoscopic Surgeons. Dis Colon Rectum. 2017. 60. 761-784.
6. Wu CY, Lin JT. The changing epidemiology of Asian digestive cancers: from etiologies and incidences to preventive strategies. Best Pract Res Clin Gastroenterol. 2015. 29. 843-853.

УДК 582.32

Павлишак Я. Я.

к. с.-г. н., доцент кафедри біології та хімії,

Литвинко І.

здобувач освіти 3 курсу

Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка

БІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ФАРМАКОЛОГІЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ЛАВАНДИ ВУЗЬКОЛИСТОЇ (*LAVANDULA ANGUSTIFOLIA* MILL.)

Лаванда вузьколиста (*Lavandula angustifolia* Mill.) є однією з основних ефіроолійних рослин в Україні. Походить із Середземномор'я, природньо росте на сухих схилах південної Франції, в східній Іспанії.

Це багаторічний вічнозелений напівчагарник висотою до 60 см, відноситься до родини губоцвітих (*Lamiaceae*). Кущ лаванди має кулясту форму із розгалуженими напівздерев'янілими пагонами. Корінь глибоко проникає в ґрунт, дерев'янистий у верхній частині товстий. Листки від темного до світло-зеленого забарвлення, супротивні, зберігаються упродовж цілого року на пагонах. Залежно від умов вирощування через 5-6 років пагони всихають, а з бруньок на кореневій шийці формуються нові пагони [1].

Сировину лаванди використовують для отримання ефірної олії, яка знаходиться в усій рослині, але найбільша концентрація в суцвіттях (0,8 - 3,0 %). Ефірна олія є важливим джерелом сировини для парфумерної, фармацевтичної, харчової промисловості. Слід зазначити, що ефірну олію використовують у сільському господарстві для виробництва органічних засобів захисту рослин від шкідників [5]. Олія лаванди володіє седативними, протизапальними, антисептичними, бактерицидними властивостями. Найбільша кількість ефірної олії міститься у залозах на чашечках квітів. У віночках мало олії, проте вона має найвищу якість. Утворення ефірної олії у лаванди є її захисною реакцією на посуху.

Цим пояснюється найбільший вміст ефірної олії в суцвіттях лаванди в жаркі денні години, відповідно дощі під час цвітіння знижують вміст олії в суцвіттях [1].

Лаванду можна вирощувати на кам'янистих, еродованих та малопродуктивних ґрунтах, крім того, вона є цінним медоносом. Як відомо, один гектар лаванди за період цвітіння дає понад 100 кг білого, ароматного меду, який має чудові смакові якості. Лаванда очищає повітря від патогенних бактерій через виділення ефірних олій, основними складовими якої є ліналілацетат, ліналоол і гераніол [2].

Застосовують у медицині суцвіття лаванди при лікуванні мігрені, неврастенії, серцево-судинних захворювань, ревматизму, при сечокам'яній хворобі, олію використовують в стоматології для лікування інгаляціями ларингіту, ринітів тощо.

Мета дослідження - вивчення особливостей росту та розвитку лаванди вузьколистої залежно від строків садіння. Дослідження проведено на базі навчально-дослідної ділянки Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Територія навчально-дослідної ділянки належить до ґрунтово-кліматичної зони Передкарпаття України. Ґрунти поля, на якому проводили дослідження дерново-підзолисті середньо суглинкові. Вміст гумусу в орному шарі становив 2,75; реакція ґрунтового розчину слабо кисла, забезпеченість поживними речовинами – середня. Клімат зони Передкарпаття (Дрогобицький район) помірно теплий з достатньою кількістю опадів.

Дослідження виконувались у відповідності до методики проведення польових дослідів по вивченню основних прийомів вирощування сільськогосподарських культур.

Відомо кілька способів розмноження лаванди: насінням, відводками, поділом куща, здерев'янілими та зеленими живцями. Під час досліджень ми використовували дворічні рослини, які ділили навпіл і висаджували у різні строки (друга декада квітня (весняний) та в друга декада жовтня (осінній) з шириною міжрядь 50 x 50 см. Догляд за рослинами полягав у боротьбі з бур'янами та розпушуванні ґрунту в міжряддях.

За фенологічними спостереженнями лаванда проходить фази – відростання, поява квітконосів та цвітіння. З середини червня починалося цвітіння рослин упродовж 20-30 днів. Цвітіння у рослин осіннього строку садіння почалося на 8 днів раніше у порівнянні з весняним строком. У фазі масового цвітіння проводили

біометричний аналіз. Так, висота рослин за нашими спостереженнями коливалася в межах 29,5-42,4 см. Рослини осіннього строку садіння виявилися більш високорослі, у порівнянні з рослинами весняного строку садіння.

Лаванда відноситься до світлолюбних рослин, при затіненні пагони сильно витягуються, квітки зменшуються у розмірі, і знижується вміст олії. Слід відзначити, що лаванда є посухостійкою рослиною, але критичний період, під час якого вона потребує найбільше вологи – від початку вегетації до початку цвітіння. Для лаванди характерний перехресний тип запилення, але може і самозапилюватись. Вона є досить холодостійкою рослиною – яка може витримувати морози взимку до мінус 20 °С, а за наявності снігу товщиною 25 см – навіть до 28 °С. Сходи витримують приморозки до мінус 8-10 °С. Для лаванди у період вегетації кращою є тепла погода, а під час цвітіння сприятливою є жарка. Багато авторів [1; 4] вважають критичною для лаванди вузьколистої температуру повітря - 25...30 °С і нижче. Щодо родючості ґрунту, то вона є невибагливою до ґрунтів. Але кращими для неї є чорноземи з домішками каміння та щебню. Варто відзначити, що лаванда може рости та давати врожай упродовж 20 років і більше.

Ґрунтово-кліматичні умови сприятливі для росту та розвитку лаванди вузьколистої. Одержані результати досліджень підтверджують, що лаванда вузьколиста не вибаглива до умов росту рослина.

Список літератури

1. Свиденко Л.В., Глущенко Л.А., Вергун О.М. Оцінка впливу погодних умов на господарсько-цінні ознаки *Lavandula angustifolia* L. в умовах Херсонської обл. *Агроекологічний журнал*. 2022. №3. С. 84 – 93.
2. Свиденко Л.В., Єжов В.М. Перспективи вирощування деяких ефіроолійних культур у Степу Південному. *Вісник аграрної науки*. 2015. № 6. С. 20-24.
3. Кременчук Р. І., Китаєв О. І. Оцінка морозостійкості лаванди вузьколистої. *Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин*. 2017. № 13(2). С. 155 – 161.
4. Рудник-Іващенко О. І., Кременчук Р. І. Біологічні особливості рослин лаванди за насіннєвого способу розмноження у Лісостеповій зоні України. *Наукові доповіді НУБІП України*. 2018. № 4 (74).
5. Burfield T., Reekie S.L. Mosquitoes, malaria and essential oils. *Intern J Aromather*. 2005. 15(1). P. 30 – 41.

СЕКЦІЯ 13
SECTION 13

ХІМІЧНІ НАУКИ
CHEMICAL SCIENCES

УДК 628.165

Крижановська Я. П.,

PhD, асистент кафедри Екології та
технології рослинних полімерів

Гомеля М. Д.,

д.т.н., професор, завідувач кафедри Екології та
технології рослинних полімерів

Шаблій Т. О.,

д.т.н., професор кафедри Екології та
технології рослинних полімерів

Макаренко І. М.,

к.т.н., ст. наук. спів. кафедри Екології та
технології рослинних полімерів

Інженерно-хімічний факультет

Національний технічний університет України

“Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”

**ПЕРЕРОБЛЕННЯ КОНЦЕНТРАТІВ ПРОЦЕСІВ ОПРІСНЕННЯ ВОДИ
З ОТРИМАННЯМ АЛЮМІНІЄВИХ КОАГУЛЯНТІВ**

Проблема ефективних технологій знесолення води на сьогодні є досить актуальною. Пов'язано це із необхідністю все ширше використовувати у промисловому та комунальному водо- і теплопостачанні пом'якшену або знесолену воду, глибокознесолену воду в енергетиці. За умов обмежених запасів прісної води досить гостро стоїть проблема демінералізації морської та артезіанської води. Доцільним є знесолення шахтних вод з підвищеною мінералізацією для розширення фонду джерел питного та промислового

водопостачання. Важливо також знесолювати стічні води підприємств та шахт для захисту водних екосистем від надмірної мінералізації.

Поширенню технологій знесолення води, таких як: іонний обмін [1–3], мембранні технології [4, 5], у тому числі з використанням керамічних мембран [6], електродіалізу [7, 8] перешкоджає відсутність доцільних способів переробки елюатів та концентратів. Проблеми виникають у випадку скиду концентратів з мінералізацією вищою за 1000 мг-екв/дм³ навіть у море. Скид таких вод у прісноводні річки та озера заборонений.

Частіше за все для переробки концентратів використовують процеси випаровування [9]. Проте дані процеси занадто енерговитратні, щоб використовуватись у великих масштабах. Енерговитратними є і процеси виморожування, які, крім того, характеризуються низькими значеннями продуктивності та селективності. У разі забруднення концентратів сульфатами та іонами жорсткості їх можна переробляти реагентними методами.

Метою даної роботи було створення ефективного методу переробки розчинів солей близьких за складом до концентратів баромембранного опріснення води в результаті вивчення процесів опріснення даних розчинів електродіалізом при використанні алюмінієвих анодів з отриманням водню, лугу та хлориду алюмінію.

Об'єктом досліджень були процеси переробки концентратів та елюатів, що утворюються у процесах опріснення природних поверхневих, артезіанських та шахтних вод із підвищеною мінералізацією методом зворотнього осмосу та іонного обміну.

Дослідження електродіалізного розкладання солей у водних розчинах проводились з використанням дво- та трикамерних електролізерів (рис. 1, 2).

Електроліз розчину хлориду натрію концентрацією 1900 мг-екв/дм³ в двокамерному електролізері (мембрана МК-40) проводили при щільності струму 8,33 А/дм². Розчин хлориду натрію поміщали в анодну камеру, а в катодній камері помістили розчин лугу, концентрацією 63 мг-екв/дм³. В процесі електролізу контролювали час, напругу та силу струму, лужність в катодній

камері та концентрацію іонів алюмінію в анодній камері. Процес проводили до зниження сили струму з 1 А до 0,2 А. В католіті отримали розчин лугу, в аноліті наряду з розчином NaCl утворювався хлорид алюмінію.

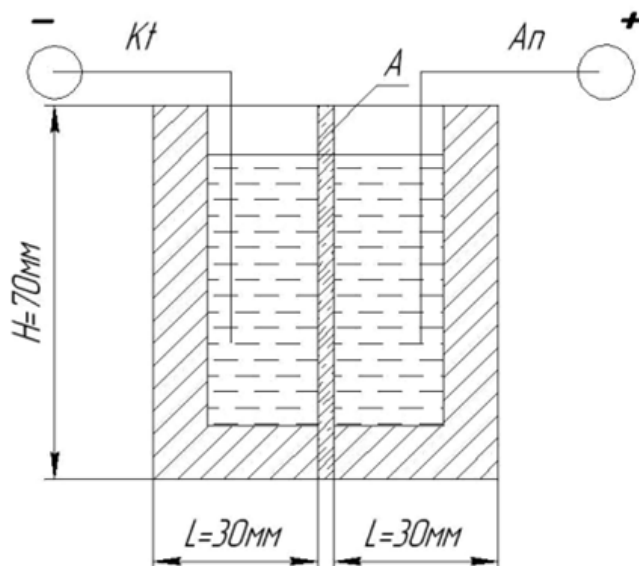

Рис. 1. Двокамерний відкритий електролізер

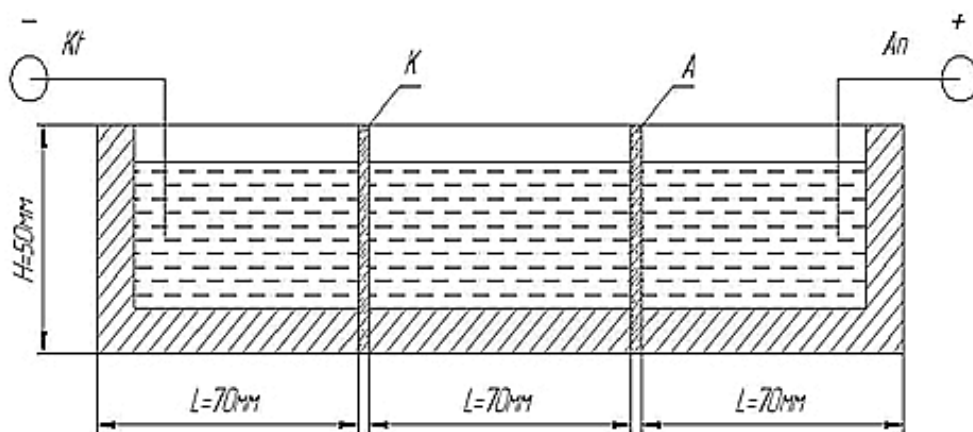

Рис. 2. Трикамерний відкритий електролізер

На першому етапі досліджень було проведено електроліз розчину хлориду натрію в двокамерному електролізері з катіонною мембраною МК-40, катодом із легованої сталі, алюмінієвим анодом. Перевагою двокамерного електролізера перед трикамерним є краща електропровідність та менші

витрати енергії на теплові процеси. Крім того, електропровідність катіонної мембрани значно вища по однозарядних катіонах натрію в порівнянні із іонами алюмінію. Результати приведені на рисунку 3.

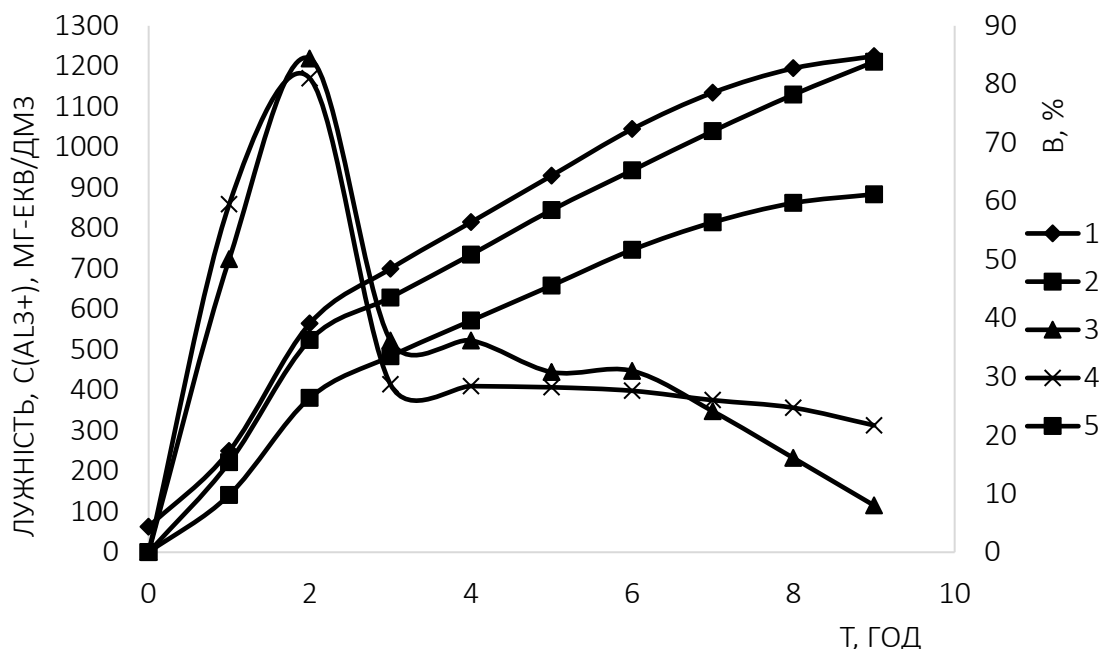

Рис. 1. Зміна лужності в катоді (1), концентрації алюмінію Al^{3+} (2) в аноліті, виходу за струмом лугу (3) та алюмінію (4), ступеню розкладу NaCl (5) з часом електролізу розчину хлориду натрію концентрацією (111,2 г/дм³) в двокамерному електролізері (мембрана МК-40) при силі струму 1 А ($j=8,33$ А/дм²)

У висновку проробленої експериментальної роботи може стверджувати, що процес електролізу хлориду натрію в анодній камері двокамерного електролізера (мембрана МК-40) при використанні алюмінієвого аноду проходить з концентруванням лугу в катодній області та утворенням хлориду алюмінію в аноліті. Через отруєння катіонної мембрани іонами Al^{3+} вихід хлориду алюмінію не перевищує 60 %.

Список літератури

1. Макаренко І. М. Маловідходні технології опріснення води / І. М. Макаренко // Вісник НТУУ “Київський політехнічний інститут”. Серія: Хімічна інженерія, екологія та ресурсозбереження. – 2014. – № 2. – С. 84–89.

2. Сяо-ан Ц., Сінь-хуа У. Підготовка води з підвищеним солевмістом із використанням мембранної технології / Ц. Сяо-ан, У. Сінь-хуа // Yingyong huagong. – 2009. – Т. 25, № 16. – С. 41–43. – [Кит.].

3. Naidu L. D. Nanofiltration in transforming surface water into healthy water: comparison with reverse osmosis / L. D. Naidu, S. Saravanan, M. Chidambaram, M. Goel, A. Das, J. Sarat, C. Babu // Journal of Chemistry. – 2015. – Vol. 2015. – P. 1–6.

4. Gazagnes L. Desalination of sodium chloride solutions and seawater with hydrophobic ceramic membranes / L. Gazagnes, S. Cerneaux, M. Persin, E. Prouzet, A. Larbot // Desalination. – 2007. – Vol. 217, № 1–3. – P. 260–266.

5. Chao Y.-M. A feasibility study of industrial wastewater recovery using electrodialysis reversal / Y.-M. Chao, T. M. Liang // Desalination. – 2008. – Vol. 221, № 1–3. – P. 433–439.

6. Естефане П. Х. Дослідження тепло- та масообміну при водовипарному концентруванні розсолу / П. Х. Естефане, В. Ф. Райка, М. А. Цейтлін // Східно-Європейський журнал передових технологій. – 2007. – № 5/4 (21). – С. 40–44.

7. Клименко В. В. Підвищення енергоефективності концентрування водних розчинів виморожуванням / В. В. Клименко, І. О. Переверзев, Н. В. Ковальчук // Збірник наукових праць Кіровоградського національного технічного університету. Техніка в сільськогосподарському виробництві, галузеве машинобудування, автоматизація. – Кіровоград : КНТУ, 2016. – Вип. 29. – С. 197–203.

8. Ляшенко Є. В. Процеси очищення води. Кріознесолення / Є. В. Ляшенко, Т. А. Біла, О. В. Охріменко // Таврійський науковий вісник. – 2017. – № 97. – С. 236–243.

9. Рисухін В. В. Переробка концентратів, що утворюються при нанофільтраційному очищенні вод з підвищеною мінералізацією / В. В. Рисухін, Т. О. Шаблій, М. Д. Гомеля // Східно-Європейський журнал передових технологій. – 2011. – № 3 – С. 51–55.

УДК 636.2.082.452:636.082.4

Кушалиев К. Ж.

д.в.н., профессор института ветеринарии и агротехнологии
Западно-Казахстанский аграрно-технический университет
имени Жангир хана

Габдуллин Д. Е.

доктор PhD, и.о. доцента,
Западно-Казахстанский аграрно-технический университет
имени Жангир хана

ОЦЕНКА РЕПРОДУКТИВНОГО СТАТУСА И БИОХИМИЧЕСКИХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ КРОВИ МАТОЧНОГО ПОГОЛОВЬЯ МОЛОЧНОГО СКОТА В ХОЗЯЙСТВАХ ЗАПАДНО-КАЗАХСТАНСКОЙ И АКТЮБИНСКОЙ ОБЛАСТЕЙ

Статья посвящена оценке репродуктивного состояния и биохимических показателей крови маточного поголовья молочного скота в ряде базовых хозяйств Западно-Казахстанской и Актюбинской областей в рамках проекта № BR22886157. Проведена гинекологическая диспансеризация, а также комплексное лабораторно-биохимическое исследование состояния здоровья животных. Результаты позволяют выявить ключевые закономерности, влияющие на репродуктивную продуктивность, и обосновать необходимость внедрения превентивных мер в воспроизводственном процессе.

Ключевые слова: воспроизводство, биохимия крови, стельность, гинекологические патологии, молочный скот, мониторинг.

Обеспечение высокой репродуктивной способности крупного рогатого скота является основой эффективного ведения молочного животноводства. Своевременное выявление нарушений репродуктивной функции и

метаболического статуса животных позволяет не только предотвратить потери, но и повысить генетический потенциал популяции [1, с. 12; 2, с. 33]. Одним из современных подходов к управлению воспроизводством является гинекологическая диспансеризация в сочетании с биохимическим анализом крови, позволяющим выявить скрытые патологии [3, с. 44].

Материалы и методы

Обследование проводилось в 2025 году в рамках реализации проекта №BR22886157. Объектами исследования стали дойные коровы черно-пестрой, красной степной и симментальской пород в трёх крестьянских хозяйствах: “Аманат” (ЗКО), “Есбол” и “Жантай” (Актюбинская область). Использовались методы ректального обследования и УЗ-диагностики органов репродуктивной системы. Параллельно в КХ “Аманат” у 28 животных проведён анализ крови по 10 биохимическим показателям, включая АСТ, АЛТ, мочевины, электролиты и ферменты.

Гематологические и биохимические исследования проводились на базе региональной ветеринарной лаборатории по стандартным методикам [4, с. 61].

Результаты и обсуждение

Гинекологический осмотр

В КХ “Аманат” среди 396 обследованных коров черно-пестрой породы 380 (96 %) оказались стельными, 16 (4 %) - яловыми. В КХ “Есбол” у коров красной степной породы (n = 134) выявлено: 82 (61 %) - стельные, 23 (17 %) - с патологиями, 29 (22 %) - без патологий и не стельные. Среди 510 коров симментальской породы: 331 (65 %) стельные, 80 (16 %) с патологиями, 99 (19 %) без патологий. В КХ “Жантай” из 73 голов красной степной породы 26 % - стельные, 12 % - с патологиями, 62 % - без патологий и не стельные.

Эти данные отражают различия в уровне воспроизводства между породами и хозяйствами, обусловленные как управленческими, так и зоотехническими факторами.

Таблица 1

Биохимические показатели крови коров и телок в КХ “Аманат” (n=28)

№ п/п	Показатели	Ед. изм.	КХ “Аманат” (n=28)
			X±m
1	Щелочная фосфатаза	У/л	125±6,21
2.	Кальций	ммоль/л	8,95±0,24
3.	Фосфор	Мг%	5,1±0,19
4.	Калий	Мг%	5,03±0,23
5.	Магний	ммоль/л	1,3±0,12
6.	Белок	г/л	6,9±0,18
7.	АЛТ	ммоль/л	25,55±1,21
8.	АСТ	ммоль/л	69,07±5,12
9.	Мочевина	Мг%	7,05±1,02
10	Натрий	Мг%	308,7±7,65

Источник: результаты лабораторных исследований КХ “Аманат”, 2025 г.

Анализ крови показал, что у большинства животных показатели находились в пределах нормы. У коров с гинекологическими нарушениями наблюдался повышенный уровень лейкоцитов (18,58 против 9,11 у здоровых), что указывает на воспалительные процессы. Повышенный общий белок также может быть индикатором иммунного ответа [5, с. 88].

Выводы

1. Проведённая диспансеризация позволила выявить актуальное состояние репродуктивной функции животных и уровень распространённости патологий.
2. Биохимические исследования подтвердили их информативность при раннем выявлении метаболических и воспалительных процессов.
3. Полученные данные обосновывают необходимость регулярного мониторинга с целью повышения эффективности воспроизводства и улучшения селекционной работы.
4. Рекомендуется расширение применения лабораторной диагностики в практике животноводства.

Благодарности. Данные исследования проводились в рамках проекта по целевому финансированию по научным (и или) научно-техническим проектам на 2024-2026годы (Комитет науки Министерства науки и высшего образования

Республики Казахстан), на тему: BR22886157 “Управление, сохранение и рациональное использование генетических ресурсов крупного рогатого скота молочных пород путем селекционно - технологических и молекулярно - генетических методов по бюджетной программе 267 “Повышение доступности знаний и научных исследований” по подпрограмме 101 “Программно-целевое финансирование научных исследований и мероприятий”, авторы благодарят владельцев крестьянских хозяйств Западно-Казахстанской и Актюбинской областей за предоставленные возможности проведению научно-исследовательских работ.

Список литературы

1. Сапегин В.Ф. Акушерство, гинекология и биотехнология воспроизводства животных. - К.: Вища освіта, 2012. - 456 с.
2. Пономаренко Н.М., Сидоренко А.В. Биохимия сельскохозяйственных животных. – Харьков: Агрообразование, 2015. - 372 с.
3. Белкин В.А., Глебов В.В. Основы воспроизводства в животноводстве. - М.: Колос, 2018. - 264 с.
4. Коваленко И.А., Тихонов А.В. Методы клинической диагностики у сельскохозяйственных животных. - СПб.: Лань, 2020. - 348 с.
5. Жаркова Л.В., Савченко И.А. Физиология воспроизводства животных. - Новосибирск: СибАГС, 2019. - 218 с.
6. Дьякова Г.П. Патология репродуктивных органов у коров и методы её профилактики. - Омск: СибНИЖ, 2021. - 301 с.

УДК 528.4

Ільків Є. Ю.

к. т. н., доцент кафедри геодезії та землеустрою,
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу

Галярник М. В.

асистент кафедри геодезії та землеустрою,
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу

ОПТИМІЗАЦІЯ ПОШУКУ ПУНКТІВ ДЕРЖАВНОЇ ГЕОДЕЗИЧНОЇ МЕРЕЖІ ДЛЯ НАДІЙНОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ МАГІСТРАЛЬНИХ ГАЗОПРОВОДІВ

Надійна експлуатація магістральних газопроводів потребує постійного геодезичного забезпечення, зокрема точного визначення координат дефектних ділянок, виявлених за результатами внутрішньотрубного діагностування. Ці координати визначають за допомогою електронних тахеометрів або GPS-приймачів, використовуючи пункти Державної геодезичної мережі (ДГМ) як основу. Однак, першочерговою задачею є ефективний пошук цих пунктів.

Традиційні топографо-геодезичні методи пошуку пунктів ДГМ в Україні включають: кутові, лінійно-кутові та комбіновані засічки; GPS-вимірювання; теодолітні ходи підвищеної точності; використання абрисів, кроків місцезнаходжень пунктів, топографічних карт різних масштабів та матеріалів аерофотозйомки. Зовнішнє оформлення геодезичних пунктів (окопки, зовнішній сигнал) та конструкція центру пункту також сприяють їх пошуку [1]. Проте, основним недоліком цих методів є те, що вони дозволяють лише приблизно встановити місцезнаходження підземного центру геодезичного пункту. Це створює потребу у більш точних підходах.

Для подолання зазначених обмежень, пропонуємо застосовувати для цього інженерно-геофізичні методи, які дозволяють більш точно локалізувати

підземні центри геодезичних пунктів. До них належать: електророзвідка (зокрема, постійним струмом): ефективна для виявлення об'єктів, що мають відмінні від навколишнього ґрунту електропровідні властивості; магніторозвідка: використовується для пошуку металевих або залізовмісних елементів центрів; георадари: забезпечують візуалізацію підземних структур, дозволяючи виявити різні типи матеріалів та об'єктів.

Різноманіття типів центрів геодезичних пунктів на території України унеможливорює підбір універсального методу пошуку. Це яскраво ілюструє приклад паспортизації магістральних газопроводів УМГ “Прикарпаттрансгаз”, що проходять через Івано-Франківську та Одеську області.

Історично, геодезичні мережі в цих регіонах створювали протягом ХХ століття різними топографо-геодезичними підрозділами (Росії, Польщі, Румунії, СРСР і України). Це призвело до використання різноманітних матеріалів для виготовлення центрів та реперів, таких як залізобетон, цегла, природне каміння, вапняк та метал. Глибина залягання центрів ДГМ коливається у межах 0,1 – 2 м нижче поверхні землі.

Висновки. Оптимізовані стратегії пошуку за регіонами. Для Івано-Франківської області, де геодезичні пункти зазвичай виготовлені із залізобетону та природного каменю, основним методом пошуку рекомендовано електророзвідку постійним струмом. Допоміжними методами є магніторозвідка та георадарні дослідження. Для Одеської області, враховуючи використання вапняку, залізобетону та металевих труб для виготовлення пунктів, основними методами є магніторозвідка та електророзвідка. Георадарні дослідження виступають як допоміжний метод. Врахування матеріалів та глибини залягання центрів ДГМ дозволяє значно підвищити ефективність їх пошуку, що є запорукою точного геодезичного забезпечення та, як наслідок, надійної експлуатації магістральних газопроводів.

Список літератури

1. Інструкція з обстеження та оновлення пунктів Державної геодезичної мережі України (Затверджена наказом Головного управління геодезії, картографії та кадастру України № 23 від 29.02.2000 р.).

УДК 629.735

Догадайло О. С.

аспірант кафедри комп'ютерного
моделювання процесів та систем
Національний технічний університет
“Харківський політехнічний інститут”

МОДЕЛЮВАННЯ АЛГОРИТМІВ УПРАВЛІННЯ ГІБРИДНИМ БПЛА

Під гібридним БПЛА розуміють літальний апарат мультикоптерного типу, оснащений п'ятьма електродвигунами (ЕД) та одним двигуном внутрішнього згоряння (ДВЗ). Чотири електродвигуни розміщені на вершинах квадратної конструкції й забезпечують управління кутами тангажу та крену. П'ятий — компенсує реакцію на момент з боку ДВЗ і керує курсом. ДВЗ забезпечує заряджання батареї та створення підйомної сили. Така конструкція є специфічною та рідко зустрічається, що пов'язано зі складністю динаміки та управління таким БПЛА. Проте така конструкція має переваги, зокрема більшу підйомну силу та триваліший час польоту завдяки використанню ДВЗ.

Конструкція, модель двигуна та базові алгоритми наведені в [1, с. 96; 2, с. 2]. Однак ці алгоритми є надмірно ускладненими: вони потребують апріорних даних про аеродинамічні характеристики конструкції та використовують інформацію про внутрішній стан системи управління, зокрема — поточні значення швидкостей обертання роторів, які зазвичай є невідомими. Для усунення цих недоліків було проведено вдосконалення базових алгоритмів.

Покращення реалізоване через три основні підходи. Перший — це виключення з алгоритму впливу опору повітря, оскільки його значення зазвичай невелике порівняно з тягою рушіїв, а точні аеродинамічні характеристики конструкції здебільшого невідомі.

Другий підхід полягає в заміні фактичних швидкостей обертання роторів, що використовувалися у базовому варіанті, на фіксовані номінальні значення, характерні для стабільного стану мультикоптера (МК). Це стосується лише алгоритму управління, оскільки в моделюванні застосовуються точні дані. Причиною цього кроку є складність вимірювання обертів у реальних умовах, що зазвичай не виконується.

Третій підхід передбачає заміну складних виразів для обчислення перших і других похідних орієнтацій (курсу, тангажу, крену) на методи чисельного диференціювання, що значно спрощує обчислення в алгоритмі.

Задача дослідження ефективності вдосконаленого алгоритму вирішується шляхом порівняння з базовим алгоритмом за допомогою комп’ютерного моделювання. Розглядається керований політ за замкненою траєкторією загальною довжиною близько 6 кілометрів (рис. 1). Маршрут складається з чотирьох сегментів. МК переходить до наступної контрольної точки, коли відстань до поточної цілі стає меншою за 2 метри. БПЛА має послідовно пролетіти через кожну точку маршруту, виконуючи зависання в кожній із них, та повернутися в початкову позицію, при цьому політ здійснюється на різних висотах. Увесь процес проходження маршруту виконується в автоматичному режимі, тобто як траєкторія, так і керування розраховуються автономно.

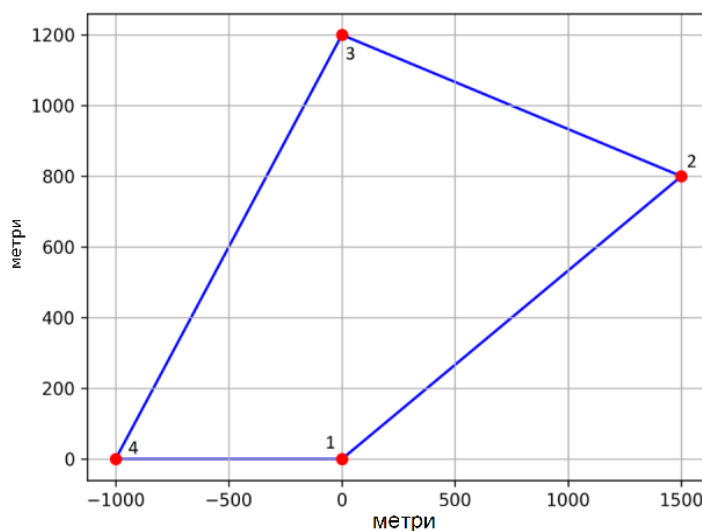

Рис. 1 Горизонтальний маршрут

Порівняння базового та вдосконаленого алгоритмів здійснюється за такими параметрами, як тривалість проходження кожного сегмента маршруту та похибка досягнення кінцевої точки сегмента. Результати порівняння наведено в таблицях 1 та 2.

Таблиця 1

Тривалість проходження маршруту (в секундах)

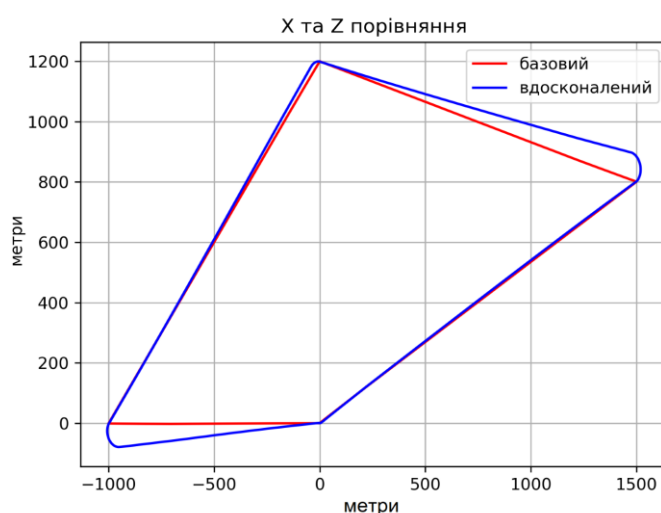
Номер сегменту	Базовий	Вдосконалений
1	269.62	334.85
2	270.05	322.3
3	258.06	311.76
4	190.99	219.54
Σ	988.72	1188.45

Таблиця 2

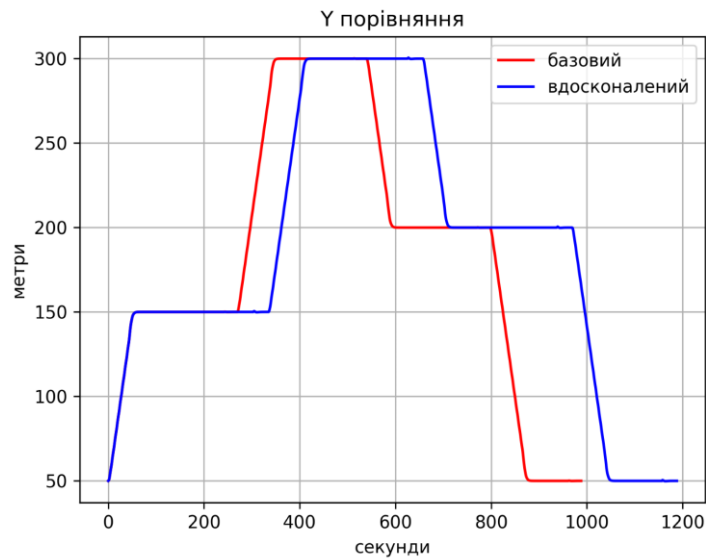
Похибка досягнення кінцевої точки сегменту (в метрах)

Номер сегменту	Базовий	Вдосконалений
1	1.998	1.999
2	1.997	1.999
3	1.998	1.998
4	1.999	1.999

Візуалізація результатів моделювання продемонстрована на рисунках 2 та 3.

**Рис. 2 Горизонтальні траєкторії руху МК
для базового та вдосконаленого алгоритмів**

**Рис. 3 Вертикальна траєкторії руху МК
для базового та вдосконаленого алгоритмів**

Порівняння базового і вдосконаленого алгоритму показує їх співставну ефективність. Враховуючи, що умови використання вдосконаленого алгоритму більш практичні, можна стверджувати про можливість використання в бортовому програмному забезпеченні гібридного БПЛА. Подальші дослідження можуть бути зосереджені на підвищенні якості керування шляхом точнішого налаштування регуляторів, детальнішого моделювання виконавчих механізмів і аналізу впливу навігаційних похибок.

Список літератури

1. Успенський, В., Б., Розробка та комп'ютерна реалізація моделі руху та алгоритмів управління гібридного мультикоптера / В. Б. Успенський, С. Є. Гардер // Вісник Національного технічного університету "ХПІ". Сер. : Динаміка і міцність машин: зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2022. – № 1. – С. 94–106.
2. Uspenskyi, V., Controlled Flight Model of Hybrid Multicopter for Computer Implementation/ V. B. Uspenskyi, N. V. Shyriaieva // 2022 IEEE 3rd KhPI Week on Advanced Technology (KhPIWeek), 2022, pp. 1–7.

УДК 681.5.015

Мацишин А. А.

студентка групи KI-23-2

Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу

СТВОРЕННЯ ВЕБ-ДИЗАЙНУ ІНТЕР'ЄРНОЇ СТУДІЇ INSPIRA

У сучасному візуально-орієнтованому світі веб-дизайн перетворився на інструмент не лише комунікації, а й візуальної репрезентації бренду. Особливо це актуально для студій інтер'єрного дизайну, де важливо передати стиль, атмосферу та професіоналізм через кожен піксель екрану. Сайт Inspira — яскравий приклад того, як за допомогою сучасного веб-дизайну можна створити візуально чистий, елегантний і переконливий онлайн-простір.

Основою такого сайту є HTML і CSS — технології, що дозволяють структурувати контент і стилізувати його відповідно до естетики бренду. Мінімалістичне тло, теплі природні кольори, збалансоване компонування елементів і шрифтів, які ми бачимо на головній сторінці *Inspira*, є прикладом продуманого дизайну, який створює довіру з перших секунд взаємодії [2].

Рис. 1. Результат виконаної сторінки сайту

Основні елементи веб-сайту, відображені на зображенні:

- Header (шапка) — логотип студії з назвою Inspira, адаптивне меню, а також кнопка “Зв’язатися з нами” у правому верхньому куті.
- Main (головний блок) — великий напис “INSPIRA” з графічним акцентом на букві I як частині логотипу, стильне фото інтер’єру з приглушеним освітленням, що створює затишну атмосферу.
- Call-to-action кнопка — помаранчеве коло внизу з написом “НАДІСЛАТИ ЗАПИТ”, що одразу привертає увагу користувача.

Мінімалізм у компонованні елементів, велика типографія, прості геометричні форми та домінування світлих тонів дозволяють вебсайту виглядати сучасно, престижно й водночас доступно.

HTML забезпечує логічну структуру сторінки: від заголовків до інтерактивних кнопок, а CSS — за допомогою властивостей, таких як flex, margin, color, font-family — створює відчуття візуального балансу та стилю. Сайт адаптований для різних розмірів екранів, що підтверджує його мобільну зручність.

Як і на сайті Inspira, де мінімалізм поєднано з глибиною — так і веб-дизайн відкриває простір для роботи із структурою, оформленням і досвідом користувачів. Починаючи з простих лендингів і закінчуючи системними інтерфейсами, професія дозволяє рости, складати речі в єдину екосистему і масштабувати власний потенціал — так само, як ми масштабували бренд Inspira в інтер’єрі й онлайн. Таким чином, веб-дизайн Inspira — це не просто технічна реалізація сайту, а витончене поєднання форми, змісту й стилю, що транслює філософію бренду: “Простори, що говорять про вас” [1].

Список літератури

1. Чим саме займається веб-дизайнер і скільки він може заробляти? URL: https://cases.media/article/chim-same-zaimayetsya-veb-dizainer-i-skilki-vin-mozhe-zaroblyati?srsId=AfmBOop1F38UFs36DTpT6wHFJq1ovq9a1VamVZ_jGKrNR2JL0kisLkJU
2. Frontend та backend: Основні принципи веб-розробки. URL: <https://obyava.ua/ua/blog/frontend-ta-backend-osnovni-principi-veb-rozrobki.html>

УДК 004.056.55 (043.3)

Сабат В. І.

д.т.н., професор,
професор кафедри мультимедійних технологій,
Інституту поліграфії та медійних технологій,
Національного університету “Львівська політехніка”,

Богоніс О. О.

аспірант кафедри комп'ютерних технологій
у видавничо-поліграфічних процесах
Інституту поліграфії та медійних технологій,
Національного університету “Львівська політехніка”

ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ВОДЯНИХ ЗНАКІВ У ЦИФРОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Для захисту електронних видань від порушень авторського права зазвичай використовують різні методи, найефективнішими із яких сьогодні вважаються цифровий підпис (ЦП) та впровадження цифрових водяних знаків (ЦВЗ) у електронний документ чи твір. Якщо аналізувати методику створення цифрового підпису, то для підтвердження авторства особи необхідна наявність сертифікату відкритих ключів користувача, який видає надавач електронних довірчих послуг (НЕДП), який гарантує особу підписувача і забезпечує відповідність електронного підпису вимогам закону. Тому у більшості випадків ЦП використовують для підтвердження авторства та цілісності електронного документа. Окрім того ЦП створюється за допомогою криптографічних методів і додається до документа (наприклад, у PDF або електронному листі). [1] Проте цифрові водяні знаки — це невидимі або слабо видимі дані, вбудовані в цифровий вміст (зображення, відео, аудіо, PDF) за допомогою стеганографічних методів з метою — ідентифікації джерела або захисту авторських прав. На відміну від ЦП, цифрові водяні знаки не потребують підтвердження авторства

від НЕДП, достатньо лише знати алгоритм впровадження ЦВЗ у криптографічне середовище і механізм зчитування ЦВЗ у цьому середовищі. В цьому полягає перевага використання ЦВЗ для ідентифікації авторства електронного документа для систем захисту авторських прав.

Система впровадження ЦВЗ передбачає створення та використання інфраструктури, в рамках якої б розв’язувались усі задачі, що забезпечують ефективність використання цифрових водяних знаків. Необхідність такої інфраструктури обумовлюється головною ціллю, задля якої ЦВЗ використовуються. Оскільки ціль полягає у захисті авторських прав на продукцію, яка являє собою інтелектуальну власність авторів відповідних творів, то однією з важливих задач являється підтвердження та, по можливості, чітке окреслення авторських прав на інтелектуальну продукцію. Особливістю створення інтелектуального продукту є те, що в багатьох випадках такий продукт являє собою розвиток, або розширення інших інтелектуальних продуктів, авторські права на які можуть належати уже іншим людям. Процес признання авторських прав на той чи інший продукт досить складно автоматизувати і зазвичай він проводиться на основі залучення експертів, або експертних систем, що постійно оновлюються і розширюються. Складність розв’язання цієї задачі обумовлена ще тим, що авторські права, якщо вони в рамках експертного аналізу визначені, повинні бути прийнятими усіма можливими учасниками процесу їх встановлення та після їх встановлення такі права повинні мати певний юридичний статус. Оскільки система захисту авторських прав стосується широкого спектру художніх, музичних, чи іншого типу творів, то й процедури встановлення авторських прав, способи їх забезпечення можуть бути різними, оскільки вони залежать від типу твору.

Другою важливою задачею є створення системи забезпечення таких прав. ЦВЗ, який впроваджено в той чи інший твір, є тільки носієм певної інформації, яку виділити, знищити, чи замінити досить важко. Для того, щоб можна було скористуватися цією інформацією для захисту авторських прав, необхідно здійснювати моніторинг за використанням авторизованої цифрової продукції,

легалізувати такий моніторинг, створити механізми виявлення порушення авторських прав та способу доведення цього факту для всіх типів авторських прав на всі різновидності інтелектуальної продукції, захищеної за допомогою ЦВЗ. [2]

Для багатьох типів інтелектуальної продукції може бути необхідною система перерозподілу прав на її використання. Наприклад, сьогодні в такій області творчості як шоу-бізнес існує досить складна система розподілу прав на інтелектуальну власність відповідної продукції. Аналогічна ситуація може бути в області живопису, літературної, театральної, чи наукової діяльності. Тому, наступною важливою задачею є адаптація існуючих технологій використання творів, що становлять інтелектуальну власність, до нових можливостей, які надає технологія використання цифрових водяних знаків.

Створення системи захисту інтелектуальної продукції призводить до необхідності розв’язку ще декількох задач, однією з яких є створення системи співпраці авторів інтелектуального твору з фахівцями, що займаються впровадженням цифрових водяних знаків. Необхідність такої співпраці, яка проводилась би у відповідності з певними правилами ґрунтується на наступному. Впроваджені цифрові знаки повинні забезпечувати різну міру захисту авторських прав для різних фрагментів творів. Для визначення цих фрагментів у цифровому середовищі необхідно, щоб автор міг їх позначити таким чином у представленому творі і щоб ці позначення фрагментів адекватно можна було перенести на цифрове середовище. Оскільки визначення таких фрагментів є досить суб’єктивним, то фахівець на підставі даних уже про захищені твори та їх фрагменти у співпраці з автором зможе вилучати таку суб’єктивність. В протилежному випадку може виявитися, що однакові фрагменти творів, а можливо і цілі твори, будуть захищатись як твори, на які мають авторські прав різні люди.

Прикладом іншої проблеми може бути наступна задача. Необхідно нормалізувати інформацію, яку повинен містити цифровий знак, що забезпечує різні рівні захисту авторських прав. Це необхідно для того, щоб можна було за інформацією, яка знаходиться в ЦВЗ однозначно встановити всі ті дані, які

необхідні для здійснення можливих правових дій для відновлення тимчасово порушених авторських прав на інтелектуальний продукт. Таких задач в рамках системи захисту авторських прав з допомогою ЦВЗ можна сформулювати ще більше, але це не означає, що без їх повного розв’язання використовувати методи захисту інтелектуальної продукції не має сенсу.

Задача створення всієї системи захисту може бути розв’язана в цілому тільки у тому випадку, коли побудовані окремі підсистеми, що входять, або можуть входити в таку систему апробовані, при розв’язуванні задач захисту. Тому, розглянемо принципи організації однієї з частин такої загальної системи, яка забезпечує розв’язок технічних аспектів впровадження ЦВЗ в цифрове середовище певного інтелектуального продукту. Таку систему будемо називати технічною системою впровадження ЦВЗ в цифрове середовище. Така система складається з апаратних та програмних засобів. В даному випадку, будемо розглядати систему тільки в частині програмних засобів, які будуть розв’язувати задачі, що безпосередньо пов’язані з впровадженням ЦВЗ. До таких задач насамперед можна віднести задачі, розв’язок яких може бути автоматизований. Всі дані, необхідні для розв’язку цих задач можна вважати вхідними даними, які сформовано у необхідному для задачі вигляді. До таких задач можна віднести:

- формування структури критеріїв міри авторської оригінальності фрагментів твору;
- побудова системи пріоритетів параметрів, що характеризують цифрове середовище (ЦС) для окремого класу інтелектуального продукту;
- визначення місця розміщення ЦВЗ та способи представлення ЦВЗ в ЦС;
- визначення методів впровадження елементів ЦВЗ у вибрані точки ЦС;
- тестова перевірка інтелектуального продукту з впровадженням ЦВЗ;
- формування паспорту захисту цифрового продукту.

Задача розміщення ЦВЗ в ЦС та способу його представлення являється найбільш складною. Оскільки приймається, що ЦВЗ повинен містити певну інформацію, то виникає питання про те, в якій формі ця інформація повинна

бути представлена. Розв’язок цієї задачі тісно пов’язаний з типами атак, які можуть бути реалізованими на ЦВЗ. До таких атак можна віднести:

- заміна інформації в ЦВЗ із збереженням його в цифровому середовищі;
- усунення ЦВЗ з ЦС;
- спотворення ЦВЗ до такої міри, щоб неможливо відновити авторські права.

Організація впровадження ЦВЗ у ЦС насамперед вимагає дослідження цифрового середовища електронного твору чи видання. Тому для кожного випадку необхідно розробляти свій алгоритм впровадження ЦВЗ з визначенням місця розміщення цифрових знаків, які б були невидимими для користувача, але доступними для зчитування програмними засобами. Також необхідно вирішити який має бути рівень захисту цифрового твору, що можливо зробити при аналізі типів атак та загроз на електронний твір.

Перевагою ЦВЗ над ЦП є те, що ЦВЗ легше відслідковувати системами моніторингу, наприклад, нелегального розповсюдження електронних видань, які мають статус авторського права і на які накладені певні обмеження щодо поширення їх в мережі Інтернет. Таким чином системи моніторингу можуть виявляти електронні видання, ідентифікувати їх з певним автором чи виданням і віднаходити порушників авторського права [3]. Маючи паспорт захисту цифрового продукту, можна притягувати до відповідальності таких порушників згідно з законом про порушення авторських прав на інтелектуальну власність [4].

Список літератури

1. Закон України “Про електронний цифровий підпис”, 2003. № 36, ст. 276.
2. Рубан І. В., Бологова Н. М., Мартовицький В. О. Інформаційна технологія підтвердження права власності на цифрові зображення. Сучасні інформаційні системи. 2022. Т. 6. № 1. С. 118–123.
3. Сабат В. І. Богоніс О. О. Побудова математичної моделі моніторингу для системи захисту авторських прав. Наука і техніка сьогодні. К.: Наукові перспективи, 2025. № 6(47). 1537–1553 с.
4. Закон України “Про авторське право і суміжні права”, 2003. № 57. ст.166.

Провальний О. В.

здобувач вищої освіти факультету інформаційних технологій,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,

Піх М. М.

ORCID ID: 0009-0005-4204-1905

асистент кафедри інженерії програмного забезпечення,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ПРОГРАМУВАННЯ ДОПОВНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Інтеграція доповненої реальності (AR) у програмування робототехнічних систем відкриває нові горизонти для інтуїтивного керування, гнучкого налаштування та безпечної взаємодії між людиною і машиною. Сучасні рішення з AR дозволяють створювати більш наочні, адаптивні та ефективні інтерфейси для навчання й програмування промислових маніпуляторів без потреби у глибоких знаннях коду.+

Сьогодні існує багато програмних пакетів та інструментів, які дозволяють створювати AR та VR-додатки [2 , 3]. Існують три можливі види комбінацій реальностей: доповнена реальність, доповнена віртуальність (AV) та віртуальна реальність. Перший - це інтеграція віртуальних об'єктів у реальне життя завдяки прозорим пристроям, що кріпляться на голові. Ця технологія дозволяє взаємодіяти між двома світами, поєднуючи реальне та ні, таким чином забезпечуючи більш детальне сприйняття реальності [5]. Другий базується на об'єднанні реальних об'єктів у віртуальному середовищі. Застосування цієї технології в технічному обслуговуванні можна знайти в [6], де читач може знайти більш детальний опис AV. Нарешті, віртуальна реальність - це повністю оцифрований світ, де спостерігач стоїть від першої особи в повністю віртуальному середовищі, населеному цифровими елементами.

Використання доповненої реальності (AR) у робототехніці спрямоване на спрощення процесу програмування промислових роботів шляхом демонстрації,

що покращує взаємодію оператора з машиною. А сам інтерфейс складається з трьох основних частин: вибір типу робота, визначення системи координат і встановлення робочого середовища. Для правильного програмування роботів через AR-системи важливо забезпечити узгодженість систем координат гарнітури (наприклад, HoloLens 2) і робота. Особлива увага приділяється ручному узгодженню координат між гарнітурою та роботом за допомогою голографічного об'єкта Gizmo. Замість використання інтерфейсних кнопок застосовується жест Air Tap для початку та завершення запису рухів. Це підвищує зручність та природність взаємодії оператора з системою.

У контексті промислової трансформації за парадигмою Індустрії 4.0, доповнена реальність (AR) відіграє дедалі важливішу роль у підвищенні ефективності, точності та безпеки робочих процесів. Проте для ефективного впровадження AR-рішень необхідне узгодження технологічних можливостей з галузевими вимогами, включно з апаратною продуктивністю, програмною сумісністю та ергономікою використання.

Доповнена реальність, незважаючи на активні дослідження, поки що має обмежене впровадження в Індустрії 4.0, проте її потенціал для практичного застосування у виробництві та технічному обслуговуванні є значним і потребує подальшого розвитку та адаптації.

Сучасний стан доповненої реальності демонструє широкий вибір програмних інструментів для створення AR-додатків, однак для промислового використання залишаються виклики, пов'язані з обмеженнями графічних рушіїв та недостатньою інтеграцією з інженерними САПР-системами.

Огляд обладнання доповненої реальності свідчить про значну різноманітність та швидке розвиток технологій HMD, де кожен тип пристрою має свої переваги для конкретних застосувань, а майбутнє спрямоване на інтеграцію з концепцією цифрових двійників та покращення взаємодії людини з машиною.

Ефективне впровадження доповненої реальності (AR) у промисловості можливе за умови реалізації повного континууму між реальністю та

віртуальністю, що дозволяє оператору гнучко обирати рівень занурення залежно від завдання. Такий підхід забезпечує повноцінну взаємодію з об'єктами як реального, так і цифрового середовища, завдяки високоякісним голограмам, тіням, оклюзії та інтерфейсам людина-машина.

У сфері апаратного забезпечення основною проблемою залишається компроміс між продуктивністю та мобільністю. Пристрої з вбудованими обчислювальними модулями, як-от HoloLens чи Vuzix, зручні для мобільної роботи, але обмежені в обробці складних моделей. Більш потужні рішення, такі як Meta2, потребують зовнішніх комп'ютерів, що знижує портативність. Перспективним варіантом є розділення дисплея та міні-ПК (як у Magic Leap), а в майбутньому — інтеграція потужних процесорів безпосередньо в конструкцію пристрою. Важливим також є вирішення проблем освітлення та вбудування систем 3D-сканування для точної цифровізації об'єктів.

Програмне забезпечення повинно бути простим у використанні, підтримувати сумісність із CAD-системами через спеціальні плагіни та забезпечувати реалістичну візуалізацію. Такі функції, як SLAM та відстеження за маркерами, дозволяють точно розпізнавати середовище без участі оператора. Усе це відкриває шлях до створення повноцінних цифрових двійників та активного використання AR у виробництві. Зниження вимог до обчислювальних ресурсів і розмірів пристроїв зробить технологію доступнішою та зручнішою для широкого спектра промислових застосувань.

Успішне впровадження доповненої реальності у промисловість вимагає комплексного вдосконалення як апаратних, так і програмних компонентів. Найбільш перспективними є напрямки, які забезпечують гнучке поєднання реального та віртуального світу, підвищують продуктивність при збереженні портативності, та інтегруються у вже існуючі виробничі процеси з мінімальними витратами часу та ресурсів. Програмування роботів з використанням доповненої реальності — це перспективний напрямок, що дозволяє зробити інженерні системи більш доступними, адаптивними та зрозумілими для користувача. Впровадження таких рішень на виробництві здатне значно

підвищити ефективність налаштувань, зменшити ймовірність помилок і полегшити навчання персоналу.

Список літератури

1. Slideshare. Mobile AR Apps in Education. *slideshare.net*, 2022. — Режим доступу: <https://www.slideshare.net/mobile-ar-education>
2. Meta. Orion AR Glasses: Developer Preview. *meta.com*, 2024. — Режим доступу: <https://www.meta.com/orion-ar>
3. Unity Technologies. Unity AR Foundation: Developer Guide. *docs.unity3d.com*, 2024. — Режим доступу: <https://docs.unity3d.com/Packages/com.unity.xr.arfoundation@latest>
4. Vorobkalov, P., & Voronkin, O. AR in Education: Mobile Apps Development. *Journal of Educational Technology*, 2022, 18(3), 45–59. — Режим доступу: <https://doi.org/10.1007/s10639-022-11045-7>
5. Vuforia. Vuforia Engine: AR SDK Documentation. *developer.vuforia.com*, 2024. — Режим доступу: <https://developer.vuforia.com/library>
6. Wikipedia. Доповнена реальність. *uk.wikipedia.org*, 2024. — Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Доповнена_реальність
7. Zaxid. Cannes 2024: AR and VR Competition. *zaxid.net*, 2024. — Режим доступу: <https://zaxid.net/cannes-2024-ar-vr-competition>

УДК 281.9 : 262.3 (477.83) «XVIII»

Овчаренко П. О.

аспірант кафедри всесвітньої історії

Карпатський (Прикарпатський) національний університет

ім. В. Стефаника, (м. Івано-Франківськ)

УНІЙНА КОНФЕСІОНАЛІЗАЦІЯ ЛЬВІВСЬКОЇ ЄПАРХІЇ ЗА ЄПИСКОПА АФАНАСІЯ ШЕПТИЦЬКОГО (1715-1746)

Тези присвячено періоду урядування Афанасія Шептицького – унійного єпископа Львівського (1715-1746) і унійного київського митрополита (1729-1746) та процесам унійної конфесіоналізації (утвердження специфічно унійної ідентичності із одночасним відмежуванням від православ'я і певною мірою – від римо-католицизму) у Львівській єпархії у згаданий період.

Складно переоцінити значення Львівської єпархії та її єпископів у процесі унійної конфесіоналізації (утвердження специфічно унійної ідентичності із одночасним відмежуванням від православ'я і певною мірою – від римо-католицизму) і становленні руської католицької церкви східного обряду, – відомої пізніше під назвою “греко-католицької”, – яка на сьогодні існує як УГКЦ.

Час урядування Афанасія Шептицького – унійного єпископа Львівського у 1715-1746 рр. і одночасно унійного митрополита Київського у 1729-1746 рр. (унійні митрополити Київські претендували на контроль усього простору Київської митрополії в межах Речі Посполитої, – проте “київськими” були лише номінально: Київ тоді перебував у політичній системі Російської імперії) – став періодом інституційного оформлення і зміцнення структури річпосполитської унійної церкви, – причому не лише у новоприєднаних Перемишльській (1691 р.), Львівській (1700 р.), Луцькій (1702 р.), – але й в загальноцерковному і загальнодержавному вимірі.

Як уже зазначалося вище, – із 1729 р. Афанасій Шептицький став унійним митрополитом Київським (яким був до своєї смерті у 1746 р.), – утримавши за собою також львівську кафедру, яку посідав з 1715 р. [1, с. 615; 2, 90-94]

Таке поєднання повноважень львівського єпископа і митрополита церковної спільноти, що претендувала на владу над УСІМА вірними східного обряду в Речі Посполитій і позиціонувала себе (та значною мірою була позиціонована правлячими колами останньої) в якості ЄДИНОЇ ЛЕГАЛЬНОЇ/ЗАКОННОЇ ЦЕРКВИ “ГРЕЦЬКОГО ОБРЯДУ” В ДЕРЖАВІ, – надавало досить широкий простір для реалізації заходів для утвердження унійної ідентичності як на локальному рівні, – так і на рівні УСІЄЇ унійної Київської митрополії та держави в цілому.

Виступив одним з ініціаторів і організаторів відомого Замойського собору 1720 р. [1, с. 386-389; 3, с. 7; 4, с. 33; 5, с. 22], який кодифікував віровчення унійної церкви, постулювавши відданість католицьким догматам із збереженням східного обряду, – але різко протиставляючись православ'ю, – а також окреслював церковну структуру та сформулював програму дій (зокрема, щодо проведення візитацій).

Став ініціатором візитацій (1726-1727, 1730-1733, 1738-1744 рр.) у Львівській єпархії [1, с. 619], – які стали не тільки джерелом збору інформації про стан єпархії, крилосів-офіціалатів, деканатів, парафій, церков, церковного спорядження і церковних бенефіціїв, – але й інструментом реального контролю на місцях (включно з організацією покарань для “неслухняних”), і як спосіб донесення волі єпископа і церковної верхівки – на низовий рівень; крім того, – засобом творення і утвердження КАТОЛИЦЬКОЇ конфесійної свідомості – навіть там, де сповідники східного обряду самі по собі воліли би зберігати ідентичність православну, а не унійну.

Активно впроваджував католицькі нововведення у практику унійної церкви (“юбілейний рік” 1722 р. в рамках практики т.зв. “відпустів” [індульгенцій], католицький фасон одягу, а також коротке волосся і голення для духовенства та ін.) [1, с. 306-308].

Владика вступив у конфлікт із Львівським Ставропігійським Успенським братством (прийняло унію у 1708 р.), що тягнувся з 1722 р. практично до кінця

його пожиттєвого владцтва (1746 р.), закінчився перемогою братства, – але дорого обійшовся обом сторонам (довгі і дорогі судові процеси, коштовні хабарі королю і посадовцям, поїздки до Варшави і Дрездена тощо). В рамках цієї боротьби Шептицький заснував в Уневі єпископську друкарню, що діяла у 1732-1733 рр.. Львівське братство, як монополіст на “руське” книгодрукування, сприйняло це як зазіхання на свої права і в подальшому домоглося припинення діяльності унівської друкарні [6, с. 253-263].

Забороняв вживання “старих і друкованих не нами” (тобто православних) церковних книг (розпорядження 1738 [1, с. 311] та 1743 рр. [1, с. 313]).

Забороняв приймати мандрівних ченців (розпорядження 1731р. [7, с. 288] та 1733 р. [7, с. 291; 1, с. 311]), служіння рукоположених іншими єпископами (зокрема, православними) священників та ієромонахів (розпорядження 1736 р. [1, с. 311]).

Вживав засобів для припинення православних впливів та “упокорення” православних монастирів: Крехівського у 1721 р.[8, арк. 2, зв.], Угорницького у 1724 р., спроба (судячи з усього, невдала) перепідпорядкувати собі Манявський Скит у 1731 р. [1, с. 293].

За його участі та за підтримки керівництва католицької церкви — монастирі Львівської єпархії об'єднано спочатку у Святопокровську (“Польську”) конгрегацію ЧСВВ (26.08.1739, на Львівській капітулі), — а після об'єднання із Святотроїцькою (“Литовською”) конгрегацією в єдиний “Руський Чин святого Василя Великого” (1743 р., на Дубенській капітулі) із наданням колишнім конгрегаціям статусу “провінцій”, – а також ліквідовано дрібні монастирі (після бреве “*Inter plures*” від 11.05.1744 р. папи Бенедикта XIV), – що також певною мірою слугувало посиленню католицько-унійних позицій та послабленню православних впливів [9, с. 17; 6, с. 263].

Подібно до свого попередника Варлаама Шептицького (але на відміну від своїх наступників) Афанасій Шептицький посилював позиції ченців-василіан (на противагу крилошанам із числа білого духовенства), ставлячи їх на провідні церковні і церковно-адміністративні посади (зокрема, на посади офіціалів з 1723-1724 рр. [1, с. 601]).

Ініціював демонтаж старого (1743 р.) і початок будівництва нового (1744-1746) собору св. Юра, – який, однак, не було добудовано за його життя [2, с. 95].

Отже, львівський єпископ (з 1715 р.) і київський унійний митрополит (1729-1746 рр.) закомандував себе в якості непересічного церковного діяча, що активно утверджував католицько-уніатську ідентичність, активно борючись із православними впливами і православними осередками, – навіть попри глухий пасивний спротив частини віруючих, що формально належала до новонавернених уніатів. Творенню і вкоріненню нової ідентичності сприяли і рішення Замойського синоду 1720 р. та їх втілення в життя, – а також впровадження запозичень з католицької церкви, інституту офіціалів, практики генеральних візитацій, реструктуризація монастирів, корекція книг згідно католицької доктрини і усунення книг православного друку.

Список літератури

1. Сkochиляс І. Галицька (Львівська) єпархія XII–XVIII століть: організаційна структура та правовий статус. Львів, 2010. xxiv + 832 с.
2. Говгера В., о. Організаційна структура Львівської єпархії XVIII ст. (1700-1772). Львів: Тріада плюс, 2014. 1168 с.
3. Провінційний Синод у Замості 1720 р. Б.: Постанови. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. 304 с.
4. Онищук І. Замойський синод 1720 р. Івано-Франківськ, 2014. 274 с.
5. Федорів Ю. Замойський синод 1720 р. Рим: Б. в., 1971. 72 с.
6. Зубрицький Д. Хроніка Ставропігійського братства. Львів : Апріорі, 2011. 404+4 с.
7. Собори Львівської єпархії XVI-XVIII століть / упорядкування та історичний нарис Ігора Сkochиляса. Львів: Вид-во Українського Католицького Університету, 2006. cx + 464 с.
8. ЦДІА України у Львові. Ф. 684. Оп. 1. Спр. 2039
9. Стоцький Я. Чин св. Василя Великого: від Берестейської унії до Добромильської реформи *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. Запоріжжя: ЗНУ, 2010. Вип. XXIX. 390 с.

УДК 930.2: 929(477)

Романько І. І.

к. і. н., доцент,

доцент кафедри педагогіки вищої школи

та соціально-гуманітарних дисциплін,

Українська державна льотна академія

**ІСТОРИЧНА БІОГРАФІКА В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ
(З ДОСВІДУ СТВОРЕННЯ “ВІРТУАЛЬНОГО МЕМОРІАЛУ ПАМ’ЯТІ”
В УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВНІЙ ЛЬОТНІЙ АКАДЕМІЇ)**

Боротьба українського народу проти російської агресії істотно змінила уявлення про місце вітчизняної біографіки в житті суспільства, її призначення та завдання в зміцненні національної стійкості, консолідації українського суспільства, утвердженні вільного розвитку сильної, самостійної і відповідальної особистості.

Директор Інституту біографічних досліджень Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського Володимир Попик наголошує на актуальності вивчення біографій простої людини, особливо – свідків і учасників драматичних подій сьогодення, наших сучасників, їх духовного світу в час тяжких випробувань [3].

З метою увічнення героїзму, збереження та гідного вшанування пам’яті здобувачів вищої освіти, випускників та співробітників, котрі загинули у боротьбі за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України, керівництвом Української державної льотної академії (далі – УДЛА) було прийнято рішення про розробку та реалізацію проекту “Меморіал пам’яті полеглих авіаторів”. Його складові: створення на офіційному веб-сайті УДЛА “Віртуального меморіалу пам’яті”, видання довідника “Герої не вмирають”, розміщення в головному корпусі академії інформаційних стендів “Вони загинули за Україну. Пам’ятаймо героїв”, формування експозиції відповідної тематики в Музеї історії

авіації Льотної академії, створення окремої сторінки про тих патріотів-авіаторів з числа академічної спільноти, які залишилися живими й відзначені державними нагородами.

У час цифровізації суспільства, коли процес збереження історичної пам'яті переходить в інформаційний вимір, функцію збереження пам'яті минулого виконують, зокрема, й віртуальні меморіали. Вони є потужним джерелом дослідження новітньої історії України, що зумовлюється комплексним характером їхніх експозицій.

Дана публікація презентує досвід створення і введення до наукового обігу матеріалів “Віртуального меморіалу пам'яті полеглих здобувачів освіти, випускників, співробітників Української державної льотної академії та військових льотчиків – наших краян” [2]. Він містить кілька розділів:

1. Полеглі у російсько-українській війні курсанти та випускники Льотної академії;
2. Полеглі у російсько-українській війні співробітники Льотної академії;
3. Лицарі неба, що залишилися в ньому навечно. Військові льотчики – наші краяни.

Це – біографічні історії про сучасних героїв, які загинули у війні за незалежність України та стали символами громадянського патріотизму, мужності і жертвності.

У “Віртуальному меморіалі” представлено значний масив інформації та її форм: документальної, подієво-хронологічної, особового характеру на різних носіях, передусім електронних та аудіовізуальних.

Зібрано та впорядковано матеріали про п'ятнадцятьох загиблих Героїв: аналіз даних з особових справ, усних розповідей, засобів масової інформації. Під час пошукової роботи були встановлені роки народження та смерті, факультет (структурний підрозділ), де навчалися (працювали) згадувані особистості, зібрані спогади про них рідних, однокурсників, побратимів. Кожна публікація проілюстрована світлинами, що відображають життя “до” і “після” вторгнення агресора.

Сучасна біографіка характеризується розмаїттям інтерпретацій, формоутворювальних моделей. Окрім традиційних, наративних біографічних конструкцій, спостережено чимало інших пропозицій, серед яких візуалізовані форми біографії становлять певний сегмент [1].

Традиційною формою біографічної реконструкції є текст, однак візуалізація надає змогу побачити в особі те, що складно, а часом неможливо передати словами. Передусім це стосується фотографії, оскільки візуальні образи значно швидше фіксуються, краще запам'ятовуються.

Зокрема, “ілюстрований життєпис” є органічним доповненням біографічним текстам і водночас однією з найбільш оптимальних форм візуалізованої біографії. Вдивляючись у фотографії, “можна відчувати дихання людини, нерв його життя” [4, с. 5].

Світлина в “ілюстрованому життєписі” є домінантним, але не єдиним сегментом візуалізованої біографії Великих Українців – полеглих захисників.

Фотогалерея органічно синтезована з іншими формами візуалізації – фотодокументами та графічними колажами.

Біографічні нариси синхронізовані з візуальним компонентом кожної біографії, розширюючи її, збагачуючи та унаочнюючи.

Сторінка “Віртуального меморіалу” постійно оновлюється. Відповідальне ставлення до справи збереження пам'яті про полеглих Героїв засвідчують опубліковані в національних медіа звернення із закликами надсилати інформацію про загиблих авіаторів, щоб зберегти спомин про них в історії.

Матеріали “Віртуального меморіалу” акумулюють значний інформативний та світоглядно-виховний потенціал, мають важливе значення для збереження історичної пам'яті, є джерелом для подальших досліджень подій війни росії проти України. Адже історія Української державної льотної академії – це частина історії України.

Таким чином, наповнення дослідницького та інформаційного простору значущими для сучасної України іменами, ідеями, смислами потребує в наш час розширення діапазону джерел, форм і методів збирання й систематизації,

аналізу даних, застосування нових дослідницьких прийомів, форм біографічного письма, методів конструювання біографічних наративів, окреслення в них того, що створює багатовимірні, незабутні для читачів образи співвітчизників, які вони будуть згодні прийняти до свого внутрішнього, особистісного світу історії й культури.

Важливо всебічно поширювати біографічні знання, підносити культуру сприйняття біографічної інформації представниками різних за віковими, освітніми, професійними характеристиками аудиторій. Це потребує тісного поєднання зусиль установ науки і культури, закладів освіти, інформаційних центрів та ЗМІ.

Список літератури

1. Буряк Л. І. Сучасна українська біографіка перед викликами епохи візуалізації. *Українська біографістика*. 2021. № 22. С. 39–54.
2. “Віртуальний меморіал пам’яті полеглих здобувачів освіти, випускників, співробітників Української державної льотної академії та військових льотчиків – наших краян”. URL: <https://sfa.org.ua/index.php/ua/17-ukrainian/3714-virtualnyi-memorial-pam-iaty> (дата звернення: 07.07.2025).
3. Попик В. І. Колективний портрет поколінь як дослідницька проблема. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Інноваційні трансформації ресурсів і послуг: матеріали Міжнародної наукової конференції (4–6 жовтня 2022 р.)*. НАН України, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Асоціація бібліотек України. Київ: НБУВ, 2022. С. 463–467.
4. *Facie ad Faciem: Ілюстрований життєпис Михайла Грушевського*. Київ: Либідь, 2017. 144 с.

УДК 111:1

Фенюк Л. Д.

асистент кафедри французької філології та перекладу,
Чернівецький національний університет

МИСТЕЦЬКО-ФІЛОСОФСЬКЕ ТРАКТУВАННЯ КАТЕГОРІЇ ЗАПЕРЕЧЕННЯ

Категорія заперечення є універсальною, оскільки акцентує увагу на складності та багатогранності заперечення. Філософське світобачення часів Античності розглядає категорію заперечення як „буття/небуття”, тобто наявність чи відсутність певного явища, речі, факту [1, с. 34]. Такі логіки, як І. Канта, Г. Коген, Х. Зігварт, В. Вундт заперечення сприймають як хибність твердження [там же]. Для психологів Ю. Бергмана, В. Віндельбанда, Б. Рассела заперечне висловлювання – це несприйняття, тобто відчуження мовця від явища (факту, об'єкта) [2, с. 14]. Австрійський вчений З. Фройд вводить поняття заперечення у психоаналіз, пов'язуючи заперечення з невротичними захворюваннями людей [7, с. 32].

Незважаючи на таку багатогранність та велику кількість попередніх наукових досліджень, недостатньо уваги приділено категорії заперечення у французьких мистецьких течіях, тож запропоновано тлумачення заперечення як мистецько-філософської категорії.

Мистецтвознавці трактують заперечення як складову символізму або навіть як окрему мистецьку течію, яка має назву „логіка розпаду” ХХ ст. Їхні праці, просякнуті філософською думкою, яка несе новизну і невідоме для глядачів, слухачів, представляє інше сприйняття заперечення, яке вже не є суто науковою категорією, призначеною для розуміння вузького кола людей, тобто заперечення сміливо вийшло за межі виключно наукової сфери [10, с. 135].

Теоретики мистецтва намагаються дати інше пояснення таким поняттям як „буття/ небуття”. Оскільки звичайний реальний світ занадто простий для представників даної течії, представники „логіки розпаду” зображають інший світ, яким керує уява чи величніший розум, котрий не обмежує життя людини певними правилами поведінки чи певним соціальним становищем [6, с.134].

Найвидатнішими представниками цієї мистецької течії були П. Пікассо та Ф. Кафка, який у оповіді „Перевтілення” зобразив одним з своїх головних героїв людину, яка поступово перетворилася на комаху. В аналогічному дусі зображена і картина „Герніка” П. Пікассо, названа на честь містечка в Іспанії, яке було вщент зруйноване німецькою авіацією в 1937 році. Художник зобразив на полотні розруху та безлад, який панував у містечку в ті часи. Твори прихильників цієї мистецької течії часто знаходяться на межі між реальністю та розвинутою фантазією митця.

Роботи цих митців зображують негативні сторони оточуючого світу. Жоден з них не був оптимістом, який би вірив у прийдешнє майбутнє. Вони вважали, що світом керує певне накопичення болю, через який ми можемо існувати, проектуючись в час, що не належить до нашого виміру [3, с.21].

П'єр-Анрі Франь вважає, що заперечення є невід'ємною складовою частиною символізму, що за визначенням означає: „мистецька і літературна течія, яка виникла у Франції в кінці XIX століття, котра складала протиположність парнаському формалізму і натуралізму” [11]. Найважливішим для символістів було зобразити те, що важко побачити одразу, те, що не можливо передати словами; фантазія повинна брати верх над реальністю, глядач, слухач чи читач повинен відшукати істину завдяки символічним знакам, які використовує митець [там же].

Заперечення розглядається вченим у трьох самобутностях: 1) „інтелектуальна операція”, яка є своєрідним процесом очищення, дотичного до процесу відчуження у працях Гегеля; 2) „почуття негативного простору”, що передають горе і невдачі життя; 3) „метафізичний принцип” [5, с. 340-345], згідно з яким коли людина помирає, вона заперечує своє власне існування.

Найвідомішими символістами вважаються А. Шопенгауер та М. Метерлінк, саме вони започаткували нове сприйняття літературних творів. А. Шопенгауер писав виключно філософські твори, а Метерлінк створив абсолютно новий театр, де вистави зображували всю абсурдність світу крізь призму абсурдності самого твору. А. Шопенгауер вважав, що смерть – це „абсолютне заперечення, яке не може бути ні об’єктом, ні суб’єктом, тобто репрезентацією світу”. Вчений оперує такими поняттями, як *nihil privativum*, тобто трансформація відносного заперечення та *nihil negativum*, що є абсолютним запереченням, яке прийде в кінці світу [8, с.192].

М. Метерлінк писав твори для свого театру з використанням граматичного заперечення у багатьох своїх сценах при постановці тієї чи іншої п’єси. Цей прийом він вживав для позначення абсурдності твору, для відсутності сенсу. Наприклад: „*Je ne comprends pas non plus tout ce que je dis, voyez-vous...Je ne sais pas ce que je dis...Je ne sais pas ce que je sais...Je ne dis plus ce que je veux.*” [4, с.6]. Такі репліки головних героїв дещо перекликаються з філософією Сократа, з його сприйняттям світу та з його відомим висловлюванням „Я знаю, що я нічого не знаю”.

До представників символізму відносять і французького екзистенціаліста Ж.-П. Сартра. У творі „*Les Mots*” Сартр зображує заперечення у двох формах: *іронія* як вид заперечення та *самоіронія* як один із підвидів заперечення. Крім того, Ж.П. Сартр написав твори, які залишилися незакінченими і які не можна закінчити, тобто його праці є лише певними символами, які ще треба розшифрувати і пояснити зміст, вкладений в них автором [5, с.342]. В іншій філософській праці Ж.П. Сартра „*Cahiers pour une morale*” автор зводить заперечення до суперечливої втечі від оточуючого світу з його законами, встановленими суспільством в інший світ, нехай неіснуючий, але в світ нереальності, а отже, в світ фантазії: „*Rien n’est beau que ce qui n’existe pas, parce que, à la lettre la beauté (le monde comme recrée par la liberté) n’existe pas*” [9, с. 463].

Отже, питання визначення категорії заперечення цікавило не лише філософів, логіків і лінгвістів. Заперечення, як форма відбиття абсурдності буденності та заперечення важливості реального світу, знайшло своє відображення і в мистецтві.

Перспективним вважаємо дослідження розумово-мовленнєвої категорії заперечення з метою зображення емоційного стану самого мовця, його почуттів чи прихованого ставлення до свого висловлювання.

Список літератури

1. Паславська А.Й. Заперечення та сфери його дії: семантика, синтактика, прагматика, просодика. Автореф. дис...док. філол. наук: 10.02.04/ КНУ. К., 2006. 35 с.
2. Рассел Б. Історія західної філософії. К.: Основи, 1995. 213 с.
3. Adorno T.W. Modèles critiques. Paris: Payot, 1959. 21 p.
4. Citti Pierre. Préface à Pelléas et Mélisande. Paris: Le livre de poche, 1989. 45p.
5. Frangne Pierre-Henry. La négation à l'œuvre. La philosophie symboliste de l'art. Rennes: Presses Universitaires de Rennes, 2001. 371 p.
6. Gaston Bachelard. La philosophie du non. Paris: Grasset&Fasquelle, 1993. 137 p.
7. Lacan Jacques. Au-delà du principe de réalité. Paris: Ecrits, 1984. 79 p.
8. Raymond Didier. Schopenhauer. P.: Seuil, 1979. 192 p.
9. Sartre Jean-Paul. Cahiers pour une morale. P.: Gallimard, 1983. 463 p.
10. Zima Pierre. La négation esthétique. Le sujet, le beau et le sublime de Mallarmé et Valéry à Adorno et Lyotard. P.: Harmattan, 2002. 268 p.
11. Le petit Larousse illustré. URL: <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais-monolingue>

СЕКЦІЯ 19
SECTION 19

КУЛЬТУРА, МИСТЕЦТВО ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ
CULTURE, ART AND CULTURAL STUDIES

Жанг Іїа / Zhang Yijia

студент,

Волинський національний університет імені Лесі Українки

КОМПОЗИЦІЙНО-ТЕМАТИЧНІ ТА ЖАНРОВІ РІЗНОВИДИ ТАНГО

Танго — синтетичний жанр, що поєднує музику, поезію й танець. Він має тривалу історію розвитку та налічує чимало різновидів. Батьківщина танго — Аргентина, проте впродовж понад столітнього розвитку танго поширилося по всьому світу.

Танго зазвичай складається з шістнадцятитактових побудов. Це закономірність. Однак іноді трапляються як коротші, так і довші розділи форми. Проте шістнадцятитактовість є нормою. Нерідко, особливо в танго з текстами, шістнадцятитактова структура утворюється шляхом повторення восьмитактового речення, що базується на повторенні відповідної віршованої строфи [6].

Танго здебільшого складається з двох або трьох тем. Структура двотемного танго переважно така: А — В — А — В. Прикладом може бути танго “Anclao en Paris” (музика Гільермо де Барб’єрі, слова Енріке Кадікамо), відоме у виконанні Карлоса Гарделя [2].

Коли йдеться про двотемне танго, але без тексту, або ж виконане без тексту, його схема буде такою ж, як і у вищенаведеному випадку. Однак, при цьому, як правило, прийнято повторювати один з розділів, збагачуючи її варіацією або сольною імпровізацією на бандонеоні. Наприклад, танго “Amurado” з музикою Педро Маффії та Педро Лауренци (слова Хосе де Грандіса), у виконаннях Освальдо Пульєзе або Хуліо Де Каро є характерними прикладами такого винятково інструментального вирішення двотемної композиції [1].

Починаючи з 1925 року, тритемні танго майже не склалися. Однак до цього часу, така структура була досить поширеною, а третя частина (тема), зазвичай, називалася “тріо”. Тритемні структури танго зазвичай виглядали так: А — В — А — В — С або А — В — С — А, як-от “Mi noche triste” Самуеля Кастріоти (музика) та Паскуаля Контурсі (слова) у версії Карлоса Гарделя [7].

Зрідка траплялися інші комбінації музичних тем та структур, однак вони не набули такого поширення як вищезгадані. Разом з тим, варто згадати, що вступ, бріджі та коди залишаються цілком актуальними в структурі сучасному танго.

Як відомо, жанр танго пройшов значну історичну еволюцію — від зародження на берегах ріки Ла-Плата (період орільєра), до формування та набуття власної ідентичності (період Старої гвардії / *Guardia Vieja*) до зрілості та виходу за межі Аргентини (період Нової гвардії / *Guardia Nueva*) і подальших періодів кризи та переродження (період Астора П’яццолли та ін.) [6].

У період *Guardia Nueva* виникло три основні різновиди танго, канонів яких в подальшому автори дотримувалися протягом століть. Це танго-мілонга, танго-романца та танго з текстом або ж танго-пісня.

Невдовзі після 1920 року Хуан де Діос Філіберто спробував створити ще один жанровий різновид танго, “кансьон портенья”, однак він не прижився, а його історія завершилася разом з композиціями Бока Хуніорс “El pañuelito”, “La cartita”, “El besito” та “Caminito” [5].

Танго-мілонга — це не швидке танго, як часто помилково стверджують, це більш ритмічне танго. Танго-мілонга зазвичай містять ритмічну та мелодичну теми. У танго періоду Хуліо де Каро ритмічна тема переважно складала основу другої частини, тоді як, починаючи з 1950 року, стало звичним будувати на її основі першу частину танго. Танго-мілонги абсолютно непридатні для виконання зі словами, тож традиційно їх пишуть для оркестру або інструментальних ансамблів [6].

Серед прикладів танго-мілонги, створених протягом більш ніж 50 років, — “С. Т. V.” Агустіна Барді (1917), “Pablo” Хосе Мартінеса (1919), “La Re-vancha”

Педро Бланко Лауренци (1924), “Milonguero Viejo” Карлоса Ді Карлі (1926), “Boedo” Хуліо Де Каро (1927), “Puro Apronte” Домінго Платероті (1930), “Arrabal” Хосе Паскуалья (1935), “El tábano” Амандо Багліотті та Сезара Гінцо, “Tres y dos” Анібаля Тройло (1943), “Orlando Goñi” Альфредо Гоббі (1946), “A los amigos” Армандо Понтъє (1949), “Marrón y azul” Астора П'яццолли (1954), “A. Fuego Lento” Орасіо Салгана (1954), “Corazoneando” Освальдо Пульєзе (1956), “La bordona” Еміліо Балькарче (1958), “Sol-feando” Маріо Демарко (1959) [6].

Інший різновид танго — танго-романца. На відміну від танго-мілонги, танго-романца писали на мелодичні, однак складні в гармонічному відношенні теми, що не давало можливості для їх вокального виконання. Розквіт цього різновиду танго припав на епоху декаристів (так називали прихильників і послідовників відомого аргентинського композитора і диригента, тісно пов'язаного з розвитком танго — Хуліро де Каро (1899-1980). Серед найбільш відомих прикладів танго-романца — “Noche de amor” Фернандо Франко (1924), “Flores negras” Франсіско де Каро (1927), “Arco Iris” Себастьяна Піани та Педро Маффії (1927), “Frvolite” Енріке Дельфіно (1927), “Musette” Лусіо Демаре (1929), “Mi paloma” Альфредо Гоббі (1932).

Танго-пісня або танго з текстом характеризується простими, співучими, яскраво мелодичного, вокального складу темами. Немає єдино прийнятого правила щодо того, яка з двох його музичних тем виконується першою. Натомість, оскільки його структура, як правило, містить повторність типу А — В — А — В, то автори текстів для кожної з них зазвичай пишуть окремий текст.

Прикладами такої танго-пісні, де наступні А і В мають новий текст, є “Adiós muchachos” Хуліо Сандерса та Сесара Ф. Ведані, “Male-a” Лусіо Демаре та Гомеро Манзі, “Sur” Анібала Тройло та Гомеро Манзі. “Noches de Colón” Рауля де лос Ойоса та Роберто Л. Кайола. Прикладами тричастинної пісні-танго може бути “De vuelta al bulin” Хосе Мартінеса та Паскуалья Контурсі, “Tierrita” Агустіна Барді та Єзуса Фернандеса Бланко, “Aromas” Освальдо та Еміліо Фреседо [3].

Пісня-танго зацікавила багатьох авторів молодшого покоління. Після появи композицій Хуана Карлоса Кобіана, Енріке Дельфіно, Агустіна Барді, які

прийнято відносити до періоду декаристів та нових стандартів танго, на сценку вийшли нові автори-мелодисти, серед яких — Лусіо Демаре (“Dandy”, “Malena”, “Mañana zarpa un barco”, “Hermana”), Ансельмо Аета (“Tus besos fueron míos”, “Suerle loca”, “Mariposita”, “Entre sueños”), Карлос Гардель (“Volver”, “Amargura”, “Soledad”), Хоакін Маурісіо Мора, автор кількох найкрасивіших танго, коли-небудь написаних (“Divana”, “En las sombras”, “Erio”, “Más allá”), Анібаль Троїло (“U no puede ser”, “Maria”, “Barro de tango”, “Sur”), Маріано Морес (“Cuartito azul”, “Uno”, “Cafetin de Buenos Aires”), Чарло (“Ave de paso”, “Horizontes”, “Fueye”) [4].

Список літератури

1. Amurado. 1943-1946. URL: https://www.youtube.com/watch?v=T7NZAH_x880 (дата звернення 04.07.2025).
2. Anclao En Paris. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=wToNKNelZQQ> (дата звернення 04.07.2025).
3. Aromas-Osvaldo Fresedo y su Orq.Típica-1938. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=SMlY0mDvq6E> (дата звернення 04.07.2025).
4. Charlo - Ave de paso. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=BI9jBc5L8uI&pp=0gcJCdgAo7VqN5tD> (дата звернення 04.07.2025).
5. El Pañuelito. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=sJrWUM3pNnI> (дата звернення 04.07.2025).
6. Ferrer H. A. El Tango Su Historia y Evolución. Collection La Siringa. Editorial A. Peña Lillo. Buenos Aires. 1960.
7. Mi noche triste (Samuel Castriota-Pascual Contursi) Aldo Campoamor en LU2, de Bahía Blanca. 1965 URL: <https://www.youtube.com/watch?v=g0lX39It2hE> (дата звернення 04.07.2025).

Жанг Юге / Zhang Yuhe

студент,

Волинський національний університет імені Лесі Українки

МИСТЕЦТВО ФЛАМЕНКО: СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ

Мистецтву фламенко присвячено обмаль досліджень. Україномовних спеціальних праць немає взагалі. Основну частину англomовних праць можна поділити на етномузикознавчі, культурно-антропологічні, історичні та праці широкої проблематики.

До етномузикознавчих належать праці Джулії Банзі, Стівена Маллінза, Лорена Чуза, Франсіска Бетанкура, Маттеу Махіна-Аутенрайта. До антропологічних — праці Вільяма Вольшабо, Тімоті Малфіта. До історичних — Тімоті Мітчелла, Бернарда Леблona, Терези Голдбах.

Дисертація Джулії Банзі (2007) присвячена дослідженню зміни постави гітариста під час виконання фламенко, починаючи з періоду 1960-х. Дослідниця пов'язує цю подію не лише з діяльністю Пако де Люсії, але з ширшим контекстом, зокрема, появою стилю пучево. Науковиця докладно описує поставу гітаристів фламенко та класичних гітаристів, розглядає історію шести основних шкіл гри на гітарі фламенко, описує зміни в техніці гри з моменту появи нуево-фламенко. Банзі ретельно ілюструє розвиток гри на гітарі в контексті відповідних соціокультурних явищ [2].

Стівен Маллінз (2010) аналізує музику і танці фламенко, зокрема — традиційну музику, хореографічну пластику, застосовуючи семіологічний підхід, теорію американської математики Ратнер, та обирає для оперування значеннєву одиницю, яку він називає “жест” і трактує її як одиницю, яке несе значення [11].

Лорен Чуз (2003) — автор дисертації та наступного монографічного дослідження щодо ролі жінок у фламенко. Польові дослідження автор проводив у Андалусії. В його роботі описано історію фламенко, його форми, а

також — біографії жінок, які виконують фламенко, наведено також декілька інтерв'ю з ними. В заключній частині дисертації йдеться про гендерні аспекти фламенко та питання ідентичності [4].

Франсіско Бетанкур (2011), спираючись на результати власних польових досліджень, вивчає питання походження фламенко та його історичної еволюції. Зокрема, він зосереджує увагу на специфіці виконанні фламенко мігрантами у Мадриді та Каталонії, в тому числі покликаючись на досвід Хуана Мануеля Каньїсареса. Дослідник вивчає виконання фламенко на вечірках, концертах, тренінгах, записує інтерв'ю з виконавцями тощо [3].

Маттеу Махін-Аутенрайт (2013) досліджував зв'язок між фламенко та регіональними ідентичностями. Він вивчав це питання на перетині методів економічної географії та етномузикознавства [8].

Праці Вільяма Вольшабо (2012) належать до культурної антропології. Вчений зосереджується на питаннях ідентичності, належності та політики в сфері фламенко. Він розглядає фламенко крізь призму різноманітних взаємозв'язків. Його праця — це книга кабінетного вченого, який спирається на теорію критичного аналізу, нехтуючи результатами польових досліджень. Він послідовно відстоює ідею гібридності фламенко, відтак неможливість досягнути цей жанр, виходячи лише з аналізу поетичних текстів [12].

Дисертація Тімоті Малфіта (1997) “Гендерна автентичність: винахід традиції у Севільї, Іспанія” заснована на структуралістському підході. Вчений розглядає фламенко крізь призму низки протинаг — змінюване / стабільне, традиційне / популярне, національне / регіональне, приватне / загальносуспільне, чоловіче / жіноче, комерційне / мистецьке, для внутрішнього користування / на експорт тощо [9].

Тімоті Мітчелл (1994) розглядає фламенко з позицій іспанознавства. Його позиція як історика спирається на фламенкологію, хоча при цьому вчений уникає таких важливих суспільних тем, що пов'язані з фламенко, як алкоголізм, проституція, класова експлуатація тощо [10].

У праці Бернарда Леблona (2004) культура фламенко і культура андалусійських ромів позиціонуються як синонімічні поняття, хоча, наприклад, Тімоті Мітчелл вважає їх окремою етнічною групою. В книзі Б. Леблona висвітлено історію андалусійських ромів, а також наведено біографії близько двохсот виконавців фламенко [7].

Магістерська робота Терези Голдбах “Фашизм, фламенко та національний балет” (2014) висвітлює явище фламенко в контексті політичних та економічних процесів Іспанії під час режиму генерала Франко, зокрема те, як фламенко використовувалося для внутрішньої і зовнішньої пропаганди, з метою туристичної привабливості країни тощо [6].

У дослідженні Юко Аоями (2007) фламенко розглядається як культурна індустрія, що чинить вплив на місцеву ідентичність. Автор аналізує фламенко США та Японії, оскільки ці країни є найбільшими ринками збуту продукції фламенко [1].

Робін Фогго (2021) пропонує досягнення мистецтва фламенко через вивчення особливостей навчання на гітарі, супроводжуючи своє дослідження поясненням традиції фламенко, її еволюції та пов’язаних з нею ідентичностей. Дослідник також розглядає проблему фламенко в аспектах глобалізації та автентичності. Р. Фогго розгортає дискурси, що репрезентують фламенко, описує контексти, що презентують фламенко, та практики, які творять фламенко. Його праця включає інтерв’ю, нотатки, відеоуроки тощо [5].

Список літератури

1. Aoyama Y. The role of consumption and globalization in a cultural industry: The case of flamenco. *Geoforum*. 2007. №38. P. 103-113.
2. Banzi J. L. Flamenco guitar innovation and the circumscription of tradition. Ph.D Thesis. University of California Santa Barbara. 2007.
3. Bethencourt Llobet F. J. Rethinking tradition: towards an ethnomusicology of contemporary flamenco guitar. Ph.D Thesis. University of Newcastle upon Tyne: Newcastle upon Tyne. 2011.

4. Chuse L. The cantaoras: Music, gender, and identity in flamenco song. London: Routledge. 2003.
5. Foggo R. G. Twenty-First Century Flamenko: Experiencing Tradition and Transmission. Ph.D Thesis. Istanbul Technical University Graduate School. 2021.
6. Goldbach T. Fascism, Flamenco, and Ballet Español: Nacionalflamenquismo. (Master's thesis). The University of New Mexico, Albuquerque, New Mexico. 2014.
7. Leblon B. Gypsies and Flamenco. Hatfield, England: University of Hertfordshire Press. 2004.
8. Machin-Autenrieth M. Andalucía flamenca: music, regionalism and identity in southern Spain. Ph.D Thesis. 2013. Retrieved from <http://orca.cf.ac.uk/49178/>
9. Malefyt T. D. Gendered authenticity: the invention of Flamenco tradition in Seville, Spain. Ph.D Thesis. Available from ProQuest Dissertations and Theses database. 1997.
10. Mitchell T. Flamenco deep song. New Haven: Yale University Press. 1994.
11. Mullins S. K. Flamenco gestures: Musical meaning in motion. Ph.D Thesis. University of Colorado. 2010.
12. Washabaugh W. Flamenco music and national identity in Spain. Farnham, Surrey; Burlington, VT: Ashgate. 2012.

УДК 792

Неїзжала В. В.

здобувач першого (бакалаврського) РВО
спеціальності 028 Менеджмент соціокультурної діяльності
Національний транспортний університет, Україна

Пахота Н. В.

кандидат економічних наук
доцент кафедри менеджменту, публічного управління та адміністрування
Національний транспортний університет, Україна

ТРАНСФОРМАЦІЯ СТАВЛЕННЯ УКРАЇНЦІВ ДО ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА В УМОВАХ СОЦІАЛЬНИХ ТА КУЛЬТУРНИХ ВИКЛИКІВ СУЧАСНОСТІ

Театральне мистецтво традиційно займає важливе місце у культурному просторі України. Від перших народних вертепів до сучасних драматичних постановок театр був не лише джерелом естетичної насолоди, а й способом суспільного діалогу, збереження національної ідентичності та відображення соціальних процесів. Проте за останні десятиліття, а особливо в умовах війни, цифровізації та глобальних трансформацій, ставлення українців до театру суттєво змінилося.

До 1990-х років театр залишався одним із провідних видів мистецтва в Україні, незважаючи на обмеження радянської цензури. Відродження незалежності України стало поштовхом для розвитку національної театральної школи, появи нових авторських проєктів, фестивалів та експериментальних театрів. Проте поступово конкуренцію театру почали складати кінематограф, телебачення, а згодом - цифрові платформи. Цифрова культура є важливим аспектом сучасного світу, який формується під впливом технологічних інновацій та соціокультурних змін. Вона відкриває нові можливості для спілкування, творчості та взаємодії, але водночас ставить перед суспільством низку викликів [1].

За соціологічними опитуваннями та даними культурних досліджень, можна виокремити кілька ключових змін у відношенні українців до театру:

– зростання зацікавленості серед молоді - якщо раніше театр асоціювався переважно з класикою та був популярним серед старшого покоління, то сьогодні дедалі більше молодих людей відвідують театральні постановки (оновлення репертуару, сучасна режисура, інтерактивні формати та актуальна соціальна тематика);

– популяризація незалежних театрів та перформансів - поряд із державними театрами активно розвиваються незалежні театральні платформи, імпровізаційні студії, перформативні проєкти, які часто торкаються гострих соціальних і політичних тем, актуальних для суспільства;

– вплив війни на театральне мистецтво - повномасштабна війна суттєво змінила театральний ландшафт України. Частина театрів вимушено призупинила діяльність або перемістилася в безпечні регіони. Водночас зросла роль театру як платформи психологічної підтримки, патріотичного виховання та збереження національної культури;

– театр онлайн та цифрові трансформації - пандемія COVID-19, а пізніше - військові дії, стимулювали розвиток онлайн-форматів театральних вистав. Хоча живе спілкування залишається цінністю, українці дедалі частіше дивляться постановки через цифрові платформи, що розширює аудиторію, зокрема серед українців за кордоном;

– сучасне сприйняття театру українцями - загалом можна виділити кілька характеристик сучасного ставлення до театру: Театр сприймається не лише як розвага, а як простір для рефлексії над суспільними подіями. Зростає попит на соціальні драми, вистави про історію України, теми ідентичності, війни, внутрішньої міграції, мови. Українці очікують від театру нових форм - від класичних вистав до документальних перформансів, форум-театрів та мультимедійних проєктів.

Театр стає частиною культурної дипломатії та формування позитивного міжнародного іміджу України. На рис. 1 наведено зміни відношення до театру, які відбувається під впливом зовнішніх факторів.

Рис. 1. Зміна відношення українців до театрального мистецтва

Джерело: сформовано авторами на основі [2, 4]

України зазнає трансформації, реагуючи на соціально-політичні виклики та культурні запити суспільства. Сучасні українці демонструють зацікавленість у театральному продукті, який поєднує високу художню якість із актуальністю змісту. В таблиці 1 відображені приклади популярних вистав в Україні.

Таблиця 1

Приклади популярних вистав в Україні за роки повномасштабного вторгнення

Вистава	Короткий опис популярності
“Конотопська відьма” (Національний театр ім. Івана Франка, Київ)	Стабільно аншлаговий хіт: квитки розкуповуються за лічені хвилини, хештег вистави має близько 40 млн переглядів у TikTok . Проводили благодійні покази для ЗСУ: зібрано понад 1,7 млн грн, потім 2,3 млн грн і ще 1,2 млн грн
“Мартин Боруля” (Полтавський музично-драматичний театр)	Гралася протягом 52 років із 833 аншлагами
“Блискуча ідея” (комедія/мюзикл, театр Лесі Українки)	Входить до топу рейтингу “Інфобум-2024”
“Чикаго” (мюзикл, Київський театр оперети)	Переможець “Інфобум-2024” в категорії мюзикл

Джерело: сформовано авторами на основі [3]

Очевидно, що театр в Україні продовжуватиме залишатися не лише мистецьким явищем, а й важливим соціальним інструментом для осмислення національної ідентичності, підтримки морального стану суспільства та фіксації історичних подій.

Відвідуваність українських театрів не лише повернулася після пандемії, але й перевищила доковідні рівні. Справжній культурний бум: частина вистав стає аншлаговими надовго, інші - збирають сотні тисяч глядачів. Тематика війни, історії й національного самоусвідомлення - ключовий драйвер популярності. Благодійні покази, особливо тих вистав, що підтримують ЗСУ, концентрують увагу й додають суспільної значимості театральному мистецтву.

Список літератури

1. Осипова Є., Пахота Н., Семенчук Т. (2025). Цифрова культура в контексті глобалізації: зміна ідентичності та культурних практик в українському суспільстві. Українська культура : минуле, сучасне, шляхи розвитку, (50), 533–539. DOI: <https://doi.org/10.35619/ucpmk.50.1012> (дата звернення 05.07.2025).
2. Український кризовий медіа-центр. Театр відвідує майже кожен четвертий киянин у віковій категорії 25-44 років – дослідження. URL: https://uacrisis.org/uk/70174-ukrainian-theatre-research?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 05.07.2025).
3. Укрінформ. Оголосили переможців Київського рейтингу Укрінформу “Театральний інфобум-2024”. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3938738-ogolosili-peremozciv-kiivskogo-rejtingu-ukrinformu-teatralnij-infobum2024.html> (дата звернення 05.07.2025).
4. Ukrainian Cultural Foundation. Results of a sociological research of cultural practices of the population of Ukraine. URL: https://ucf.in.ua/en/news/21-10-2021?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 05.07.2025).

Погосьян Д. Р.

викладач кафедри образотворчого мистецтва та дизайну,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ВИКОРИСТАННЯ КОМПОЗИЦІЇ В ГРАФІЧНОМУ ДИЗАЙНІ: АКТУАЛЬНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВА

Використання композиції в графічному дизайні користується актуальністю, оскільки допомагає: чітко донести головне повідомлення до глядача, акцентувати увагу на важливому та створити естетично приємне враження. Вона широко використовується в: постерах та афішах, дизайнах для соцмереж (публікаціях, сторіс, банерах тощо), журналах, газетах, книжках, вебдизайні (сайтах, додатках тощо), пакуванні продуктів, рекламній продукції (флаєрах, білбордах, банерах тощо), айдентиці (фірмовому стилі) та інфографіці (діграмах, картах, схемах тощо).

Метою цієї розвідки є дослідження актуальності та перспективи використання композиції у графічному дизайні. Також, розгляд необхідних умов створення естетично привабливого продукту з метою забезпечення вдалої візуальної комунікації зі споживачем.

Основною ідеєю композиції є поєднання окремих елементів у цілісний твір, з метою передачі певної ідеї. Найголовнішими цілями її використання вважається: відображення основного задуму, впорядкованість матеріалів, відокремлення першочергового від другорядного та надання естетичної цінності. Для створення візуально привабливої продукції слід вдало відтворити художній задум дизайну за допомогою форми, змісту та стилю оформлення, здійснити акцент на головних елементах через колір, масштаб, контраст та напрямок руху, застосувати симетрію (з метою надання статичності та спокою) або асиметрію (з метою створення динаміки). Напрямок руху поглядом можна забезпечити шляхом використання руху, ритму і повторення. Ритмічність досягається шляхом повторення об'єктів, кольору, світла, тіні тощо [2].

Правила “золотого перетину” найчастіше застосовують в образотворчому мистецтві та графічному дизайні. Він є пропорцією, яка завжди дорівнює 1,618. Це число ще називається “фі” або “божественною пропорцією” та асоціюється з послідовністю італійського математика Фібоначчі. Правила золотого перетину можна використовувати в графічному дизайні для узгодження окремих елементів будь-якого макету (сайту, афіші, візитної картки тощо). Між ними має бути співвідношення 1 до 1,618. “Золоту спіраль” можна застосовувати таким чином, щоб у центрі розміщувалися найважливіші деталі, а решта прикріплювалася до лінії спіралі. Також вона використовується в побудові логотипів шляхом додання декількох кіл, для перевірки деталей на пропорційність та відповідність [1].

Отже, перспектива використання композиції в графічному дизайні полягає в тому, що вона й надалі буде ключовим елементом для вдалої візуальної комунікації, незалежно від зміни форматів, технологій або трендів. Без неї навіть якісний продукт може виглядати непомітно серед інших. Таким чином, володіння композицією – це не лише про естетику, але й ефективну візуальну комунікацію, яка впливає на сприйняття продукту та успіх дизайнера.

Список літератури

1. Використання Золотого перетину в дизайні. URL: <https://sebweo.com/vikoristannya-zolotogo-peretinu-v-dizajni/> (дата звернення: 07.07.2025)

2. Осадча К. Композиція в графічному дизайні. Збірник наукових праць студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених “Молода наука-2022”: у 4 т. / Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2021. Т.2. 215-217 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/364210108_Kompozicia_u_graficnomu_dizajni (дата звернення: 07.07.2025)

UDC 17.022.1

Skorokhod T.

PhD in Journalism,

senior lecturer of the Department of Publishing and Editing

National Technical University of Ukraine

“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”

PERSONAL BRAND FORMATION

Personal brand reflects the collective perception of a person, his/her experience, skills and personal qualities. The presence of a personal brand indicates that a person has his/her reputation formed. Having a positive reputation and a wide network of contacts, you can gather like-minded people around you, conduct discussions, brainstorm ideas, thus creating additional credibility for your actions and projects. That is why everyone who wants to get their dream job or grow professionally should build their personal brand.

Forming a personal brand begins with understanding their originality. A person must have an aspect that will help them stand out from others, for example, a unique life story, interesting business ideas, messages that they broadcast in communications, spheres of interests, etc.

To form a personal brand, it is necessary to broadcast information about their professionalism, education, knowledge, experience, competencies, abilities, achievements to the target audience. That is, to confirm their expertise. This can be publishing existing certificates on social networks or on the website, telling about work cases and cooperation with partners, live broadcasts of participation in various events, such as conferences or master classes, posting customer reviews, etc.

To form a personal brand, it is important to have your own digital footprint, publications in the media that confirm a person's participation in projects or specialized events, their expert comments or columns in the media, info products,

for example, guides, tutorials, training courses, recordings of online lectures, webinars, podcasts, etc.

In social networks and on the website, a person should also broadcast their values, beliefs, and moral principles, because this will allow them to get closer to the audience, find like-minded people, people with a similar worldview. That is, it is important to publish content about your personal life, health care, sports, volunteering, charity, leisure and spending time with family, self-development, hobbies, etc.

It is no less important to choose your clothing style and think over your visual image to form a personal brand. Both in real life and in photos on social networks, the audience should recognize a person by their well-groomed appearance and thoughtful clothing style. However, a person can also stand out with the help of their positioning, archetype, tone of communication, developed merch, aesthetics of social media account design, etc. In the positioning phrase, a person can indicate “what values are key to them, what global they would like to achieve in 10 years, what they can do better than most people, what people usually turn to them for advice, what skills or talents they are really proud of, what they can be useful to people” [1].

So, forming a personal brand involves several important aspects. A person must determine their originality; confirm expertise by broadcasting information about professionalism, education, knowledge, experience, competencies, abilities, achievements; create a digital footprint in the format of publications in the media, expert comments, info products, training courses, master classes, etc.; determine their clothing style, think over the visual image and aspects of appearance; choose their positioning, archetype, tone of communication; develop the design of accounts in social networks and the website.

References

1. Pushkashova Madina. How to Create a Personal Brand: Goal, Positioning and Communication Channels. *Netpeak* : website. URL: <https://netpeak.net/uk/blog/yak-stvoriti-osobistiy-brend-meta-pozitsiyuvannya-ta-kanali-komunikatsii/> (access date: 04.07.2025).

СЕКЦІЯ 21
SECTION 21

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
SOCIAL WORK AND SOCIAL SECURITY

УДК 37.013.42:379.8-057.875

Трубник І. В.

к. пед. н., доцент, доцент кафедри соціальної роботи
ДВНЗ “Донбаський державний педагогічний університет” (м. Дніпро),

Толмачова П. В.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 Соціальна робота
ДВНЗ “Донбаський державний педагогічний університет” (м. Дніпро)

**СОЦІАЛЬНА РОБОТА ЗІ СТУДЕНТСЬКОЮ МОЛОДДЮ
ЗАСОБАМИ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ АНІМАЦІЇ**

У сучасній науці соціокультурна анімація є особливим видом соціально-культурної діяльності. З початку 90-х рр. ХХ століття вона була введена в науковий обіг, але й досі не набула достатнього наукового осмислення та практичного застосування. Водночас багато сучасних учених розглядають її з позицій культурології, педагогіки та культурно-дозвілєвої діяльності, що свідчить про інтерес до цього явища, про усвідомлення науковим співтовариством її значущості та перспектив упровадження в практику.

У системі соціальної роботи соціокультурна анімація розглядається як особливий вид соціальної роботи, спрямований на актуалізацію духовно-творчого потенціалу особистості, та здійснюваного громадськими об'єднаннями засобами культури та мистецтва з метою самоорганізації населення (дітей, молоді та дорослих). Соціокультурна анімація активізує внутрішній потенціал особистості, що дає їй внутрішні ресурси подолання складних життєвих ситуацій.

Аналіз останніх досліджень засвідчує наявність значного інтересу з боку науковців щодо вивчення різних аспектів соціальної роботи зі студентською молоддю, зокрема, і засобами соціокультурної анімації: роль анімаційної культури в збереженні духовних цінностей глобалізованого суспільства (Т. Мазепа [3]), соціально-виховна робота зі студентською молоддю в умовах дистанційного навчання, зумовленого воєнним станом (О. Кравченко [2]), педагогічна анімація як форма виховання студентської молоді (Є. Хриков [5]), соціальна робота з молоддю на прикладі діяльності благодійного фонду “Карітас” (В. Годованець [1]), підготовка майбутніх соціальних працівників до соціалізації студентської молоді у вищому навчальному закладі (А. Хляпатура [4]) та ін.

Мета статті – схарактеризувати специфіку соціальної анімації у системі соціальної роботи зі студентською молоддю.

Соціально-культурна анімація – це педагогічна система, що самоорганізується, суб’єктом якої є аніматори та особистості, що беруть участь у цьому процесі. Джерела її самоорганізації знаходяться у духовних якостях аніматорів, а також у духовних потребах аудиторії, з якою працюють аніматори. У педагогічному процесі у просторі дозвілля аніматор допомагає аудиторії звернутися до духовних цінностей буття та затвердити ці цінності у повсякденному житті [5]. Саме у сфері вільного часу у різних формах анімаційної діяльності у нашому дослідженні здобувачі вищої освіти мали можливість виховати в собі такі особисті якості як здатність до самопрезентації та прояву індивідуальності.

Технології соціально-культурної анімації передбачають, як основні методи – “пожвавлення” та “одухотворення” відносин між людьми, так і широке використання суспільних духовно-культурних цінностей, традиційних видів та жанрів художньої творчості, забезпечуючи особливі умови для включення до творчих, оздоровчих, освітніх, розважальних та інших видів соціально-культурної діяльності [2].

Анімаційна діяльність не просто формує у суб’єкта діяльне культурно-творче ставлення до свого вільного часу, а й наділяє його якостями професійного організатора дозвільних взаємодій, що має серйозний арсенал засобів духовно-культурного збагачення дозвілля інших людей [4].

У результаті проведеного дослідження було виявлено рушійні ідеї соціокультурної анімації, які дозволяють відобразити її специфіку у системі різних технологій соціальної роботи:

- ключове значення анімації зосереджено у самому терміні, що означає “одухотворення”, “вдихання життя”, “звернення до духовного”;
- анімація сприяє підвищенню свідомості людини;
- анімація робить людину суб’єктом соціальної дії;
- основний процес у анімації – це не навчання, а діалогічне спілкування;
- анімація спрямована на сприяння формуванню в людини ціннісних орієнтацій і світоглядних установок;
- анімація використовує створення спеціальних освітніх ситуацій з урахуванням життєвого досвіду учасників;
- анімація спрямована на соціальну інтеграцію різних соціальних груп і верств населення;
- анімація – це суспільно корисна діяльність вільних і мислячих людей.

Наведемо приклади соціоанімаційних проектів для здобувачів вищої освіти, які викликали найбільшу активність на формувальному етапі дослідження: благодійна акція “Допомога дітям із малозабезпечених сімей”, організації спортивного турніру для дітей та підлітків з інвалідністю, створення творчої майстерні для дітей з дитячого будинку; озеленення території біля гуртожитку, в якому проживають внутрішньо переміщені особи; організація семінару зі здорового способу життя для здобувачів вищої освіти та ін.

Отже, соціоанімаційні проекти для здобувачів вищої освіти – це продуктивний спосіб розвитку соціальних навичок, формування громадянської позиції та покращення життя спільноти. Реалізація подібних проектів потребує

творчого підходу, активної участі та співпраці здобувачів вищої освіти та викладачів.

Список літератури

1. Годованець В. В. Соціальна робота з молоддю на прикладі діяльності благодійного фонду “Карітас”. *Актуальні проблеми досліджень у галузі соціальної педагогіки і соціальної роботи: матеріали студентської науково-практичної конференції 17 травня 2018 року / за ред. М. П. Васильєвої*. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2018. С. 40-46.
2. Кравченко О. Соціально-виховна робота зі студентською молоддю в умовах дистанційного навчання, зумовленого воєнним станом. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2022. Вип. 2. С. 99-108. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppps_2022_2_15.
3. Мазепа Т. Л. Роль анімаційної культури в збереженні духовних цінностей глобалізованого суспільства. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2019. № 1. С. 85-90.
4. Хляпатура А. С. Аналіз стану підготовки майбутніх соціальних працівників до соціалізації студентської молоді у вищому навчальному закладі. *Актуальні проблеми досліджень у галузі соціальної педагогіки і соціальної роботи: матеріали студентської науково-практичної конференції 17 травня 2018 року / за ред. М. П. Васильєвої*. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2018. С. 119-123.
5. Хриков Є. М. Педагогічна анімація як форма виховання студентської молоді. *Наук. вісн. Донбасу*. 2011. № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/nvd_2011_3_16.pdf

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ РОЗВИТОК НАУКИ, ОСВІТИ, ТЕХНОЛОГІЙ ТА
СОЦІОГУМАНІТАРНОЇ СФЕРИ: СУЧАСНІ ТРЕНДИ І ВИКЛИКИ

Збірник тез доповідей Міжнародної
науково-практичної конференції

м. Кременчук,
10 липня 2025 р.

Українською та англійською мовами

Відповідальний за випуск: Загородний І. Д.

Художній редактор: Михайленко К. В.

Коректор: Остаповець Н. М.

Дизайнери й верстальники: Артеменко А. А, Григоренко Л. О.

Надруковано у ПП “Астроя”

Свідоцтво про державну реєстрацію

серія ДК № 5599 від 19.09.2017 р.

36014, м. Полтава, вул. Шведська, 20-Б, кв. 4

Наклад 10 шт. Замовлення 2133-48

Підписано до друку 10.07.2025 р.

Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Calibri Light.

Друк різнографічний. Умовн. друк. арк. 8,2

Всі права захищені.

Відповідальність за зміст матеріалів несуть автори.

Редакційна колегія може не поділяти думок авторів.

Офіційний сайт: <http://www.economics.in.ua>

